

EESTI KONJUNKTUURIINSTITUUT

ESTONIAN INSTITUTE OF
ECONOMIC RESEARCH

Rävala 6 19080 Tallinn tel. 681 4650, fax 667 8399, e-mail eki@ki.ee

**EESTI PÕLLUMAJANDUSTOOTJATE
KÜSITLUS
NÕUSTAMISTEENUSTE TURU
UURIMISEKS**

Lõpparuanne

Mai 2001

Töö on teostatud Eesti Põllumajandusministeeriumi tellimusel

Projektijuht: L. Ernits
tel. (0) 681 4681

EKI direktor Marje Josing
19080 Tallinn Rävälä 6
Tel. (0) 646 6439
Fax (0) 667 8399
E-post: eki@ki.ee
<http://www.ki.ee>

Copyright © Eesti Konjunkturiinstituut

SISUKORD

METOODIKA.....	3
1. PÕLLUMAJANDUSETTEVÕTETE ÜLDISELOOMUSTUS JA MAJANDUSLIK OLUKORD	6
1.1. Ettevõtluvormid ja tegevusalad	6
1.2. Toodangu müük, tööjõu kasutus ja majanduslik olukord	10
2. INFO VAJADUS JA KASUTAMINE	15
2.1. Uue info vajadus igapäevatoös.....	15
2.2. Vajamineva info puudus ja soovitatavad infoallikad.....	16
2.3. Käesoleval ajal kasutatavad infoallikad	19
3. NÕUSTAJATE KASUTAMINE.....	22
3.1. Erinevate nõustamisteenuste kasutamine	22
3.2. Nõustamisteenuste kasutamine viimase sõlmitud lepingu alusel.....	25
3.3. Viimase lepingu alusel nõustatud tegevusalad.....	26
3.4. Viimase lepingu alusel nõustatud valdkonnad	27
3.5. Viimase lepingu ajaline kestvus ja info viimast lepingut sõlminud nõustaja kohta ..	28
4. RAHULOLU NÕUSTAJA TÖÖGA	31
4.1. Hinnang nõustamistöö kvaliteedile	31
4.2. Nõuannete rakendatavus	32
4.3. Koostöö jätkamine viimase lepingu sõlminud nõustajaga	33
4.4. Nõustamisteenuse maksumus.....	34
5. NÕUSTAJATE TEENUSTE SENISE MITTEKASUTAMISE PÕHJUSED	36
6. NÕUANDETEGEVUSE KORRALDUS	37
7. SEMINARID – INFOPÄEVAD	39
8. TULEVIKUPROGNOOS	42
8.1. Majanduslik areng lähiaastatel	42
8.2. Põllumajandusettevõtete olukorra muutus Eesti liitumisel Euroopa Liiduga	44
8.3. Põhilised infokanalid lähiaastatel.....	46
8.4. Nõustamisteenuste spetsialiseeritus, hind ja nõustajate riiklik atesteerimine	47
9. PÕLLUMAJANDUSTOOTJATE TÄIENDAVID ARVAMUSED JA HINNANGUD.....	49
10. KÜSITLETUTE ISELOOMUSTUS.....	50
KOKKUVÕTE.....	51
JÄRELDUSED JA ETTEPANEKUD	54
LISAD 1 – 5	56
JOONISED 1 – 33.....	72
LISA 6 – ANKEET	106
LISA 7 – Intervjuuerija meelespea.....	121
LISA 8 – Üldinformatsioon Eesti põllumajandustootjate nõustamissüsteemist	122

METOODIKA

Eesti Konjunktuuriinstituut viis Põllumajandusministeeriumi tellimusel ja Maailmapanga finantseerimisel läbi Eesti põllumajandustootjate küsitluse.

Töö eesmärgiks oli:

1. saada objektiivne ülevaade nõuandeteenuste pakkumise olukorrast, nõuande ja informatsiooni kasutusest ning vajadusest;
2. saada nõuandeteenistuse arendamiseks vajalikku tagasisidet;
3. saada andmeid infoleviku parandamiseks;
4. saada andmeid võrdluseks varem koostatud küsitlusega.

Töö toimus III etapis.

I etapp – küsitluse ettevalmistamine.

II etapp – küsitluse läbiviimine ja andmete kontroll ning sisestus.

III etapp – andmete töötlus ja analüüs. Lõpparuande koostamine.

I etapi käigus, mis haaras endasse ajavahemikku 1. august – 30. september 2000.a.

- koostati küsitlusleht ja kooskõlastati see tellijaga;
- koostati valim ja kooskõlastati see tellijaga;
- viidi läbi küsitajate instrueerimised.

Küsitluslehe koostamine

Küsitluslehte koostas EKI töögrupp M. Josingu juhtimisel. Küsitlusleht sisaldas 8 blokki küsimusi .

1. Talu/ettevõtte üldiseloostus ja majanduslik olukord
2. Info vajadus ja kasutamine
3. Nõustajate kasutamine
4. Rahulolu nõustaja tööga
5. Nõustajate teenuste senise mittekasutamise põhjused
6. Seminarid, infopäevad
7. Tulevikuprognos
8. Andmed vastaja kohta

Esialgselt koostatud küsitlusleht kooskõlastati:

Talupidajate Keskliidu
Eesti Konsulentide Ühinguga
Eesti Maaelu Arengu Instituudi ekspertidega
Eesti Põllumajandusministeeriumi esindajate I. Lemetti ja H. Tamsaluga

EKI viis läbi 2 ajurünnakut, kus osalesid

- EKI esindajad (M. Josing, A. Vanamölder, K. Nittim, L. Ernits) Maaelu Arengu Instituudi esindaja (A. Lõo) ja Põllumajandusministeeriumi töötaja I. Lemetti.
- EKI esindaja M. Josing, Põllumajandusministeeriumi esindaja E. Maadvere, Nõunik WTO juures R.Šank.

Lõplik küsitlusleht sisaldas 60 küsimust ja 347 tunnust. Küsitlusleht on toodud LISAS 6.

Valimi koostamine

Valimi koostamiseks tutvus EKI olemasoleva statistilise informatsiooniga põllumajandustootjate arvu, regionaalsete grupeerimisvõimaluste, ettevõtete suuruse ja majandusseisu kohta.

Viidi läbi ühisnõupidamine EKI (M. Josing, A.Vanamölder) ja Põllumajandusministeeriumiga (I. Lemetti).

Valimi koostamisel järgiti järgmisi tellija poolt ette antud tingimusi ja representatiivsuse põhimõtteid:

1. Nõustamisteenust kasutanud ja mittekasutanud põllumajandusettevõtted.

Tellijapoolseks tingimuseks oli, et valimis oleksid viimase nelja aasta jooksul (1997-2000.a.) esindatud võrdselt nii atesteeritud nõustajaid kasutanud kui ka mitte kasutanud põllumajandusettevõtted. Viimaste hulka võisid kuuluda aga teisi nõustajaid kasutanud või üldse mingeid nõustamisteenuseid mittekasutanud põllumajandusettevõtted. Seega ei olnud antud valim juhuvalik, vaid püstitas kindla eesmärgi uurida nõustamisteenuste kasutamist, kvaliteeti, nõudlust ja vajadust ning teiselt poolt uurida põhjusi, miks nõustamisteenuseid ei ole senini kasutanud.

2. **Põllumajandusettevõtete suurus.** Valimisse ei võetud põllumajanduslikke väiketootjaid. See tähendab, et valimist jäid välja need teraviljakasvatajad, kelle maakasutus oli väiksem kui 10 hektarit või piimatootjad, kellel oli vähem kui 10 lehma. Ülejäänud erineva suurusega põllumajandustootjate esindatus valimis on representatiivne.

3. **Regionaalne ja looduslike tingimuste aspekt.** Valiti välja esindusmaakonnad ja esindusvallad põhimõttel, et oleks kaetud regionaalselt erineva põllumajandusliku (maade kvaliteet, mullaviljakus) ja turustus-eeldustega (suurlinnade lähedus, transpordikulud jne.) maakonnad ja vallad.

4. **Erinevad tegevusvaldkonnad.** Valimis on statistiliselt oluliste gruppidega (min. 50 tootjat) esindatud erinevad põllumajandussektorid (loomakasvatus, teraviljakasvatus, piimatootmine, aiandus, alternatiivsed põllumajandusalad) ning valim sisaldab erinevates valdkondades konsulentide teenuseid kasutanuid.

Valimi koostamisel kasutati:

- Eesti Statistikaameti olemasolevat statistilist informatsiooni põllumajandustootjate arvu, regionaalsete grupeerimisvõimaluste, ettevõtete suuruse ja majandusseisu kohta;
- PRIA 1999. aasta põllumajanduse otsetoetuste andmebaasi;
- Põllumajandusministeeriumi 1997-2000. aastate konsulentide kastutajate andmebaasi.

Küsitlejate instrueerimine

EKI viis koostöös Põllumajandusministeeriumi töötajate ja Eesti Konsulentide Ühingu töötajatega 8.septembrist –15. septembrini läbi küsitlejate instrueerimise. Instrueerimised viidi läbi Tallinnas (2 instrueerimist), Tartus ja Pärnus. Instrueerimise käigus tutvustati küsitlejatele:

- Eesti põllumajandusalase nõustamise süsteemi
- atesteeritud konsulentide süsteemi,
- küsitluslehte,
- küsitluse läbiviimise korda,
- andmete edastamise korda,
- konfidentsiaalsuse nõudeid.

Küsitlajad said kaasa intervjuerija meelespea (LISA 7) ja nimekirja Eesti atesteeritud konsulentide kohta ning Põllumajandusministeeriumi poolt valminud infomaterjali nõustamissüsteemi ajaloo, ülesannete ja funktsioneerimise kohta (LISA 8). Viimatinimetatu on lisatud uurimusele lisana seetõttu, et on täiendavaks abimaterjaliks antud uurimusega tutvujatele. Kokku instrueeriti 30 küsitlajat. Intervjuerijatele anti igale küsitlajatavatele jagamiseks "tasuna" vastamise eest EKI väljaanne "Hinnainfo".

Küsitlused viidi läbi töö teises etapis 2000.aasta oktoobris - novembris. Küsitluse viis läbi Eesti Konjunktuuriinstituut intervjuu korras ning kokku küsitleti 607 põllumajandustootjat.

Laekunud ankeetide kontroll

Kõik intervjuerijate poolt tagasi toodud täidetud küsitluslehed kontrolliti EKI töötajate poolt üle. Küsitlusleht läks sisestamisele ainult sel juhul kui intervjuerija oli korrektsel täitnud kõik vajalikud vastusteplokid ja ühe küsitluslehe vastuste vahel ei ilmnenud vasturääkivusi.

Andmete sisestusprogrammi koostamine

Andmete sisestamine toimus Accessi vormingu alusel. EKI IT grupp koostas sisestusskeemi 347 tunnuse jaoks. Sisestati nii kinnised (etteantud variantidega) kui ka tekstilised vabad vastused. Detsembris asuti andmete töötluskeemi väljatöötamisele ja järgmisel etapil järgnesid andmete töötlus ja analüüs.

Aruande koostamine

III etapi käigus, mis haaras endasse ajavahemikku 20. detsember 2000 – 30. märts 2001.aasta, koostati esimene aruande projekt, mis sisaldas:

- küsitlusandmete analüüsi ja tulemuste kirjeldust üldjaotustabelite alusel,
- küsitlusandmete analüüsi ja tulemuste kirjeldust alamkogumite jaotustabelite alusel,
- vabade vastuste süstematiseeritust, analüüsi ja tulemuste kirjeldust.

Koostatud vahearuanne ei sisaldanud veel jooniseid ning küsitluslehe viimase, vaba vastuse-na esitatud tunnuse analüüsi ja tulemuste kirjeldust. Need lisandusid lõpparuandele. Antud vahearuanne oli mõeldud tellijale ettepanekute tegemiseks, millises osas soovitakse analüüsi süvendada ja täpsustada. Lõplik aruanne valmis aprilli kuu jooksul.

1. PÕLLUMAJANDUSETTEVÕTETE ÜLDISELOOMUSTUS JA MAJANDUSLIK OLUKORD

1.1. Ettevõtlusvormid ja tegevusalad

Küsitlusele vastanutest kuulus enamuse **füüsilisest isikust ettevõtjate** hulka (79,7% vastanutest), 13% vastanutest kuulus osäühingutesse, 2,6% aktsiaseltsidesse ja 1,3% ühistutesse. Kollektiivsetesse ettevõtlusvormidesse kuulus kokku 16,9% küsitletutest. Füüsilisest isikust ettevõtjaid võib samastada siiski põllumajandusettevõtetega, kuna nad eksisteerivad tegelikkuses talude nime all.

Küsitletute jagunemine ettevõtlusvormi alusel (%):

Aktsiaselts	2,6
Osäühing	13,0
Füüsilisest isikust ettevõtja	79,7
Ühistu	1,3
Muu	3,3

Põllumajandusettevõtted **tegelevad** üldjuhul mitme põllumajandusliku tegevusalaga. Küsitluse alusel tegeldi enam teraviljakasvatuse (79% küsitletutest), piimatootmise (59%), söödakultuuride ja rohumaaviljeluse (58%), kartulikasvatuse (50%), veiseliha tootmise (43%), sealihatootmise (25%) ja köögiviljakasvatusega (24%). Teiste põllumajanduslike tegevusaladega tegeles 6-18% küsitletutest, sealhulgas väiksema osatähtsusega tegevusaladeks olid lambakasvatus (7% küsitletutest) ja mahepõllundus (6% küsitletute arvates).

Lisaks tabelis toodud loetelule nimetasid küsitletud tegevusaladena veel linnukasvatust (tegeleb 1,3% küsitletutest), põrsakasvatust (0,8%), hobusekasvatust (0,7%), seemnekasvatust (0,7%), lillekasvatust (0,5%), puuvilja ja marjapõõsaste istikute kasvatust (0,3%) jms.

Teravilja-, õli- ja söödakultuuride kasvatusega ning mahepõllundusega tegelevatest ettevõtetest vähem kui pooltel (40-47%-l küsitletutest) oli kasutatava maa suurus kuni 20 hektarit (lisas JOONIS 1), vahemikus 21-50 hektarit põllumaad oli olenevalt põllukultuurist 25-37%. Üle 100 hektari põllumaad oli 16%-l teraviljakasvatajatel ja 18% söödakultuuride kasvatajatel. Kartuli- ja köögiviljakasvatuse ning puuvilja- ja marjakasvatusega tegelevatest ettevõtetest kuni 3/4 kasutasid maad alla ühe hektari (lisas JOONIS 2).

Loomakasvatusega tegelevatest ettevõtetest oli suurem nende ettevõtete osakaal, kelle loomade arv ulatus kuni 20-ni (veiselihatootmises 79%, lambakasvatuses 78%, sealihatootmises 67% ja piimatootmises 66%-l ettevõtetest; lisas JOONIS 3).

Olulisemaks põllumajandustegevuse valdkonnaks on piimatootmine – 47% vastanutest nimetas seda valdkonda enda ettevõtte jaoks kõige olulisemaks. Keskmise piimakarja suurus on küsitluse andmetel 46 lüpsilehma (minimaalne 1 lehm, maksimaalne 600 lehma). Piimatootjatest 92% tegeleb piimakarja kasvatusega põhiliselt piima müügi eesmärgil ning 8% piimatootjate tegevus on teiste põllumajandusvaldkondade kõrvaltegevuseks.

Teiseks olulisemaks tegevusvaldkonnaks oli küsitletutel teraviljakasvatus – oma ettevõttele olulisemaks tegevusvaldkonnaks nimetas seda 26% vastanutest. Keskmise teravilja all olev pind ühe teraviljakasvataja kohta on 70 hektarit (minimaalne 0,5 ha, maksimaalne 1340 ha). Müügi otstarbel kasvatab teravilja 43% teraviljakasvatajatest ning 57%-l on see oma põllumajandustegevuse teiste valdkondade tarbeks.

Kolmandaks olulisemaks, kuid tunduvalt väiksema osatähtsusega põllumajandustegevusalaks on sealihatootmine, mida pidas oma kõige olulisemaks tegevusvaldkonnaks 6%

vastanutest. Sigade arv keskmiselt ühe sealihatootja kohta on 218 siga (miinimum 1, maksimum 9346 siga). Müügi eesmärgil kasvatab sigu 64% seakasvatajaid ja põhitegevuse kõrvaltegevusena oma tarbeks 36% seakasvatajaid.

Küsitletute jagunemine põllumajandustegevuse ja tegevuse otstarbe ning kõige olulisema tegevuse alusel (% küsitletutest).

	Maa, karja keskmine suurus (ha, tk)	Tegevuse põhiline otstarve, %		Ei tegele	On kõige olulisem (kokku 100%)
		müügiks	omatootmise tarbeks		
piimatootmine	46 tk	54	5	41	47
teraviljakasvatus	70 ha	34	45	21	26
sealihatootmine	218 tk	16	9	75	6
õlikultuuride kasvatus (raps jne.)	40 ha	14	1	85	3
veiselihatootmine	33 tk	38	5	57	3
köögiviljakasvatus	23 ha	8	16	76	3
marjakasvatus	4 ha	9	9	82	3
mesindus	19 tk	4	4	92	2
lambakasvatus	26 tk	5	2	93	1
söödakultuuride kasvatus, rohumaaviljelus	90 ha	5	53	42	1
kartulikasvatus	3,3 ha	16	34	50	1
puu- ja luuviljakasvatus	17 ha	2	10	88	1
mahepõllundus	38 ha	3	3	94	1
muu		92	8		3

Kuna ettevõtlusvormidest oli kõige enam küsitletute hulgas füüsilisest isikust ettevõtjaid, siis mitmeid küsimusi sai analüüsitud selle ettevõtlusvormi kohta eraldi. Põllumajandustegevused sellel ettevõtlusvormil jagunevad enamal juhul analoogselt kõigi küsitletud ettevõtete keskmiste tulemustega, kuid maa ja karja suurused on tunduvalt väiksemad. Teise erinevusena on rida põllumajanduslikke valdkondi, millega füüsilisest isikust ettevõtjad tegelevad rohkem. Nendeks on küsitluse andmetel marjakasvatus, lambakasvatus, puu- ja luuviljakasvatus, kartulikasvatus ja mahepõllundus.

Kollektiivsete ettevõtlusvormidega põllumajandusettevõtetes oli kasutuses oleva maa suurus ja loomade arv keskmisest tunduvalt suuremad. Keskmine piimakarja suurus ühe ühistu või aktsiaseltsi kohta oli 1999. aastal 188 lehma, sigade arv 984 siga ja teravilja all olev maa 231 hektarit. Põhiline põllumajandusettevõtte on suurettevõtetes koondunud kolme olulisemasse tegevusvaldkonda – piimatootmine (olulisemaks tegevusvaldkonnaks 53%-le ettevõtetest), teraviljakasvatus (18%) ja sealihatootmine (12%). 4%-l ettevõtetest oli olulisemaks tegevusvaldkonnaks õlikultuuride kasvatus ja 4%-le köögiviljakasvatus. Ülejäänud tegevusalad olid põhitootmist abistavad või kõrvaltegevused.

Füüsilisest isikust ettevõtjate jagunemine põllumajandustegevuse ja tegevuse otstarbe ning kõige olulisema tegevuse alusel (% küsitletutest).

	Maa, karja keskmine suurus (ha, tk)	Tegevuse põhiline otstarve, %		Ei tegele	On kõige olulisem (kokku 100%)
		müügiks	omatootmise tarbeks		
piimatootmine	17 tk	58	7	35	46
teraviljakasvatus	44 ha	38	48	14	27
sealihatootmine	44 tk	16	12	72	5
õlikultuuride kasvatus (raps jne.)	35 ha	14	1	85	4
veiselihatootmine	11 tk	42	6	52	4
marjakasvatus	7 ha	11	11	78	4
köögiviljakasvatus	20 ha	9	21	70	2
mesindus	18 tk	5	6	89	2
lambakasvatus	27 tk	6	3	91	1
söödakultuuride kasvatus, rohumaaviljelus	41 ha	5	60	35	1
kartulikasvatus	4,6 ha	19	43	38	1
mahepõllundus	42 ha	4	4	92	1
puu- ja luuviljakasvatus	32 ha	2	13	85	0

Kollektiivse ettevõtlusvormiga ettevõtete jagunemine põllumajandustegevuse ja tegevuse otstarbe ning kõige olulisema tegevuse alusel (% küsitletutest).

	Maa, karja keskmine suurus (ha, tk)	Tegevuse põhiline otstarve, %		Ei tegele	On kõige olulisem (kokku 100%)
		müügiks	omatootmise tarbeks		
piimatootmine	188 tk	59	1	40	53
teraviljakasvatus	231 ha	25	43	32	18
sealihatootmine	984 tk	26	3	71	12
õlikultuuride kasvatus (raps jne.)	61 ha	23	1	76	4
köögiviljakasvatus	246 ha	7	2	91	4
marjakasvatus	30 ha	4	2	94	2
veiselihatootmine	138 tk	42	4	54	1
kartulikasvatus	17 ha	9	12	79	1
puu- ja luuviljakasvatus	145 ha	2	2	96	1
mesindus	31 tk	1	0	99	0
lambakasvatus	3 tk	1	0	99	0
söödakultuuride kasvatus, rohumaaviljelus	361 ha	5	52	43	0
mahepõllundus	0 ha	0	0	100	0

Põllumajandustegevus on põhiliseks tegevusalaks 90% vastanutele. 10% vastanutele on põhitegevusalaks muu tegevusvaldkond, enamal juhul metsandus, taluturism või mõni muu põllumajanduse valdkonda mittekuuluv tegevus ning põllumajandustegevus on kõrvaltegevuseks.

Põllumajandustegevuse olulisus (% vastanutest):

põllumajandus on põhiline	90
põllumajandus ei ole põhiline	10

Põllumajandusettevõtetes tegeldakse peale põllumajandustootmise veel mitmete muude mittepõllumajanduslike tegevusaladega või töötatakse mujal palgatööl, mis toob lisatulu. Muude tegevusaladega tegelemist märkis 35% ettevõtetest. Enam märgiti lisategevusena metsa seonduvat tegevust (hooldus, raie, töötlus; 31% tegevusalasid märkinutest). Kauplusi ja toitlustusettevõtteid märgiti 9%, mitmesuguseid teenuseid põllumajandustootmisele (künnimine, ruloonsilo tegemine jne.) osutas 8%, mitmesuguseid transporditeenuseid tegid 7% ja taluturismiga tegeles 6% vastanutest. Mitmesugust palgatööd väljaspool oma põllumajandustootmist märgiti 24% lisategevust märkinud ettevõtte poolt.

Põllumajandusettevõtete muud tegevusalad (% muid tegevusalasid märkinutest):

Metsandus ja sellega seonduvad teenused	31
Kauplus, toitlustusettevõtte	9
Teenused põllumajandusele	8
Transporditeenus	7
Taluturism	6
Viljakuivatid ja veskid	4
Töötati mujal palgatööl	24
Muud	11

Oma põllumajandussaadusi töötleb 12% küsitletutest. 26% nendest jahvatab teravilja jahuks ja tangaineteks. Erinevaid piimatooteid valmistab 25% töötlejatest, kusjuures enam valmistatakse kohupiima, jogurtit ja koort, kuid valmistatakse ka juustu ja võid. 16% töötlemist nimetanutest lihtsalt pakendab oma põllumajandustoodangut (maasikad, mesi, seemned, ravimtaimed, köögivilid, istikud). Liha töötleb 12% töötlejatest ning peamiselt tegeldakse lihalaikuse, suitsutamise ja vorstitoodete valmistamisega. Vähem nimetati jõusööda valmistamist (4%), käsitöötooteid (4%), köögivilja hapendamist (4%) ja kaminapuude tegemist (3%). Üksikud küpsetasid leiba, valmistasid toiduõli, keetsid moosi jms.

Põllumajandussaaduste töötlemine põllumajandusettevõtetes (% töötlejatest):

Teravilja jahvatamine	26
Piimatoodete valmistamine	25
Saaduste pakendamine	16
Lihatoodete valmistamine	12
Jõusööda valmistamine	4
Villast-lõngast toodete valmistamine	4
Köögivilja hapendamine	4
Kaminapuude tegemine	3
Muud	6

1.2. Toodangu müük, tööjõu kasutus ja majanduslik olukord

Oma põhilise põllumajandustegevuse **toodangust realiseeriti** pool otse töötlejale (53% vastanutest) või turustati otse tarbijale oma lähiregioonis (23%). Vahendajatele müük moodustas 13% ja jaemüüjale (kauplus, turg) 6% toodangu kogumüügist.

Töötlejale müügis oli suurem osakaal piimatootmises (79% toodangust realiseeritakse otse töötlejale; lisas JOONIS 4) ning keskmisest veidi kõrgem ka õlikultuuride kasvatuses (58%). Teisel kohal realiseerimiskanalitest oli turustamine otse tarbijale oma lähiregioonis, mida kasutati enam teraviljakasvatustes, kus 38% teraviljatoodangust müüdi tarbijale lähiregioonis. Marjakasvatavad müüsid 31% ja sealihatootjad 26% oma toodangust tarbijatele lähiregioonis. Vahendajatele müüsid oma toodangust küsitluse keskmisest enam vesiselihatootjad - 34%, marjakasvatavad - 33%, õlikultuuride kasvatajad - 25% ja sealihatootjad - 16%. Ülejäänud realiseerimiskanalid olid toodangu müügil väiksema osatähtsusega.

Oma põhitoodangu realiseerimise kanalid (% toodangust)

Realiseerimiskanalid	Keskmine	Olulisemad tegevusvaldkonnad					
		Piimatootmine	Teraviljakasvatus	Sealiहतootmine	Õlikultuurid	Veiseliहतootmine	Marjakasvatus
Müün töötlejale	53	79	38	34	58	50	13
Müün vahendajale – kokkuostjale-edasimüüjale	13	6	14	16	25	34	33
Müün jaemüüjale (kauplus, turg)	6	2	5	15	2	4	18
Turustan ise otse tarbijatele oma lähiregioonis	23	12	38	26	14	12	31
Turustan ise otse tarbijatele mujal Eestis	3	0	3	9	1	0	5
Ekspordin	1	0	1	0	0	0	0
Muu (põhiliselt oma tarbeks)	1	1	1	0	0	0	0

Ühes põllumajandusettevõttes töötab **täisajaga** keskmiselt 5 töötajat (k.a. töös osalevad pereliikmed), sealhulgas on palgalisi 4 inimest. Palgalist täistööajaga tööjõudu kasutavas ettevõttes töötab keskmiselt 10 palgalist töötajat. **Osalise tööajaga** töötajaid on ühe põllumajandusettevõtte kohta keskmiselt 2 inimest, sealhulgas palgalisi 1 inimene. Osalise tööajaga palgalist tööjõudu kasutava ettevõtte kohta töötab keskmiselt 3 inimest. **Hooajalist lisatööjõudu** kasutatakse keskmiselt ühe ettevõtte kohta 5 inimest, sealhulgas 3 nendest on palgalised. Palgalist hooajalist lisatööjõudu kasutava ettevõtte kohta töötab keskmiselt 5 inimest.

Palgalist täistööajaga tööjõudu kasutas 37% küsitletutest, osalise tööajaga 8% ja hooajalist lisatööjõudu 22% küsitletutest. Ilma täiendava palgalise tööjõuta (ainult oma perega) töötab 54% põllumajandusettevõtteid.

Täis- ja osalise tööajaga ning hooajalise tööjõu kasutamine keskmiselt ühe põllumajandusettevõtte kohta (inimeste arv)

Töötaja iseloom	Töötajat keskmiselt ühe ettevõtte kohta		Palgalisi töötajaid keskmiselt ühe palgalist tööjõudu kasutava ettevõtte kohta
	kokku	sh. palgalisi	
Täisaeg	5	4	10
Osaline tööaeg	2	1	3
Hooajaline	5	3	5

Füüsilisest isikust ettevõtjad kasutavad oma põllumajandusettevõtetes täistööajaga tööjõudu vähem kui kollektiivsetes ettevõtetes.

Täis- ja osalise tööajaga ning hooajalise tööjõu kasutamine keskmiselt ühes füüsilisest isikust ettevõtja põllumajandusettevõttes (inimeste arv)

Töötaja iseloom	Töötajat keskmiselt ühe ettevõtte kohta		Palgalisi töötajaid keskmiselt ühe palgalist tööjõudu kasutava ettevõtte kohta
	kokku	sh. palgalisi	
Täisaeg	3	0,3	3
Osaline tööaeg	2	0,2	4
Hooajaline	4	0,5	5

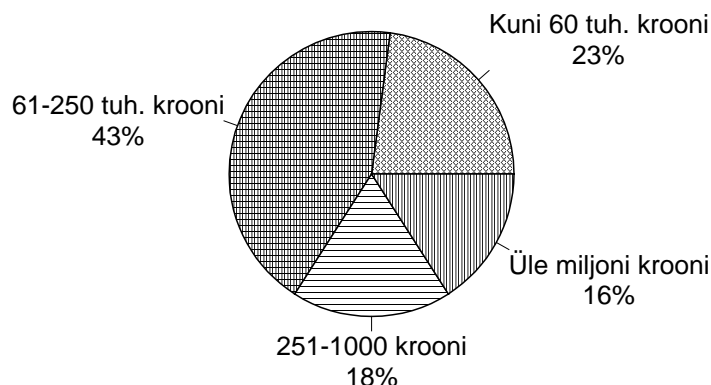
Kollektiivsetes põllumajandusettevõtetes kasutatakse üksnes palgalist tööjõudu ning keskmiselt töötas ühes ettevõttes täisajaga 19 töötajat, 2 osalise tööajaga töötajat ja 6 hooajalist töötajat.

Täis- ja osalise tööajaga ning hooajalise tööjõu kasutamine keskmiselt ühes kollektiivse ettevõtlusvormiga põllumajandusettevõttes (inimeste arv)

Töötaja iseloom	Töötajat keskmiselt ühe ettevõtte kohta		Palgalisi töötajaid keskmiselt ühe palgalist tööjõudu kasutava ettevõtte kohta
	kokku	sh. palgalisi	
Täisaeg	19	19	19
Osaline tööaeg	2	2	2
Hooajaline	6	6	6

Oma ettevõtte **käibe** avaldas 66% küsitletutest ning ühe vastanud ettevõtte keskmine rahaline käive 1999. aastal ulatus 734 tuhande kroonini. Sealjuures minimaalne aastakäive oli 1800 krooni ja maksimaalne käive 26,6 miljonit krooni. Alla 10000 kroonise käibega oli kaheksa ettevõtet, kelle põhitegevusalaks oli nimetatud marjakasvatus (3 juhul), lambakasvatus (3 juhul) ja mesindus (2 juhul). Aasta käivet hindas 50% vastanutest halvaks või väga halvaks, 43% rahuldavaks ja ainult 5% heaks (vt. allpool tabel majandustulemustest).

Põllumajandusettevõtte jagunesid käibe suuruse alusel järgmiselt (%-des):

Füüsilisest isikust ettevõtjate põllumajandusettevõtete käive oli keskmiselt ühe ettevõtte kohta 263 tuhat krooni (minimaalne 1800 kr - marjakasvatus ja maksimaalne 14,7 mln. krooni). *Kollektiivse ettevõtlusvormiga* suurettevõtete keskmine käive ettevõtte kohta oli 1999. aastal 2,64 miljonit krooni (minimaalne 100 tuh. kr ja maksimaalne 26,6 mln. kr).

Kasumiga töötas 1999. aastal ainult 16% vastanud põllumajandusettevõttest, 41% tuli ots-otsaga kokku ja 41% töötas kahjumiga. Ainult 4% vastanutest hindas oma ettevõtmiste kasumlikkust hindega hea, 19% rahuldavaks ja 77% hinnanguks oli halb ja väga halb (vt. allpool tabel majandustulemustest ja lisas JOONIS 5).

Füüsilisest isikust ettevõtjate põllumajandusettevõtetest oli kasumit saanud ettevõtete osatähtsus keskmisest madalam (14 % nendest said kasumit) ning suurem ots-otsaga väljatu-levate ettevõtete osakaal (45%).

Kollektiivsete ettevõtlusvormiga ettevõtetest oli kasumit saanud ettevõtete osakaal keskmisest kõrgem (24% nendest), kuid suurem oli ka kahjumit saanud ettevõtete osa (55%).

Põllumajandusettevõtete majandamine 1999. aastal (vastanute jagunemine %-des):

	Keskmine	sh. füüsilisest isikust ettevõtjad	kollektiivsed ettevõtlusvormid
saime kasumit	16	14	24
tulime ots-otsaga välja	41	45	18
saime kahjumit	41	39	55
ei soovi öelda	2	2	3

Oma ettevõtte 1999. aasta **majandustulemusi** hindas 45% vastanutest rahuldavaks ja 41% halvaks (lisas JOONIS 6). 1999. aasta oli põllumajandusele raske nii ilmastikutingimuste (põuane suvi) poolest kui ka välisturu nõudluse vähenemise (ekspordi katkemine Venemaale 1998. aasta teisest poolest) tõttu, mis kajastusid küsitlute poolt majandusaastale antud hinnangutes. Väga heaks ei hinnanud majandustulemusi ükski küsitlusele vastanutest, hea hinde andis 4% vastanutest ja väga halvaks hindas oma majandustulemusi 9% vastanutest. 1999. aastal hinnati kõrgemalt loomade produktiivsust, mis sai hinde väga hea ja hea 34% vastanute poolt ning rahuldava 50% vastanute poolt. Taimekasvatuse saagikusega oldi vähem

rahul – väga hea ja hea 11% vastanutest, rahuldav 35% ning halb ja väga halb 53% vastanute hinnangul. Käibe ja kasumiga polnud rahul aga enamus vastanutest – hinnang halb või väga halb vastavalt 50% ja 77% vastanutest.

Hinnang 1999. aasta majandustulemustele (vastanute jagunemine %-des)

	Loomade produktiivsus	Taimemasvatuse saagikus	Käive	Kasum	Üldhinnang
väga hea	4	1	0	0	0
hea	30	10	5	3	4
rahuldav	50	35	43	19	45
halb	10	39	41	48	41
väga halb	2	14	9	29	9
ei oska öelda	4	1	2	1	1

Suuri erinevusi oma majandustulemuste hindamisel ei ilmnenud loomakasvatajate ja taimemasvatajate poolt eraldi antud hinnangutes, nagu näitavad kaks alljärgnevat tabelit.

Loomakasvatajate hinnang 1999. aasta majandustulemustele (vastanute jagunemine %-des)

	Loomade produktiivsus	Taimemasvatuse saagikus	Käive	Kasum	Üldhinnang
väga hea	3	1	0	0	0
hea	31	8	4	2	3
rahuldav	53	35	44	18	47
halb	10	42	42	50	41
väga halb	2	14	7	29	8
ei oska öelda	1	0	3	1	1

Taimemasvatajate hinnang 1999. aasta majandustulemustele (vastanute jagunemine %-des)

	Loomade produktiivsus	Taimemasvatuse saagikus	Käive	Kasum	Üldhinnang
väga hea	2	1	0	0	0
hea	31	9	4	2	3
rahuldav	51	35	42	18	44
halb	10	40	43	49	43
väga halb	2	14	9	30	9
ei oska öelda	4	1	2	1	1

Peamiseks põllumajandusettevõtete arengut takistavaks teguriks peetakse 78% vastanute arvates madalaid hindu (lisas JOONIS 7). Teisele kohale järjestus 50% vastanute hinnangul seadusandluse ja riigi põllumajanduspoliitika puudulikkus. Masinate ja seadmete eba-piisavus on arengut takistavateks 30%-le vastanutest ning käibevahendite puudus 28%-le. Teisi arengutakistusi nimetati vähem, sealhulgas töötajate monopoolsust (15% vastanutest), turustamisraskusi ja väikest nõudlust põllumajandustoodangule (14%), kallist kütust (13%),

hoonete-rajatiste probleeme (12%), raskusi laenu saamisel (12%) ja tööjõu puudust (10%). Seejuures nimetas info nappust arengut takistavaks teguriks ainult 3% vastanutest ja teadmiste puudust 2% vastanutest. Väga suureks probleemiks ei hinnatud ka ettevõtte võlgu (probleemiks oli ainult 4%-le vastanutest), madalat rentaablust (8%) ja töötajate võlgu (9%).

Põllumajandusettevõtete arengut takistavad tegurid (% vastanutest, nimetati 3 olulist, loetelu ei olnud ette antud):

Madalad hinnad	78
Seadusandlus ja riigi poliitika	50
Mehhanismide, seadmete nappus	30
Töötajate monopoolne seisund	15
Väike nõudlus-turustamiskeskused	14
Kallis kütus	13
Hoonete, rajatiste probleemid	13
Tööjõu puudus	10
Maa nappus	9
Halb energiavarustus	3
Info nappus	3
Teadmiste puudus	2
Looduslikud ja ilmastikutingimused	2
Halb side ja infotehnoloogia	1
Kohaliku infrastruktuuri puudus	1
Kallis sööt, tehnika jms	1
Finantsprobleemid	48
sh käibevahendite puudus	28
raskused laenu saamisel	12
töötajate võlad	9
madal rentaablust	8
minu ettevõtte võlad	4

2. INFO VAJADUS JA KASUTAMINE

2.1. Uue info vajadus igapäevatoos

Põllumajandustootjate poolt vajati enam **uut infot** olulisemate põllumajanduse tegevusvaldkondade kohta. Need on teraviljakasvatus (63% vastanutest vajab sageli või vahetevahel uut informatsiooni), piimatootmine (52%), veisekasvatus (38%), söödakultuuride kasvatus (35%), metsandus (22%). Lambakasvatuse (5% vastanutest vajab infot), taluturismi (6%) ja mesinduse (7%) kohta oli infovajadus küsitluse andmetel madal. Üksikud küsitletud nimetasid uue info vajadust täiendavalt lisatud loetelule veel linnukasvatuse, munatootmise, kalanduse, karusloomakasvatuse, ravimtaimede ja lillekasvatuse ning istikute kasvatamise kohta.

Uue info vajadus erinevate tegevusvaldkondade kohta (% kõigist vastanutest)

Uue info vajaduse valdkond	Sageli	Vahetevahel	Ei vaja
teraviljakasvatus	20	43	37
piimatootmine	23	29	48
veisekasvatus	15	23	62
söödakultuuride kasvatus	9	26	65
metsandus	6	16	78
köögiviljakasvatus	4	16	80
õlikultuuride kasvatus	7	12	81
seakasvatus	7	11	82
marjakasvatus	5	10	85
mesindus	2	5	93
taluturism	2	4	94
lambakasvatus	1	4	95

Vastava valdkonnaga tegelejatest vajasis sagedamini uut informatsiooni marjakasvatavad (sageli 44% ja vahetevahel 19% kõigist marjakasvatavatest), köögiviljakasvatavad (40% ja 44% köögiviljakasvatavatest), õlikultuuride kasvatajad (38% ja 48%) ja piimatootjad (36% ja 45%). Marjakasvatuses vajati sagedamini infot maasikate kohta (80% marjakasvatuse kohta infovajajatest), vähem vaarikate (25%), mustsõstarde (25%) ja muude marjade (5%) kohta. Väiksem on uue info vajadus lambakasvatajatel (10% ja 41%) ja söödakultuuride kasvatajatel (12% ja 36%).

Olulisemate tegevusvaldkondade lõikes on aktiivsemad uue info vajajad (LISA 1) piimatootjad, kes vajavad sageli uut infot peale oma spetsiifilise piimandusteabe ka teavet veisekasvatuse, teravilja- ja söödakultuuride kasvatus kohta. Uut infot peale enda tegevusvaldkonda käsitleva teabe vajavad veel teraviljakasvatus, veise-sealihatootmine ja marjakasvatus.

Uue info vajadus tegevusvaldkondade lõikes (% antud valdkonnaga tegelejatest)

Uue info vajaduse valdkond	Sageli	Vahetevahel	Ei vaja
marjakasvatus	44	19	37
köögiviljakasvatus	40	44	16
õlikultuuride kasvatus	38	48	14
piimatootmine	36	45	19
teraviljakasvatus	25	51	24
veisekasvatus	24	42	34
seakasvatus	22	37	41
mesindus	18	39	43
söödakultuuride kasvatus	12	36	52
lambakasvatus	10	41	49

2.2. Vajamineva info puudus ja soovitavad infoallikad

Igapäevaselt tunti kõige enam **puudust infost** kokkuostuhindade (infopuudust märkis 58% vastanuid), erinevate toetusprogrammide (55%) ja otsetoetuste (55%) kohta ja kõige vähem turustamise kohta (11-17%).

Tootmisalasest infost tunti enam puudust taimehaiguste ja nende tõrje (48%), väetiste ja taimekaitsevahendite (46%) ning tehnika ja seadmete kasutamise-ostu (43%) kohta käivast teabest (lisas JOONIS 8). Loetelule lisaks tundsid üksikud küsitletud puudust veel infost mul-laproovide ning linnuhaiguste ja nende tõrje-profülaktika kohta.

Tootmisalase info puudus ja soovitavad infoallikad (% küsitletutest)

Valdkond	Info vajajad %	Infoallikate eelistused (vastanute jagunemine %-des)				
		konsu-lendilt	semi-naridelt	trükitud ma-terjalidest	ajakirja-dest	internetist
taimehaigused, tõrje/profülaktika	48	20	19	54	2	5
väetised, taimekaitsevahendid	46	18	19	56	2	5
tehnika ja seadmete kasutamine ning ost	43	11	12	65	4	8
loomahaigused, tõrje/profülaktika	39	25	18	50	2	5
uued tehnoloogiad	38	14	17	57	3	9
söödatootmine	32	15	20	57	2	6
sordiaretus	30	18	18	57	2	5
tõuaretus	30	29	12	58	0	1
ehitamine	16	20	13	63	0	4
ökoloogiline (mahe) tootmine	15	16	27	52	1	4
põllumajandussaaduste töötlemine	11	19	23	53	0	5

Raamatupidamisalasest infost oli enam vajaka konkreetsetest näpunäidetest (infopuudust märkis 36% vastanuid; lisas JOONIS 9) ja maksude arvestuse kohta käivast informatsioonist (35%).

Raamatupidamisalase info puudus ja soovitud infoallikad (% küsitletutest)

Valdkond	Info vajajad %	Infoallikate eelistused (vastanute jagunemine %-des)				
		konsulendilt	seminaridelt	trükitud materjalidest	ajakirjadest	internetist
konkreetsed näpunäited	36	28	22	44	0	6
maksude arvestamine	35	28	22	45	0	5
raamatupidamisteenuse tellimine	22	34	18	44	0	4
abi arvutiprogrammi valikul	17	39	17	34	0	10

Ökonoomika alal tunti enam puudust äriplaanide koostamise (infopuudust märkis 30% vastanuid; lisas JOONIS 9) ja tasuvusarvestuse (29%) kohta käivast informatsioonist.

Ökonoomikaalase info puudus ja soovitud infoallikad (% küsitletutest)

Valdkond	Info vajajad %	Infoallikate eelistused (vastanute jagunemine %-des)				
		konsulendilt	seminaridelt	trükitud materjalidest	ajakirjadest	internetist
äriplaani koostamine	30	48	15	35	0	2
tasuvuse arvestused	29	37	18	42	0	3
muu majandusanalüüs ja arvestused	21	37	29	64	0	1
ettevõtte juhtimine	16	26	26	43	0	5

Turu kohta käivast infost tunti enam puudust teabest kokkuostuhindade (märkis 58%; lisas JOONIS 10), sisendite hindade (40%) ja jaehindade (39%) kohta.

Turuinfo puudus ja soovitud infoallikad (% küsitletutest)

Valdkond	Info vajajad %	Infoallikate eelistused (vastanute jagunemine %-des)				
		konsulendilt	seminaridelt	trükitud materjalidest	ajakirjadest	internetist
kokkuostuhinnad	58	6	6	69	7	12
sisendite hinnad (väetised jms)	40	7	8	73	1	11
jaehinnad	39	6	8	66	8	12
info nõudluse kohta	36	8	9	67	3	13
info pakkumise kohta	33	10	10	67	2	11
prognoosidest turu arengu kohta	31	7	11	69	1	12
maailmaturu hinnad	27	7	8	70	2	13

Turustamisalasest infost tunti kõige vähem puudust, sealjuures enam vajatakse infot erinevate turustuskanalite kohta (märkis 17% vastanuid; lisas JOONIS 10).

Turustamisalase info puudus ja soovitud infoallikad (% küsitletutest)

Valdkond	Info vajajad %	Infoallikate eelistused (vastanute jagunemine %-des)				
		konsulendilt	seminaridelt	trükitud materjalidest	ajakirjadest	internetist
erinevate turustuskanalite leidmine	17	19	14	49	1	17
reklaami tegemine	13	11	14	61	2	12
pakendi probleemid	13	10	12	64	2	12
marketingikulude arvestus	11	11	13	59	1	16

Riigi (põllu)majanduspoliitika kohta käivast infost tunti kõige rohkem puudust, eriti erinevate toetusprogrammide (infopuudust märkis 55% vastanutest; lisas JOONIS 11), otsetoetuste (55%), muudatustest seadusandluses (46%) ja maksupoliitika (44%) kohta.

Info puudus riigi (põllu)majanduspoliitika kohta ja soovitud infoallikad (% küsitletutest)

Valdkond	Info vajajad %	Infoallikate eelistused (vastanute jagunemine %-des)				
		konsulendilt	seminaridelt	trükitud materjalidest	ajakirjadest	internetist
erinevatest toetusprogrammidest	55	11	14	59	6	11
otsetoetustest	55	10	15	60	6	10
muutused seadusandluses	46	8	13	64	3	12
maksupoliitikast	44	8	14	62	5	11
rahvusvaheliste lepete kohta	27	10	17	65	2	6

Euroopa Liidu kohta käivast informatsioonist tunti enam puudust ühtset põllumajanduspoliitikat käsitlevast teabest (infopuudust märkis 34% vastanutest; lisas JOONIS 11), vähem tuntakse puudust EL seadusandluse (29%) ja Eesti läbirääkimiste käigu (29%) kohta käivast informatsioonist. Lisana nimetati info puudust liitumistingimuste kohta.

Info puudus Euroopa Liidu kohta ja soovitud infoallikad (% küsitletutest)

Valdkond	Info vajajad %	Infoallikate eelistused (vastanute jagunemine %-des)				
		konsulendilt	seminaridelt	trükitud materjalidest	ajakirjadest	internetist
ühtse põllumajanduspoliitika kohta	34	9	14	62	3	12
seadusandluse kohta	29	8	14	62	3	13
Eesti läbirääkimiste käigu kohta	29	8	14	61	3	14

Kokkuvõtlikult võib öelda, et vajaminevat infot sooviti kõige enam saada trükitud materjalidest (58% vastanutest). Teiste infoallikate osatähtsus vajamineva info hankimiseks oli tunduvalt väiksem – konsulentidelt 16%, seminaridelt 15%, internetist 8% ja ajakirjadest 3% vastanutest. Infoallikate osatähtsused olenevad infovajaduse valdkonnast. Näiteks sooviti raamatupidamise ja ökonoomikaalast infot hankida küllaltki suures mahus ka konsulentidelt (vahemikus 26-48% vastanutest, vt eelnevaid tabeleid erinevate valdkondade infoallikate kohta) ning trükitud materjalide osatähtsus oli väiksem (vahemikus 34-45% vastanutest).

Infoallikate jagunemine vajamineva informatsiooni hankimiseks (%-des vastanutest):

trükitud materjalidest	58
konsulendilt	16
seminaridelt	15
internetist	8
ajakirjadest	3

2.3. Käesoleval ajal kasutatavad infoallikad

Käesoleval ajal saadakse informatsiooni põllumajanduse ja maaelu kohta sagedamini “Maalehest” (kasutab sageli 79% küsitletutest; lisas JOONIS 12), televisioonist (71%) ja raadiost (69%) ning neid infokanaleid ei kasuta 8-10% küsitletutest. Tähtsal kohal on ka teised põllumajandustootjad, kust hangitakse infot küll harvemini (sageli 50% ja harvem 39% küsitletutest), kuid seda infoallikat ei kasuta ainult 11% küsitletutest. Oluliste infokanalite seas võib nimetada veel päevalehti (kasutab sageli 56% ja harvemini 21% ning seminare – infopäevi (32% ja 44%). Ülejäänud infoallikate puhul suureneb infokanalit mittekasutanute osatähtsus juba alates 33% kuni 92%-ni. Interneti kasutamise madal tase on praegu seletatav maaelanike arvutitega madala kindlustatusega. Vähem kasutatakse ka uuemaid väljaandeid, nagu EPKK väljaanded ja “Maamajandus”. Madal on samuti tootjate ja taluliitude poolse informatsiooni kasutamine, kellede osatähtsus võiks siiski tunduvalt kõrgem olla.

Käesoleval ajal kasutatavad infoallikad põllumajandust ja maaelu käsitleva info saamiseks ja nende kasutamise sagedus (küsitlute jagunemine %-des)

	Kasutan sageli	Kasutan harva	Ei kasuta
“Maaleht”	79	11	10
TV	71	21	8
Raadio	69	21	10
Päevalehed	56	21	23
“Hüva Nõu”	54	13	33
Teised tootjad	50	39	11
Seminarid, õppepäevad	32	44	24
Nõustaja	28	36	36
“Maamajandus”	26	12	62
Tootjate liidud, taluliidud	25	33	42
Põllumajandus-Kaubanduskoja väljaanded	11	17	72
Internet sh.	15	13	72
www.agri.ee	5	9	86
www.epk.ee	4	6	90
www.epkk.ee	4	7	89
www.ki.ee	3	5	92

Päevalehed jagunesid infoallikatena järgmiselt (ajalehtede jagunemine %-des):

Postimees	34
Maakonnalehed	22
Eesti Päevaleht	20
SL Õhtuleht	15
Äripäev	9

Arvuti on olemas 37% küsitletutest, 38% kavatses selle lähiajal hankida ning 25% ei soovi endale arvutit. Arvutiomanikest 67% (küsitletutest 26%) on olemas ka *internetiühendus* ning 43% küsitletutest soovib lähiajal internetiühenduse ka hankida. 31% küsitletuid ei kavatses internetiühendust muretseda ka lähiajal. Siinjuures tuleb märkida, et nõuandeteenuseid kasutanud ettevõtetes on arvutitega ja internetiühendusega varustus parem – arvuti on olemas 43% ja internetiühendus 33% (sh 71% arvutiomanikest) nõuandeteenust kasutanud ettevõtetel ning arvuti kavatses hankida 40% ja internetiühenduse 44% nendest. Samuti on nõuandeteenuseid kasutanutest väiksem nende osatähtsus, kes arvutit (17% nõuandekasutajaist) ja internetiühendust (23%) ei kavatses hankida.

Arvuti ja internetiühenduse olemasolu ja plaan nende hankimiseks lähiaja jooksul (% vastanutest)

	Arvuti		Internetiühendus	
	kõik kokku	nõuannet kasutanud	kõik kokku	nõuannet kasutanud
on olemas	37	43	26	33
kavatses hankida	38	40	43	44
ei ole ja ei kavatses hankida	25	17	31	23

Suurem osa *arvutiomanikest* (72%) kasutab arvutit raamatupidamise korraldamiseks. Vähem kasutatakse majandusarvestuste teostamiseks (sageli 27% ja vahetevahel 19% arvutiomanikest). Vahetevahel mängitakse arvutil ka mängu (vahetevahel 32% ja sageli 17%). Üksikud nimetasid lisaks loetelule veel, et kasutavad arvutid trükimasinana (4 küsitletut) ja lapsed koolitöö tegemiseks. Üksikud küsitletud kasutavad arvutit söödaratsioonide ja väetamisprogrammide koostamiseks ning väljalüpsi ja seemendusandmete andmebaaside koostamiseks.

Arvuti kasutamise otstarve ja sagedus (% arvutiomanikest)

	Sageli	Vahetevahel	Ei
raamatupidamise korraldamiseks	60	12	28
ökonomilliste tasuvus-arvestuste teostamiseks	27	19	55
mängude mängimiseks	17	32	51

Internetiühenduse omajad kasutavad interneti sagedamini suhtlemiseks pangaga (72% internetiühenduse omajatest). Põllumajandusinfot otsib internetist sageli 44% ja vahetevahel 39% internetiühenduse omajatest, kirjavahetuse pidamiseks vastavalt 34% ja 31%. Ajalehtede lugemiseks kasutab interneti 50% internetiühenduse omajatest.

Internetiühenduse kasutamise otstarve ja sagedus (% internetiühenduse omajatest)

	Sageli	Vahetevahel	Ei
suhtlemiseks pangaga	72	7	20
põllumajandusinfo otsimiseks	44	39	17
kirjavahetuse pidamiseks	34	31	34
ajalehtede lugemiseks	18	32	50

3. NÕUSTAJATE KASUTAMINE

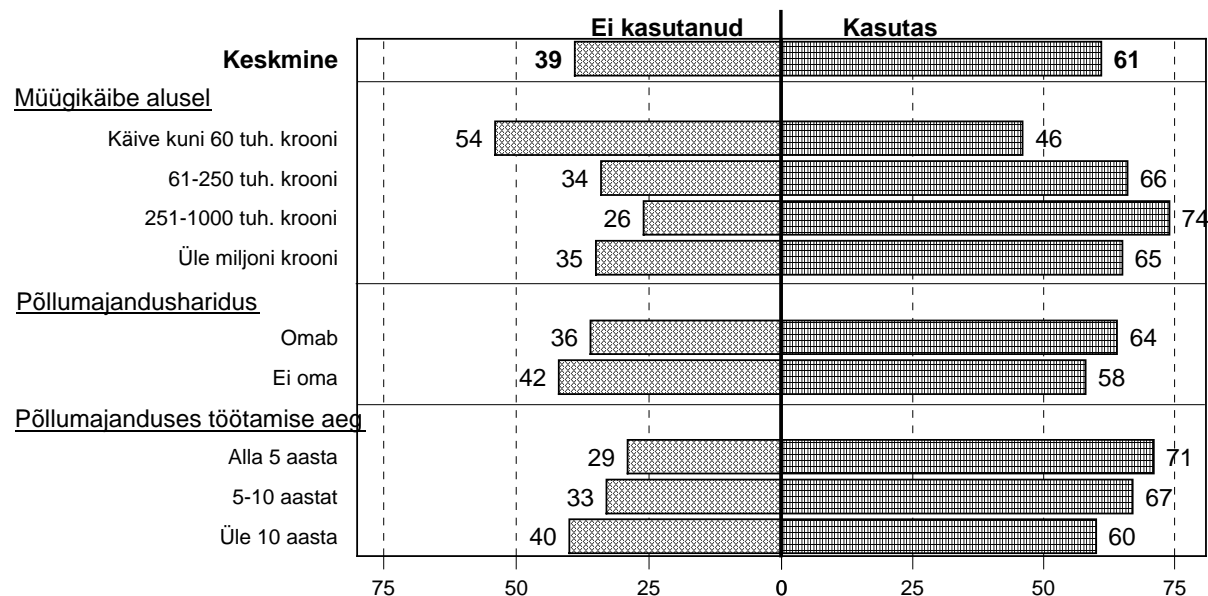
Küsitlute valim oli tellija poolt esitatud tingimustel koostatud eeldusel, et valimis oleksid viimase nelja aasta jooksul (1997-2000.a.) võrdselt esindatud nii atesteeritud nõustajaid kasutanud kui ka mitte kasutanud põllumajandusettevõtteid. Viimaste hulka kuuluvad aga teisi nõustajaid kasutanud või üldse mingeid nõustamisteenuseid mittekasutanud põllumajandusettevõtteid. Seega ei olnud antud valim juhuvalik, vaid püstitas kindla eesmärgi uurida nõustamisteenuste kasutamist, kvaliteeti, nõudlust ja vajadust ning teiselt poolt uurida põhjusti, miks nõustamisteenuseid ei ole senini kasutatud.

3.1. Erinevate nõustamisteenuste kasutamine

Nelja viimase aasta jooksul kasutas erinevaid nõustamisteenuseid 61% küsitletutest ja nõustamisteenuseid ei kasutanud 39% küsitluid.

Aktiivsemalt kasutasid nõustamisteenuseid põllumajandusettevõtteid, kelle käive oli vahemikus 250 tuhat – 1 miljon krooni (74% selles käibegrupis olevatest ettevõtetest) ja vähem kõige väiksemas käibegrupis olevad ettevõtteid (46%). Põllumajandushariduse omamine on samuti heaks eelduseks nõustamisteenuste kasutamisel – 64% nendest kasutas nõustajate abi, põllumajandushariduseta põllumajandusettevõtjatest kasutasid nõustamisabi 58%. Põllumajanduses töötamise staaži alusel oli nõustamise kasutamine kõrgem alla 5 aastase staažiga ettevõtjate seas (71% nendest) ning mida pikem põllumajanduses töötamise staaž, seda vähem nõustamist kasutati.

Nõustajate kasutamise osakaal küsitletutest (%-des):

1999. aastal kasutas nõustajaid 64% küsitletutest ja 2000. aastal 54% küsitletutest. Küsitletutel paluti meenutada ka kahel varasemal aastal - 1997-1998. aastal kasutatud nõustamisteenuseid, mille kohta antud vastuseid ei saa pidada siiski usaldusväärseiks nõuandeabi märkinute väikese osakaalu tõttu: 1997. aastal kasutas nõuandeabi ainult 1% ja 1998. aastal 3% nõustamisteenuseid kasutanutest ning siis kasutati peamiselt atesteeritud erakonsulendi nõuannet. Küsitlus toimus 2000. aasta septembris-oktoobris ja seega on tegemist 9 kuu andmetega ning antud perioodi andmete alusel võib eeldada nõustamisteenuste kasvu 2000. aastal.

Erinevatest nõustajatest on enam kasutatud atesteeritud erakonsulente, keda 2000. aastal kasutas 45% ja 1999. aastal 54% nõustamisteenuseid kasutanutest. Teisel kohal on taluliidu konsulentide abi kasutamine – 2000. aastal 33% ja 1999. aastal 38% nõustamisteenuseid kasutanutest. Teiste nõustajate kasutamine on väga tagasihoidlik (1-5% piirides nõustamisteenuseid kasutanutest). Tööstuse nõustajatest kasutati piimatööstuse nõustajaid (6 korral) ja Alfa-Laval nõuandeid (3 korral). Muude nõustajate all nimetati rohkem Jäneda ÕNK (8 korral), üksikuid põllumajandustootjaid (4 korral) ja põllumajandusspetsialiste (näit. loomakarst, agronoom jms, 9 korral).

Erinevate nõustajate teenuste kasutamine 1999-2000. aastal (% nõustamisteenust kasutanutest)

	1999	2000
atesteeritud erakonsulent	54	45
taluliidu konsulent	38	33
tööstuse nõustaja	3	2
ettevõtluskonsultant	2	1
muu	7	7

1999-2000. aastal kasutasid nõustamisteenust olulisemalt 60 – 250 tuhande kroonise käibevahemikuga ettevõtete grupp (44%). Järgmise 22%-lise osakaaluga nõustamisteenuste kasutamises olid põllumajandusettevõtted käibega vahemikus 250 – 1000 tuhat krooni.

Kahe väiksema käibegrupi ettevõtted kasutasid enam atesteeritud erakonsulendi ja taluliidu konsulendi nõustamist, kahes suurema käibega ettevõtete grupis kasutati aga enam tööstuse nõustaja ja ettevõtluskonsultandi nõuandeid.

Nõustamisteenuste kasutajate jagunemine käibe suuruse järgi 1999-2000. aastal (antud käibegrupi vastanute jagunemine %-des)

	Käive (tuh kr)			
	kuni 60	60 ... 250	250 ... 1000	üle 1000
atesteeritud erakonsulent	20	40	20	20
taluliidu konsulent	11	48	28	13
tööstuse nõustaja	0	18	38	44
ettevõtluskonsultant	0	33	45	22
Keskmine	16	44	22	18

Nõustajate abi on enam kasutatud teraviljakasvatuse (2000. aastal kasutas 27% ja 1999.aastal 36% nõustamisteenuseid kasutanutest), piimatootmise (27% ja 33%) ja söödakultuuride kasvatuse (13% ja 14%) kohta – need on ka põhilised põllumajandustegevuse valdkonnad. Muu nõustamisabina nimetati peamiselt majandusalast abi (81 korral – sh. raamatupidamine 41, äriplaanid 18) ning põllumajanduse tegevusaladest väiksema osatähtsusega valdkondi (15 korral – linnu-, hobuse-, kala-, karusloomakasvatus jne).

Nõustajate abi kasutamine tegevusalati 1999-2000. aastail (% antud aastal nõustamisabi kasutanutest)

	2000	1999	1998	1997
teraviljakasvatus	27	36	22	19
piimatootmine	27	33	26	20
söödakultuuride kasvatus, rohumaaviljelus	13	14	10	7
õlikultuuride kasvatus	7	8	5	4
veiselihtootmine	7	8	5	5
marjakasvatus	6	7	5	3
kartulikasvatus	5	6	4	4
sealihatootmine	4	5	4	3
köögiviljakasvatus	3	3	1	1
lambakasvatus	2	2	1	1
mesindus	2	2	1	0
puu- ja luuviljakasvatus	1	1	0	0
taluturism	1	1	0	0
muu	19	22	15	12

Nõustajate teenuseid on tootmise valdkonnas enam kasutatud väetiste ja taimekaitse (33% nõustamisteenuseid kasutanutest; lisas JOONIS 13), taimehaiguste tõrje (29%), loomahaiguste tõrje (29%), söödatootmise (22%) ja tõuaretuse (21%) alal. Nimekirjale oli lisatud mullaanalüüsid (7 korral), söödaratsioonid (4 korral) ja külvikorrad (3 korral). Raamatupidamise valdkonnas on enam nõustajate abi vajatud konkreetsete näpunäidete (29%; lisas JOONIS 14), maksude arvestamise (28%) alal ning mõnevõrra on huvi tuntud raamatupidamisteenuste tellimise võimaluse vastu (18%). Nimetati veel raamatupidamist tervikuna ja seadusandlust (mõlemat 1 korral) Ökonoomika valdkonnas on nõustajate abi kasutamises esikohal äriplaanide koostamine (33%, lisas JOONIS 14), teisel kohal tasuvusarvestused (17%) ja kolmandal majandusanalüüs (14%). Lisati nõustamisabi kasutamist kapitalitoetuste taotlemisel (5 korral) ja rendilepingu sõlmimisel (1 korral). Turu ja turunduse valdkonna kohta vajatakse nõustajate abi kõige vähem (abi kasutanud ainult 3-4% nõustamisteenuseid kasutanutest, lisas JOONIS 14), mis näitab põllumajandustootjate madalat teadlikkust oma tootmise tegeliku eesmärgi (turustamine tarbimiseks) kohta.

Nõustajate teenuste kasutamine erinevates valdkondades viimastel aastatel (% nõustamisabi kasutanutest):

Tootmine

väetised, taimekaitsevahendid	33
taimehaigused, tõrje/profülaktika	29
loomahaigused, tõrje/profülaktika	29
söödatootmine	22
tõuaretus	21
uued tehnoloogiad	14
sordiaretus	12
tehnik ja seadmete kasutamine ning ost	11
ehitamine	6
mahe põllumajandus	5
põllumajandussaaduste töötlemine	4

Raamatupidamise korraldus

konkreetsed näpunäited	29
maksude arvestamine	28
raamatupidamisteenuse tellimise võimalused	18
abi arvutiprogrammi valikul	9

Ökonoomika

äriplaanide koostamine	33
tasuvusarvestused	17
muu majandusanalüüs ja arvestused	14
ettevõtte juhtimine	3

Turg ja turustamine

info nõudluse kohta (kui palju tarbitakse, hinnad)	4
info pakkumise kohta (kui palju toodetakse)	3

3.2. Nõustamisteenuste kasutamine viimase sõlmitud lepingu alusel

Edasised küsimused puudutasid neid küsitletuid, kes 1999. - 2000. aastatel kasutasid nõustajate abi. Need, kellel oli antud ajaperioodil rohkem kui üks leping, andsid vastused **viimase sõlmitud** lepingu kohta.

Kahel viimasel aastal oli viimane leping 2000. aastal sõlmitud 71% ja 1999. aastal 29% nõustamisabi kasutanutest. Suuremal osal (58% nõustamisabi kasutanutest) oli viimane leping sõlmitud *atesteeritud erakonsulendiga*, sealhulgas 2000.a. – 58% ja 1999.a. – 57% vastaval aastal viimast lepingut märkinutest. Teiseks enamkasutatavamaks nõustamisabiks on *taluliidu konsulentide* kasutamine, kellega oli viimane leping sõlmitud 35% nõustamisabi kasutanutest, sealhulgas 2000. aastal 35% ja 1999. aastal 34% sellel aastal viimast lepingut märkinutest. Muude all nimetatud nõustajatest oli nimetatud Jäneda ÕNK (8 korral), üksikuid põllumajandustootjaid (4 korral) ja põllumajandusspetsialiste (näit. loomaarst, agronoom jms, 9 korral).

Kellega oli viimane leping sõlmitud (% vastaval aastal viimase lepingu sõlminutest)

	1997-2000	2000	1999	1998	1997
atesteeritud erakonsulent	58	58	57	67	100
taluliidu konsulent	35	35	34	0	0
tööstuse nõustaja	1	1	2	0	0
ettevõtluskonsultant	1	1	3	0	0
muu	5	5	4	33	0

3.3. Viimases lepingus nõustatud tegevusalad

Viimase lepingu raames kasutati nõuandeid mitme erineva tegevusala kohta ning ühe konkreetse tegevusala nimetamise korral ka mitme erineva valdkonna kohta. Enam oli viimases lepingus kasutatud nõuandeid teravilja (27% erinevaid tegevusalasid nimetatud koguarvust ja 48% nõustamisteenust kasutanutest; lisas JOONIS 15) ja piimatootmise (22% ja 38%) kohta. Mõnevõrra enam puudutas viimane sõlmitud leping õlikultuuride kasvatuse nõustamist (8% ja 14%), söödakultuuride kasvatamise ja rohumaaviljeluse nõustamist (8% ja 14%) ning marjakasvatuse nõustamist (6% ja 10%).

Tegevusalad, mille kohta kasutati viimase lepingu raames nõustamisteenust (%-des)

	<i>erinevate tegevusalade nimetuste koguarvust (634=100%)</i>	<i>nõustamisteenust kasutanutest (370=100%)</i>
teraviljakasvatus	27	48
piimatootmine	22	38
õlikultuuride kasvatus	8	14
söödakultuuride kasvatus, rohumaaviljelus	8	13
marjakasvatus	6	10
kompleksnõuanne	5	9
veiselihatootmine	2	4
sealihatootmine	2	3
kartulikasvatus	2	3
köögiviljakasvatus	2	3
mesindus	2	3
lambakasvatus	1	2
puu- ja luuviljakasvatus	1	1
taluturism	0	0,3
muu	12	21

3.4. Viimases lepingus nõustatud valdkonnad

Viimase lepingu raames kasutati kõige enam nõuandeid *põllumajandustootmise* kohta (58% kõigist viimastes lepingutes nimetatud valdkondade koguarvust). Sealjuures enam kasutati nõustamisteenust taimehaiguste ja nende tõrje ning väetiste (21% ja 22% põllumajandustootmises nimetatud valdkondadest), loomahaiguste ravimise (15%) ja söödatootmise (13%) kohta.

Raamatupidamise kohta kasutati viimase lepingu alusel 24%, *ökonomika* kohta 17% ja *turustamise* kohta ainult 1% kõigist viimastes lepingutes nimetatud valdkondade koguarvust.

Valdkonnad ja probleemid, mille kohta kasutati viimase lepingu raames nõustamisteenust (valdkondade jaotumise osakaal valdkondade koguarvust ning valdkondade-probleemide sisemine struktuur, %-des)

TOOTMINE	58
väetised, taimekaitsevahendid	22
taimehaigused, tõrje/profülaktika	21
loomahaigused, tõrje/profülaktika	15
söödatootmine	12
tõuaretus	9
tehnik ja seadmete kasutamine ning ost	6
uued tehnoloogiad	6
sordiaretus	5
mahepõllumajandus	2
ehitamine	2
põllumajandussaaduste töötlemine	0
RAAMATUPIDAMISE KORRALDUS	24
maksude arvestamine	33
konkreetsed näpunäited	31
raamatupidamistellimise võimalused	26
abi arvutiprogrammi valikul	10
ÖKONOOMIKA	17
äriplaanide koostamine	52
tasuvusarvestused	21
muu majandusanalüüs ja arvestused	21
ettevõtte juhtimine	6
TURG JA TURUSTAMINE	1
info nõudluse kohta (kui palju tarbitakse, hinnad)	13
info pakkumise kohta (kui palju toodetakse)	87

Põllumajandustegevusalade kohta sõlmitud viimase lepingu alusel kasutati nõustajate abi peamiselt tootmise valdkonna alla kuuluvate probleemide kohta. Tootmisalast nõuannet kasutati teraviljakasvatuses 65%, piimatootmises 63%, õlikultuuride kasvatuses 64%, sööda-

kultuuride kasvatuses 83% ja marjakasvatuses 70% kõigist nimetatud valdkondadest vastavas tegevusalas. Sealjuures kompleksnõuanded ja lepingud muude tegevusalade kohta hõlmasid peamiselt raamatupidamise korraldamise ja ökonoomika valdkonna nõustamisi.

Viimase lepingu alusel nõustamisteenuseid enam kasutanud tegevusalade nõustamisabi valdkonnad (valdkondade jagunemine %-des viimases nõustamislepingus vastavat tegevusala nimetanutest)

Tegevusala	Valdkond			
	Tootmine	Raamatupidamise korraldus	Ökonoomika	Turg ja turustamine
teraviljakasvatus	65	22	12	1
piimatootmine	63	18	17	2
õlikultuuride kasvatamine	64	28	6	2
söödakultuuride kasvatus, rohumaaviljelus	83	9	6	2
marjakasvatus	70	11	19	0
kompleksnõuanded	6	58	36	0
muud	17	49	34	0

3.5. Viimase lepingu ajaline kestvus ja info viimast lepingut sõlminud nõustaja kohta

Keskmine aeg, mis kulus ühe lepingu raames olevate probleemidega tegelemiseks, ulatus küsitlejate hinnanguil 17,5 tunnini. Sagedasem viimase lepingu ajaline kestvus oli 10 tundi, mida märkis 17% viimast lepingut hinnanutest. 12% märkisid viimase lepingu ajaliseks kestvuseks 20 tundi, 7% - 30 tundi, 6% - 15 tundi. Pikimat aega – 100 tundi märkis 0,5% viimast lepingut hinnanutest ja lühimat – 1-tunnist lepingut märgiti 2% vastanute poolt (lisas JOONIS 16). Viimase lepingu alusel oli ühele lepingule kulunud aeg *atesteeritud erakonsulendiga* 18,7 tundi, *taluliidu konsulendiga* 14,7 tundi ja *teiste nõustajatega* 19,3 tundi. Siinjuures tuleb märkida, et nõustamisteenust kasutanu ei oma täielikku ülevaadet kaua nõustaja tema probleemiga kokku tegeles. See tähendab, et võidi hinnata üksnes nõustajaga kontaktset ajakulu või anti arvatav hinnanguline ajakulu.

Lepingu **ajalist kestvust** hindas vastanutest 93% piisavaks ja 7% ebapiisavaks.

Viimase lepingu raames kasutati peamiselt ühe nõustaja nõuannet (89% vastanutest) ja mitme nõustaja kompleksnõuannet kasutas 11% vastanutest. *Erakonsulentidega* sõlmitud lepingud on enam ühe nõustajaga lepingud (92% erakonsulentidega sõlmitud lepingutest). *Taluliidu konsulentidega* lepingutes on ülekaal küll ühe nõustajaga lepingutel (82% taluliidu konsulentidega sõlmitud lepingutest), kuid veidi enam on kasutatud mitme nõustajaga komplekslepinguid (18% nendest). *Teiste nõustajatega* lepingud olid sõlmitud valdavalt ühe nõustajaga.

Koostöö viimase lepingu sõlminud nõustajaga on 30% vastanutest esmakordne, 19% teistkordne ja 51% vastanutest on koostöö toimunud aastaid. Aastaid kestnud koostöö keskmine pikkus oli 4,2 aastat ning ajaliselt pikem oli see tööstuse ja ettevõtlusnõustajate abi ka-

sutamisel (keskmiselt 4,6 aastat), kuid samas on pikaajalise koostöö osatähtsus (39%) nende nõustajate abi kasutamisel madalam kui atesteeritud erakonsulentide ja taluliidu konsulentidega (vastavalt 51% ja 52%).

Viimase lepingu ajaline kestvus, nõustajate arv ja koostöö kestvus (% vastanutest):

	Keskmine	erakonsulendiga	taluliidu konsulendiga	teiste nõustajatega
keskmine aeg ühele lepingule	17,5 tundi	18,7 tundi	14,7 tundi	19,3 tundi
kestvus oli piisav	93%	93%	94%	86%
kestvus jäi napiks	7%	7%	6%	14%
ühe nõustaja nõuanne	89%	92%	82%	97%
mitme nõustaja kompleksnõuanne	11%	8%	18%	3%
koostöö: esmakordne	30%	30%	28%	43%
teistkordne	19%	19%	19%	18%
kestnuid aastaid	51%	51%	52%	39%
aastaid kestnud koostöö keskmine pikkus	4,2 aastat	4,0 aastat	4,4 aastat	4,6 aastat

Põhiline informatsioon viimase lepingu sõlminud nõustaja(te) kohta on saadud taluliidu soovitusel (34% vastanutest; lisas JOONIS 17) ja nõustajate endi aktiivsuse tulemusel (30%). Ka tuttavate teiste põllumajandustootjate soovitusel leidis 15% vastanutest endale nõustaja. Atesteeritud konsulentide nimekirja on kätte sattunud 5%-le vastanutest, ajakirjandusest luges nõustamisteenustest 4% ja töötajate soovitusel kasutas 1% vastanutest. Sealjuures on *atesteeritud erakonsulentide* kohta saadud informatsioon esikohal nõustajate endi aktiivsus – viimaste sõlmitud lepingute põhjal oli sõlmitud nendest 46% erakonsulendi endi pakutud abi alusel. *Taluliidu konsulentidega* sõlmitud lepingutest oli 62% nendest sõlmitud taluliidu soovitusel. Muude variantidena otsiti nõustaja ise 9 juhul, saadi seminarilt-õppepäevadelt 7 juhul, põllumajandusseltsidest 6 juhul, varasema koostöö põhjal 5 juhul, tuttava soovitusel 4 juhul.

Informatsioon viimast lepingut sõlminud nõustaja(te) kohta (% vastanutest)

	Keskmine	sealhulgas		
		atesteeritud erakonsulendiga	taluliidu konsulendiga	teiste nõustajatega
Taluliidust soovitati	34	24	62	14
nõustaja ise pakkus oma abi	30	46	18	18
tuttav talunik/ettevõtja soovitas	15	17	12	25
lugesin atesteeritud konsulentide nimekirja	5	7	4	3
lugesin ajakirjandusest	4	5	4	0
töötaja soovitas	1	1	0	11
muu variant	11	0	0	29

Esmakordse koostöö korral saadi enamus informatsiooni konkreetse nõustaja kohta Taluliidu soovitusel (32%), nõustajate endi pakkumisel (27%) ja tuttavate soovitusel (25%). Nõustajapoolse pakkumise osatähtsus informatsioonis nõustaja kohta suurenes seoses varasema koostöö ajalise pikenedisega – esmakordsel koostöölepingul moodustas nõustajapoolne pakkumine 27% ja mitmekordsel koostööl 38% viimase lepingu sõlminud nõustaja kohta saadud kogufost. Vastupidine tendents ilmnis tuttavate soovitusel saadud informatsiooni osatähtsusega – mida kestvam koostöö, seda väiksem osatähtsus tuttavate soovitusel.

Viimase lepingu sõlminud nõustaja kohta saadud informatsiooni seos koostöö kestvusega (vastanute jagunemine %-des)

	Koostöö nõustajaga oli...		
	...esmakordne	...teistkordne	...kestnud aastaid
nõustaja ise pakkus oma abi	27	36	38
lugesin atesteeritud konsulentide nimekirja	9	6	3
tuttav talunik/ettevõtja soovitas	25	23	9
Taluliidust soovitati	32	27	47
töötleja soovitas	2	2	1
lugesin ajakirjandusest	5	6	2

4. RAHULOLU NÕUSTAJA TÖÖGA

4.1. Hinnang nõustamisteenuse kvaliteedile

Nõustajate tööga on nõustajate abi kasutanud **rahul** (46% vastanutest on väga rahul ja 50% jäid rahule). Rahule ei jäänud ainult 4% vastanutest. Sealjuures paremini jääd rahule *atesteeritud erakonsulendi* nõustamisega – väga rahule jäi 49% ja rahule 47% erakonsulendiga sõlmitud viimase lepingu alusel. *Taluliidu konsulentidega* jäi väga rahule 39% ja rahule 56% nendest, kellel oli viimane leping sõlmitud taluliidu konsulendiga.

Rahulolu nõustaja tööga (% vastanutest)

	Keskmine	sealhulgas		
		atesteeritud erakonsulent	taluliidu konsulent	teised nõustajad
jäin väga rahule	46	49	39	45
jäin rahule	50	47	56	48
pigem ei jäänud rahule	3	3	3	7
ei jäänud üldse rahule	1	1	2	0

Rahulolematuse põhjuseks nimetati 9 korral nõustaja ebakompetentsust, 5 korral ei saanud nõuandeid rakendada ja 3 korral kallist hinda.

Nõustajate töös hinnati nende erialateadmisi, aktuaalsete ideedega kursisolekut, situatsioonianalüüsi teostamise oskust, oskust nõuandeteenuse kasutaja probleemidesse süvenemist ja talle asju seletada, suhtlemisoskust ja soovitude rakendatavust. Kõigile erinevatele nõudmistele nõustaja töös anti vastanute poolt kõrge hinnang (kas väga hea või hea; lisas JOONIS 18). Veidi vähem oldi rahul soovitude rakendatavuse (rahuldav hinnang 14% ja halb hinnang 3% vastanutest) ja situatsioonianalüüsi teostamisega (14% ja 3%). Situatsioonianalüüsi teostamist ei osanud ka kõige rohkem vastanuid hinnata (7% vastanutest), mis võib tähendada, et nõustamisteenuse kasutaja ei oska seda ka ise teostada või ei tea, mida see tähendab.

Hinnang nõustanud spetsialisti töö kvaliteedile (% nõustamisteenust kasutanutest)

	väga head	head	rahuldavad	halvad
suhtlemisoskused	51	42	6	1
erialased teadmised	44	49	7	0
oskus teile asju seletada	43	48	8	1
huvitatus teie probleemidest	40	49	9	2
kursisolek uute ideede ja võimalustega	39	52	9	0
situatsioonianalüüsi teostamine	33	50	14	3
soovitude rakendatavus	32	51	14	3

Atesteeritud erakonsulentidele (lisa JOONIS 19) antud hinnangud olid üldjuhul kõrgemad taluliidu konsulentidele antud hinnangutest, s.t. et ülekaalus oli hinnang “väga hea”, nagu on näha alljärgnevas tabelis. *Taluliidu konsulentidele* (lisa JOONIS 20) antud hinnangutes domineeris hinnang “hea”. Ka tööstuse, ettevõtluse ja teiste nõustajate töö kvaliteedile antud hinnangutes oli ülekaalus hinne “väga hea” (lisa JOONIS21).

Väga hea ja hea hinnang erinevate nõustajate töö kvaliteedile (% vastavat nõustajat “väga hea” ja “heaga” hinnanutest)

	Erakonsulent		Taluliidu konsulent		Teised nõustajad	
	väga head	head	väga head	head	väga head	head
suhtlemisoskused	57	36	39	56	61	29
erialased teadmised	52	42	30	64	61	28
oskus teile asju seletada	49	42	32	61	56	33
huvitatus teie probleemidest	45	45	31	58	46	46
kursisolek uute ideede ja võimalustega	45	46	27	64	44	48
situatsioonianalüüsi teostamine	38	46	24	60	39	39
soovituste rakendatavus	35	48	26	58	43	46

4.2. Nõuannete rakendatavus

Nõustajate poolt antud nõuandeid sai oluliselt **rakendada** 69% vastanutest, osaliselt 28% ja nõuanne jäi rakendamata 3% hindajatest. *Taluliidu konsulentide* poolt antud nõuannete rakendatavuse taset hinnati kõrgemalt kui *atesteeritud erakonsulentide* poolt antud nõuannete rakendatavuse taset. Oluliselt saadi rakendada 75% taluliidu poolt antud nõuandeid (erakonsulentide nõuannetest 65%) ja osaliselt 22% (32%) nõuannetest.

Need, kes said nõustaja tööd ainult osaliselt rakendada, nimetasid põhjusteks (%-des nõuannet osaliselt rakendada saanutest):

- rahaliste vahendite puudus 50
- ebaõnnestunud nõuanne 9
- turusituatsioon muutus 5
- leidsin ise parema lahenduse 5
- nõuanne on rakendamisjärgus 4
- tehnika puudumine 4
- ebasoodne ilmastik 3
- nõuanne oli osaline 2

Need, kes ei saanud nõuannet rakendada, tõid põhjuseks rahaliste vahendite nappuse (12 juhul), nõuanne on rakendamisjärgus (2 juhul) ja nõustaja vea tõttu (2 juhul).

Kuivõrd saadi nõustaja nõuannet praktikasse rakendada (% viimast lepingut hinnanutest):

	Keskmine	erakonsulendid	taluliidu konsulendid	teised nõustajad
sain oluliselt rakendada	69	65	75	71
sain osaliselt rakendada	28	32	22	25
ei saanud rakendada	3	3	3	4

4.3. Koostöö jätkamine viimase lepingu nõustajaga

Soov sama nõustajaga **koostööd jätkata** on 84%-l vastanutest, 6% ei soovi koostööd jätkata ja 10% ei osanud seda öelda. Koostöö jätkamine kas atesteeritud erakonsulendi või taluliidu konsulendiga oli analoogne viimast lepingut hinnanute jagunemisega. Koostööd soovitakse enam jätkata aastaid kestnud koostöö korral (55% nõustamisteenust kasutanutest). Esmakordse koostöö korral soovib koostööd jätkata 24% ja teistkordse koostöö korral 21% nõustamisteenust kasutanutest.

Soov antud nõustajaga koostööd jätkata (% vastanutest):

jah, sooviks	84
pigem ei sooviks	6
ei oska öelda	10

Koostööd ei soovita jätkata peamiselt seetõttu, et nõustamist vajanud probleem sai lahendatud (41% koostöö jätkamist mittesoovinutest). Vähem on põhjuseks koostööd mitte jätkata rahulolematuse nõustaja töö kvaliteediga (9%), teise eriala spetsialisti nõuande vajadus (7%) ning rahapuudus (5%). Nõustaja(te)s on pettunud ainult 2% koostöö jätkamist mittesoovinutest. Sealjuures sai probleem lahendatud 36% *atesteeritud erakonsulendi* nõustamist kasutanust, 42% *taluliidu konsulendi* nõuannet kasutanutest ja 43% teisi nõustajaid kasutanutest, mistõttu koostööd ei jätkata. Tööstuse, ettevõtluse ja teisi nõustajate abi kasutanutest oli rohkem neid, kes tõid koostöö mittejätkamise põhjusteks rahulolematuse nõustajate töö kvaliteediga (14%), nõustajates pettumise (14%) ja rahapuuduse (14%). Muu põhjusena nimetati antud valdkonnaga tegevuse lõpetamist (2 korral), nõustaja lahkumist (1 korral) ja soovi jätkata eelmise nõustajaga (1 korral).

Koostöö mittejätkamise põhjused

	% koostöö jätkamist mittesoovinutest			
	Keskmine	erakonsulent	taluliidu konsulent	teised nõustajad
minu probleem sai lahendatud	41	36	42	43
ei jäänud rahule antud nõustaja töö kvaliteediga	9	6	11	14
soovin teise eriala spetsialisti abi	7	6	11	0
ei ole rohkem raha nõustaja töö eest maksta	5	3	5	14
pettusin nõustajates üldiselt	2	0	0	14

4.4. Nõustamisteenuse maksumus

Nõustamisteenuse kasutajad maksid nõustamisteenuse eest ise keskmiselt 20,5% (*atesteeritud erakonsulendi* nõustamisteenuse eest 20,7%, *taluliidu konsulendi* nõustamisteenuse eest 18,3% ja 29,6% *teiste nõustajate* abi eest; lisas JOONIS 22), ülejäänud kulutused kandis riik. **Nõustamistasu** suurust peetakse enamal juhul parajaks (81% vastanutest). Liiga kõrgeks hindas nõustamistasu 16% nõustamisteenust kasutanutest ja ainult 3% hindas tasu liiga väikeseks.

Hinnang tasu suurusele nõuande eest (% nõustamisteenuste kasutajatest):

tasu oli liialt kõrge	16
tasu oli paras	81
tasu oli liialt väike	3

Kui nõustamisteenuse eest oleks tulnud rohkem maksta, oleks nõuandeteenuseid kasutatud vähem. Juhul, kui nõustamisteenuse eest oleks tulnud ise tasuda 50% selle maksumusest, poleks teenust kindlasti kasutanud 32% nõustamisteenust kasutanutest ja 9% ei osanud selles küsimuses oma seisukohta avaldada. 100%-se isetasumise korral poleks 55% nõustamisteenust kasutanutest teenust kasutanud ja 12%-le suurenes ka nende osa, kes ei osanud oma arvamust avaldada. Siinjuures ei kasutaks *atesteeritud nõustamisteenuseid* 50%-lise isetasumisekorral 35% ja *taluliidu konsulentide* nõustamisteenuseid 24% senistest kasutajatest ning 100%-lise isetasumise korral vastavalt 60% ja 40%. See tähendab, et *atesteeritud erakonsulentide* nõustamisteenuste kasutamine isetasumise osakaalu suurenemisel väheneks tunduvalt rohkem kui *taluliidu nõustajate* abi kasutamine.

Nõustamisteenuste kasutajaid oleks kindlasti olnud 34% ja võib-olla 25% (nõustamisteenust kasutanutest; lisas JOONIS 23) juhul, kui ise oleks tulnud teenuse eest maksta 50% selle maksumusest. Kui kogu nõustamisteenuse maksumus oleks 100%-liselt tulnud ise maksta, siis oleks nõustamisteenust kasutanud kindlasti ainult 14% ja võib-olla 19% nõustamisteenust kasutanutest.

Nõustamisteenuse kasutamise sõltuvus nõuande tasu suurusest (% nõustajat kasutanutest)

	Kas oleks kasutanud nõuannet kui oleks pidanud ise tasuma...							
	...50%				... kogu summa 100%			
	Keskmine	erakonsulent	taluliidu konsulent	teised nõustajad	Keskmine	erakonsulent	taluliidu konsulent	teised
jah, kindlasti	34	28	38	45	14	13	11	35
võib olla	25	24	25	31	19	17	22	3
kindlasti mitte	32	38	24	17	55	60	44	48
ei oska öelda	9	10	13	7	12	10	23	14

Nõustamisteenuste kasutamisel isetasumise taseme suurenemisel, olenevalt ettevõtete käibe suurusest ja võrreldes senise nõustamisteenuste kasutamisega, väheneks tunduvalt teenuste kindlasti kasutajate osakaal – mida väiksem käive, seda rohkem väheneb nõustamisabi kasutus.

Kokkuvõttes väheneks nõustamisteenuste kasutamine 50%-lise isetasumise korral umbes 40% ja 100%-lise isetasumise korral 60% nõustamisteenuste senistest kasutajatest.

Nõustamisteenuste kindlasti kasutajad olenevalt nõuandetasu suurusest (kindlasti kasutajad vastavast käibegrupist, %)

Käibegrupid	Nõustamisteenuse isetasustamise tase		
	Käesolev tase (20,5%)	50% maksumusest	100% maksumusest
Kuni 60 tuh. krooni	46	12	5
60 – 250 tuh. krooni	66	34	11
250 – 1000 tuh. krooni	74	46	16
Üle 1000 tuh. krooni	65	46	27

5. NÕUSTAJATE TEENUSTE SENISE MITTEKASUTAMISE PÕHJUSED

Nõustamisteenuseid ei kasutanud 39% küsitletutest.

Nõustamisteenuste **mittekasutamise põhjusteks** nimetas üks kolmandik teenuseid mittekasutanud põllumajandusettevõtteid, et on ise piisavalt haritud ja teisel kolmandikul ei olnud raha nõustamisteenuse eest maksta (lisas JOONIS 24). Informatsiooni puudulikkuse tõttu pole nõustamisteenust kasutanud 13% ja nõustajate teadmiste kvaliteediga rahulolematuse tõttu 6% nõuandeteenuste mittekasutajatest. Nõustajate nõuannet peab keeruliseks 3% nõuannete mittekasutajatest ja 2%-le ei ole nende probleemi lahendamiseks Eestis leida vajalikku nõustajat (nimetati katmikalade ja murukasvatuse nõustaja puudumist). Täiendavalt etteantud põhjustele märgiti, et hangitakse nõuandeid teistelt tootjatelt, praktikutelt või teoreetikutelt (11 juhul), madal tase põllumajandustootmises (4 juhul), ei ole seda võimalust endale teadvustanud (3 juhul), soovib kasutada edaspidi (3 juhul) ja kapitalitoetuse nõustamisest keelduti (1 juhul).

Põhjused, miks nõuandeteenuseid ei ole kasutatud (% nõuannet mittekasutanutest):

ma ei vaja nõuandeid, olen ise piisavalt haritud	34
mul pole raha nõustaja töö eest tasumiseks	33
mul puudub informatsioon, kuidas sobivat nõustajat leida	13
ma pole rahul nõustaja teadmiste kvaliteediga	6
kardan, et nõustaja räägib liialt keerukat juttu, millest ma aru ei saa	3
Eestis pole olemas mulle vajaliku probleemi nõustajat	2

Riikliku toetuse võimalustest atesteeritud nõuandeteenuse kasutamisel oli teadlik 59% nõuandeteenuseid mittekasutanutest ja 34% nendest ei teadnud selle võimaluse olemasolust ning 7% jättis küsimusele vastamata oletatavasti mitteteadmise põhjusel.

Teadlikkus riikliku toetuse kasutamise võimalusest atesteeritud konsulendi nõuande eest tasumisel (% nõuandeteenust mittekasutanutest):

jah, olen teadlik	59
ei ole teadlik	34
ei vastanud	7

6. NÕUANDETEGEVUSE KORRALDUS

Küsitluse käigus selgitati ka, kuidas ollakse põllumajandusettevõtetes kursis põllumajandustootjate nõuandetegevuse korraldusega Eestis ja paluti kõigil küsitletutel hinnata nõuandetegevuse korraldust.

Paremini ollakse informeeritud individuaalnõuande (69% vastanutest; lisas JOONIS 25) ja grupi-massinõuande (60%) kasutamisest ja toetusest ning taluliitude nõuandekorraldusest (68%). Veidi vähem omatakse ülevaadet Jänedä Öppe ja Nõuandekeskuse teenustest (52%), projektide korraldamisest ja toetusest (50%) ning ettevõtluskeskuste teenustest (38%). Kõige halvem ülevaade on tööstuste nõustajate kasutamise võimalusest (27% vastanutest on teadlik selle nõustamisteenuse kasutamise võimalusest) ja maainfokeskuste teenustest (32%).

Teadlikkus põllumajandustootjate nõuandetegevuse korraldusest (% vastanutest)

	Jah, tean hästi	Üldjoontes tean	Ei tea
individuaalnõuande kasutamine ja toetus	21	48	31
taluliitude nõuandekorraldus	22	46	32
grupi- ja massinõuande kasutamine ja toetus	16	44	40
Jänedä Öppe- ja Nõuandekeskuse teenused	12	40	48
projektide korraldamine ja toetus	12	38	50
ettevõtluskeskuste teenused	5	32	62
maainfokeskuste teenused	4	28	68
tööstuste nõustajate kasutamine	3	24	73

Nõuandeteenuste korraldusest ülevaadet omavad **hindasid** nõuandeteenuste korraldust peamiselt *rahuldavaks* (vahemikus 38-53% teadlikest; lisas JOONIS 26) ja *heaks* (32-44%). *Puudulikuks ja väga nõrgaks* hindas 17% teadlikest nõustamisteenuste kohta olevat teavet ja reklaami, 14% valikuvõimalusi ja 13% rahalise toetamise põhimõtteid. Väga hea hinnangu andjate osatähtsus oli alla 10%, sealjuures kõrgeim hinne anti rahalise toetamise põhimõtetele (9%). Hinnang punktidesse arvestatult on üsna tasavägine – 3,46-3,21 punkti vahemikus, kusjuures kõrgeima punktidearvuga hinnati pakutava nõuande vastavust tootja vajadustele (3,46 punkti) ning madalaima hinnanguga nõustamisteenuste kohta käivat teavet ja reklaami (3,21 punkti).

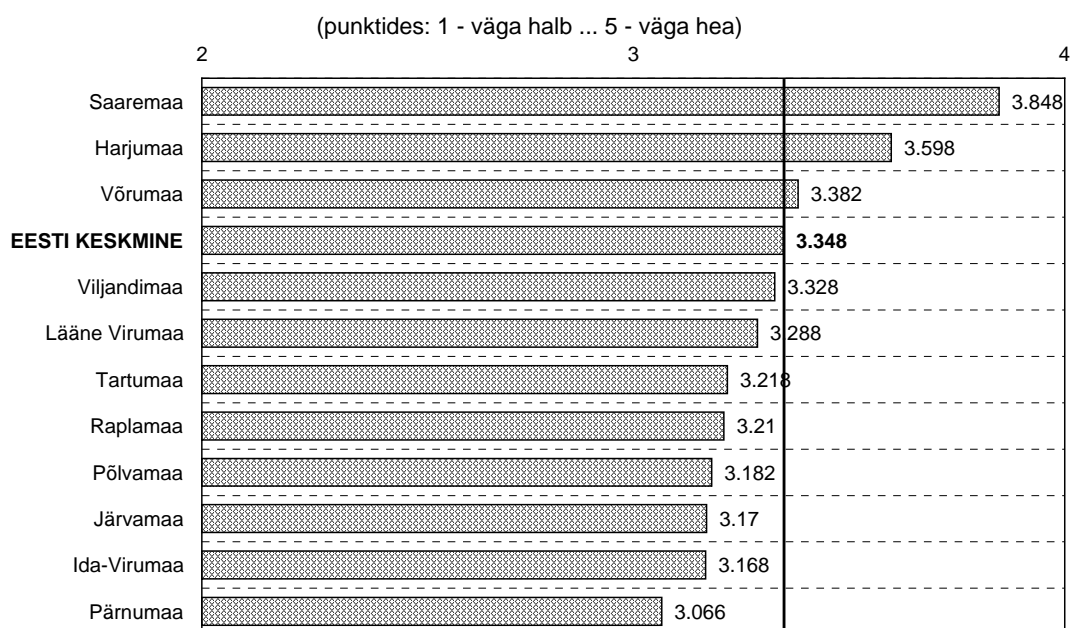
Nõuandeteenuste korraldusest teadlike hinnang nõuandekorraldusele oma maakonnas (Eesti keskmine, %-des ja punktides: väga nõrk-1, puudulik-2, rahuldav-3, hea-4, ja väga hea-5 punkti)

	Nõuandeteenuse korraldusest teadlike jagunemine %-des					Keskmine hinne Eestis
	väga nõrk	puudulik	rahuldav	hea	väga hea	
pakutava nõuande vastavus tootja vajadustele	3	8	38	44	7	3,46
valikuvõimalused nõuande otsimisel	2	12	40	38	8	3,37
nõuande rahalise toetamise ja tasustamise põhimõtted	3	10	46	32	9	3,36
nõustamislepingute sõlmimise reeglid ja kord	2	6	53	35	4	3,34
teave ja reklaam nõustajate ja nõuandeteenuse kohta	3	14	46	33	4	3,21

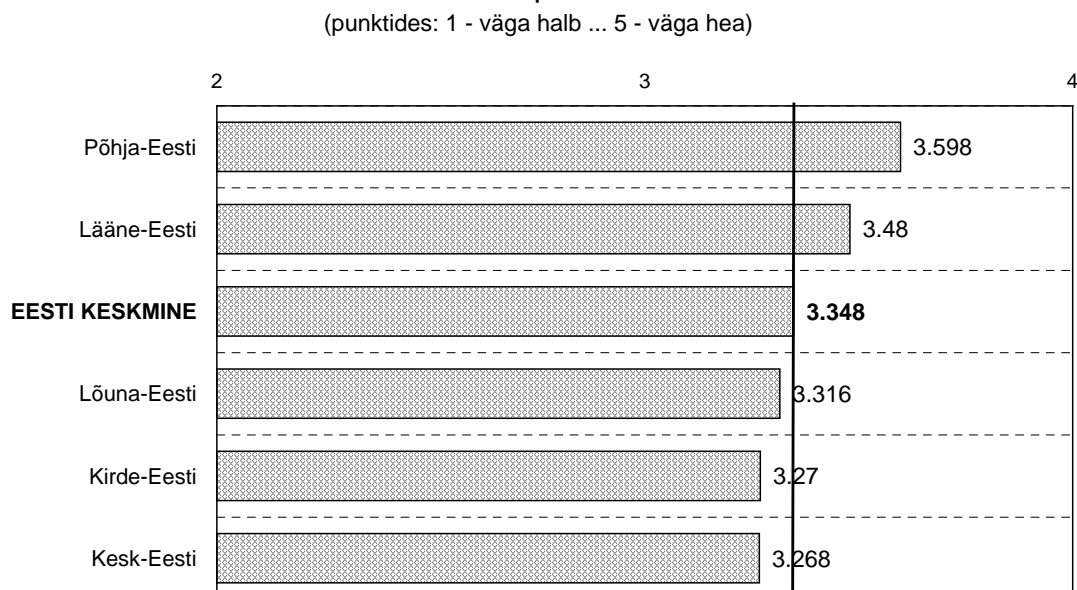
Nõustamisteenuste korraldusele maakonnas anti kõrgemad hinnangud Saaremaal (keskmise hinne 3,848), Harjumaal (3,598) ja Võrumaal (3,382). Teiste maakondade hinnangud nõustamisteenuste korraldusele jäid allapoole Eesti keskmist (3,348). Sealjuures on Saaremaa ja Harjumaa küsitletud hinnanud kõiki nõustamisteenuste korralduse erinevaid alajaotusi kõrgemalt Eesti keskmisest (LISA 2, lisas JOONIS 27), kuid Võrumaal hinnati osasid alajaotusi allapoole keskmist taset – teave ja reklaam nõustamisteenuste kohta (hinne 2,85) ja nõuande valikuvõimalused (2,92). Kõrgeima hindega – 4,35 hinnati Saaremaal nõuande rahalise toetamise ja tasustamise põhimõtteid.

Piirkonniti oli hinnang nõuandeteenuste korraldusele maakonnas Eesti keskmisest kõrgem Põhja- ja Lääne-Eestis, madalam Lõuna-, Kirde- ja Kesk-Eestis.

Nõuandeteenuste korraldusele maakonnas antud keskmine hinne

Nõuandeteenuste korraldusele maakonnas antud keskmine hinne piirkondade lõikes

7. SEMINARID - INFOPÄEVAD

Grupinõuannet kasutas kahel viimasel aastal 71% küsitletutest. Seminaride ja õppepäevade kasutamine oli aktiivsem füüsilisest isikust ettevõtjate (osales 74% nendest, FIE) poolt kui kollektiivsete ettevõtluvormidel (osales 66% nendest, AS, OÜ, TÜ). Mida suurem oli ettevõtte käive, seda aktiivsem oli osalus grupinõuannetes.

Grupinõuande – seminaride, loengute, koolituspäevade kasutamine 1999-2000. aastal (% küsitletutest):

	Keskmine	sealhulgas...		Käive (tuh. kr)...			
		FIE	AS, OÜ, TÜ	...60	60-250	251-1000	1000...
Jah, kasutasin	71	74	66	66	78	86	91
Ei kasutanud	29	26	34	34	22	14	9

Seminare ja infopäevi nimetati kokku 716 korral, mis näitab nende aktiivset küllastatavust. Aktiivsemalt on osaletud piimakarja- ja teraviljakasvatuse teemalistel ning raamatupidamist käsitlevatel seminaridel ja infopäevadel (küllastuste arv vastavalt 77, 74 ja 66). Arvukamate küllastustega on olnud veel seminarid-infopäevad marjakasvatuse (45 küllastust), taimekaitse ja väetiste (39) ning õlikultuuride-kaunviljade kasvatuse (25) kohta.

Seminaridele ja infopäevadele anti keskmiselt hea hinnang. Kõrgeima hindegaga hinnati lihavede kasvatuse ja ettevõtluse teemalisi seminare-infopäevi – mõlemaile anti keskmiseks hindeks 4,67. Paremini hinnati veel seakasvatuse (keskmine 4,54), puuviljakasvatuse (4,5), turismi (4,5), töökaitse (4,5) ja turunduse (4,5) teemalisi seminare-infopäevi. Halvima hindegaga hinnati maareformi ja maa erastamise kohta käivaid infopäevi, mis sai keskmiseks hindeks 3,8. Teiseks halvema hindegaga seminarideks-infopäevadeks hinnati õlikultuuride ja kaunviljade kasvatuse teemalisi seminare-infopäevi (3,92).

Sagedasem küllastatavus oli Jäneda Õppe- ja Nõuandekeskuse poolt korraldatud infopäevadel (nimetati 38 korral; LISA 3). Rohkem küllastati veel Eesti Maaviljeluse Instituudi (21 korral), Olustvere Kõrgema Põllumajanduskooli (19 korral), Harju Taluliidu (18 korral) ja Adavere Agro (16 korral) korraldatud seminare-infopäevi.

Maksimumhinne – 5 anti kokku 18-le korraldajale, millede küllastatavus piirdus peamiselt ühe nimetanuga. Siiski võib öelda, et suhteliselt kõrge hinde said ka enam küllastatud institutsioonide infopäevad: Jäneda Õppe- ja Nõuandekeskus – 4,1; Eesti Maaviljeluse Instituut – 4,1; Olustvere Kõrgem Põllumajanduskool – 4; Harju Taluliit – 4,6 ja Adavere Agro – 4,3. Halvima hindegaga – 3,5 hinnati Eesti Tõuaretuskeskuse, Werol Tehaste ja Harju Maavalituse poolt korraldatud infopäevi.

Seminaride ja infopäevade külastuste arv ja keskmine hinne (5-väga hea, 4-hea, 3-rahuldav, 2-halb, 1-väga halb)

Tegevusvaldkond	Külastuste arv	Keskmine hinne
<i>Tegevusalade lõikes</i>		
piimakarjakasvatus	77	4,01
teraviljakasvatus	74	4,15
marjakasvatus	45	4,31
Õlikultuuride, kaunvilja kasvatus	25	3,92
Kartulikasvatus	24	4,22
Loomakasvatus, tõuaretus	22	4,24
Mesindus	19	4,32
Lambakasvatus	13	4,17
Seakasvatus	13	4,54
Metsandus	9	4,14
Aiandus	8	4,17
Köögiviljakasvatus	6	4,17
Lihaveisekasvatus	5	4,67
Puuviljakasvatus	4	4,5
Turism	4	4,5
Muu	33	4,19
<i>Üldküsimused</i>		
Väetised, taimekaitse	39	4,05
Õppe- ja talupäevad, kompleksnõuanne	27	4,13
Künnipäevad	24	4,04
Tehnika, tehnoloogia	24	4,04
Agronoomia, agrotehnika, mullastik	22	4,35
Mahetootmine	20	4,21
Silo valmistamine	16	4,33
Söödakultuuride kasvatus, rohumaad	15	4,33
Keskkonnakaitse	10	4,4
Seemnekasvatus	7	4,0
Veterinaaria	7	4,14
Töökaitse	5	4,5
<i>Ökonoomika</i>		
Raamatupidamine	66	4,15
Maksud	22	4,32
Toetused, toetusprogrammid	9	4,0
Ettevõtlus	7	4,67
Info EL koht	5	4,25
Maareform, maa erastamine	5	3,8
Juuriidiline nõuanne	3	4,19
Turundus	2	4,5

Põhjustest, mille pärast seminare, info- ja talupäevi ei külastatud, nimetati enam ajalist ebasobivust (nimetas 47% mittekasutanutest; lisas JOONIS 28). 19% oli neid, kellele ei sobinud korralduskoht ja kellel puudus info nende toimumise kohta, 10% ei huvitanud temaatika, 9% ei ole vaja läinud, 7% ei ole seda teinud ajapuudusel ning 5% ei usalda nende kvaliteeti.

Põhjused, miks ei kasutatud grupinõuannet (% grupinõuannet mittekasutanutest):

neid korraldati mulle sobimatul ajal	47
neid korraldati mulle sobimatus kohas	19
puudus info nende kohta	19
neis ei käsitletud mind huvitavat temaatikat	10
ei ole vaja olnud	9
pole külastanud ajapuudusel	7
ei usalda nende kvaliteeti	5

8. TULEVIKUPROGNOOS

8.1. Majanduslik areng lähiaastail

Küsitluse andmetel on lähiaastatel loota põllumajandustegevuse hoogustumist. Lähiaastatel plaanib oma tootmist aktiivselt arendada 45% vastanutest ja 35% püüab säilitada praeguseks väljakujunenud taset (lisas JOONIS 29). Ainult 9% on neid, kes oma tootmist oluliselt vähendavad ja 5% kavatsesvad põllumajandustootmise lõpetada. Oma ettevõtte lähiaastate arengut ei osanud hinnata 6% küsitletutest. Seega on tunduvalt rohkem neid ettevõtteid, kus põllumajandustegevus suureneb. Sarnane keskmisele on ka füüsilisest isikust ettevõtjate tulevikunägemus oma põllumajandustootmisele lähiaastatel (lisas JOONIS 30), kuid aktsiaseltside, osühingute ja teiste suuremate kollektiivsete ettevõtete lähiaastate plaanid on veelgi optimistlikumad (56% soovib tootmist aktiivselt edasi arendada ja 29% püsida vähemalt senisel tasemel, lisas JOONIS 31). Täiendavalt etteantud tulevikuprognosidele lisati, et tulevikuplaanid on seotud riigi põllumajanduspoliitika ja seadusandluse suundadest (9 juhul), muudavad tegevust (3 juhul) ja laenu mittesaamisel lõpetavad tegevuse (1 juhul).

Põllumajandusettevõtete tootmise plaanid lähiaastatel (% küsitletutest)

	Keskmine	Sealhulgas	
		füüsilisest isikust ettevõtjad	kollektiivsed ettevõtted
soovime oma ettevõtet/talu aktiivselt tootmisettevõtteks edasi arendada	45	44	56
püüame hoida samal tasemel	35	37	29
vähendame oluliselt tootmist	9	9	4
lõpetame põllumajandustootmise	6	4	8
ei oska öelda	5	6	3

Mida suurem on ettevõtte käibe, seda suurem on nende ettevõtete osakaal, kes lähiaastatel oma põllumajandustootmist aktiivselt edasi soovivad arendada.

Ettevõtete lähiaastate plaanid olenevalt käibe suurusest (vastuste jaotus %-des)

	Ettevõtted käibega (tuh. kr)...			
	... kuni 60	60 – 250	250 – 1000	üle 1000
soovime oma ettevõtet/talu aktiivselt tootmisettevõtteks edasi arendada	36	50	53	65
püüame hoida samal tasemel	38	36	30	29
vähendame oluliselt tootmist	13	7	7	0
lõpetame põllumajandustootmise	10	4	6	3
ei oska öelda	3	3	4	3

Kõige enam küsitletuid (76% vastanutest) oli sellel arvamusel, et 2-3 aasta pärast **suureneb** põllumajandusettevõtete majandustulemustest kasum (lisas JOONIS 32). Enam küsitletuid märkis veel toodete kvaliteedi (67%) ja tehnikatase tõusu (63%) ning tootmismahu suurenemist (53%). Suurem osa küsitletutest arvas, et 2-3 aasta pärast jäävad **samale tasemele** töötajate arv (70%), spetsialiseerumise tase (68%) ja põllumaa suurus (58%). Põllumajandusettevõtete erinevate majandustulemuste **vähennemist** 2-3 aasta pärast märkis tunduvalt väiksem osa küsitletuid (2-13% vahemikus vastanutest). Sealjuures oli enam neid, kes hindas tootmismahu (13%), kasumi (10%) ja põllumaa suuruse (10%) vähennemist.

Põllumajandusettevõtete majandustulemused 2-3 aasta pärast (vastanute jaotumine %-des)

	Suurem	Sama	Väiksem
kasum	76	14	10
toodete kvaliteet	67	31	2
tehnikatase	63	33	4
tootmismahut	53	34	13
põllumaa suurus	32	58	10
spetsialiseerumine	28	68	4
töötajate arv	22	70	8

Uusi tootmisvaldkondi plaanib lähema 2-3 aasta jooksul rakendada 27% küsitletutest, kelle lähiaastate plaanid vaba vastusena esitatud kujul on LISAS 4. Enam nimetati uutest tegevusvaldkondadest marjakasvatust (24% uusi valdkondi nimetanutest), kusjuures kolmandik marjakasvatavatest plaanib maasikakasvatust. Teisest eelistatumast uuest valdkonnast - loomakasvatusest (17%) nimetati enam seakasvatust (27% loomakasvatuse valdkonda plaaninutest) ja lambakasvatust (23%).

Uued plaanitavad tegevusvaldkonnad (%):

	<i>uusi valdkondi nimetanutest</i>	<i>küsitletutest (kokku 27%)</i>
marjakasvatus	24	7
loomakasvatus	17	5
taluturism	13	4
õlikultuuride kasvatus	10	2
metsandusega seonduv	10	2
oma toodangu töötlemine	6	1
kalakasvatus	5	1
linnukasvatus	3	1
köögiviljakasvatus	3	1
seemnekasvatus	3	1
mesindus	3	1
astelpaju kasvatus	2	0,5
lillekasvatus	1	0,5

Aktiivsemalt planeerivad uute tootmisvaldkondadega tegelema hakkamist lähemal 2-3 aastal piimatootmine (43% uusi tootmisvaldkondi nimetanutest) ja teraviljakasvatus (24%).

Senised põhitegevuse valdkonnad, kes planeerivad uusi tootmisvaldkondi (% uut valdkonda nimetanutest):

piimatootmine	43
teraviljakasvatus	24
sealihatootmine	6
marjakasvatus	6
õlikultuuride kasvatus	3
veiselihatootmine	3
lambakasvatus	2
mesindus	2
köögiviljakasvatus	2
kartulikasvatus	1
söödakultuuride kasvatus	1
muu	7

8.2. Põllumajandusettevõtete olukorra muutus Eesti liitumisel Euroopa Liiduga

Selle kohta, kuidas muutub ettevõtete olukord Eesti **liitumisel Euroopa Liiduga**, ei oska suur osa küsitletutest (45%) midagi öelda. Siiski nendest, kes oma arvamust avaldasid, on suurem osakaal olukorra paranemist märkinutel (kokku 30%) kui halvenemist märkinutel (kokku 25%).

Põllumajandusettevõtte olukorra muutus Eesti liitumisel Euroopa Liiduga (% vastanutest):

olukord läheb oluliselt paremaks	10
olukord läheb mõnevõrra paremaks	20
olukord läheb mõnevõrra halvemaks	9
olukord läheb oluliselt halvemaks	16
ei oska öelda	45

Need küsitlusele vastanud, kes märkisid põllumajandusettevõtete olukorra paranemist Eesti liitumisel Euroopa Liiduga, olid seda meelt, et suurenevad põllumajandustootmisele eraldatavad toetused (37% olukorra paranemist märkinutest) ning hinnad stabiliseeruvad ja muutuvad tootjale soodsamaks. 18% oli ka neid, kes hindasid põllumajandusettevõtete olukorda nii halvaks, et see enam hullemaks minna ei saagi, s.t. läheb paremaks. Väiksem osa (12%) arvas turustamisevõimaluste paranemist Euroopa Liidus ning 6% arvates on Euroopa Liiduga ühtne seadusandlus ja põllumajanduspoliitika tootjasõbralikum.

Põllumajandusettevõtete olukorra paranemist märkinute vastused (% paranemist vastanutest):

suurenevad toetused	37
hinnad stabiliseeruvad ja muutuvad tootjale soodsamaks	27
halvemaks ei ole enam võimalik minna	18
paranevad tootjate turustamisvõimalused EL-s	12
ühtne seadusandlus ja tootjasõbralik põllumajanduspoliitika	6

25% küsitletute arvates läheb põllumajandusettevõtete olukord Euroopa Liiduga liitumisel *halvemaks* ning peamiseks põhjuseks oli vastanute arvates (41% olukorra halvendamist märkinutest) liiga kõrged euronõuded, mille täitmiseks puuduvad ettevõtetel vahendid. 16% arvates ei soosita Euroopa Liidus väiketootmist ja väiketalud kaovad ning 14% puudub usk, et midagi paremaks muutuks. Kardetakse ka elu kallinemist (6%), turustusvõimaluste halvenemist siseturul (6%), bürokraatia ja maksude suurenemist (5%) ning Eesti arengutaset peetakse liiga liitumiseks madalaks (6%).

Põllumajandusettevõtete olukorra halvenemist märkinute vastused (% halvenemist märkinutest):

nõuded on liiga kõrged, puuduvad vahendid nende täitmiseks	41
väiketootmist ei soosita ja väiketalud kaovad	16
ei ole usku, et midagi muutuks	14
elu kallineb, hinnad tõusevad	6
turustusvõimalused raskenevad, sest EL odavad kaubad meie turule	6
Eesti arengutase madal ja vara veel liituda	6
põllumehel läheb raskemaks, suurenevad maksud ja bürokraatia	5
toetused ei jõua tootjani ja on liiga lühiajalised	3
Eesti asukoht on ebasoodne võrdsete tingimuste jaoks	3

Küsitletutest oli kõige rohkem neid (45%), kes *ei osanud* Eesti Euroopa Liiduga liitumise kohta midagi öelda ning 41% nendest põhjendas oma sellist vastust informatsiooni puudumisega liitumise kohta. 19%-l pole ei liitumisse ega ka paremaks muutumisse usku, 15% pole sellele üldse mõelnud ning 14%-le on liitumisega seonduv keeruline. 6% olid konkreetselt seda meelt, et Eesti ei tohiks Euroopa Liiduga ühineda.

Põllumajandusettevõtete olukorra muutumist Eesti liitumisel Euroopa Liiduga mitte hinnata osanute vastused (% hinnata mitteosanutest):

puudub küllaldane informatsioon	41
pole liitumisse ega paremaks muutumisse usku	19
pole sellele mõelnud	15
keeruline – on nii positiivset kui negatiivset	14
ei soovi EL ühineda	6
hinnad tõused ja nõuded karmistuvad	5

8.3. Põhilised infokanalid lähiaastatel

Põhilisteks **infokanaliteks** lähiaastatel on infolehed ja ajakirjad (96% vastanutest, lihas JOONIS 33), erialane kirjandus (94%), info vahetamine teiste tootjatega (95%) ning osalemine seminaridel õppepäevadel (83%). Atesteeritud konsulentide teenuseid plaanib kasutada 68% ja teiste nõustajate teenuseid 59% vastanutest. Internetiühenduse abil kavatses infot otsida 58% vastanutest.

Infoteenuste kasutamine eelseisval 2-3 aastal (vastanute jagunemine %-des)

	Sageli	Vahete-vahel	Ei kasuta	Ei oska öelda
loeme infolehti ja ajakirju	82	14	2	2
loeme erialast kirjandust	67	27	3	3
vahetame infot teiste tootjatega	63	32	3	2
osaleme seminaridel, õppepäevadel	35	48	9	8
kasutame atesteeritud konsulentide teenuseid	25	43	18	14
kasutame teiste nõustajate teenuseid	15	44	22	19
otsime infot internetist	33	25	26	16

Arvestades infoteenuste kasutamisel lähitulevikus ainult edukalt arenevate või oma tootmist samal tasemel hoidvate ettevõtete, siis infoteenuste kasutamine suureneb keskmiselt, olenevalt infokanalist, 4-5%-punkti võrra võrreldes küsitluse keskmise tasemega. Seejuures kasvab nende ettevõtete infovajadus küsitluse keskmisega võrreldes 3%-punkti võrra tootmise valdkonna kohta ja väheneb raamatupidamise valdkonda puudutava info osas (-1%-punkti).

Infoteenuste kasutamine eelseisval 2-3 aastal põllumajandustootmist edasiarendavate või samal tasemel jätkavate ettevõtete poolt (vastanute jagunemine %-des)

	Sageli	Vahete-vahel	Ei kasuta	Ei oska öelda
loeme infolehti ja ajakirju	86	13	1	1
loeme erialast kirjandust	71	26	1	2
vahetame infot teiste tootjatega	68	29	2	1
osaleme seminaridel, õppepäevadel	38	50	6	6
kasutame atesteeritud konsulentide teenuseid	28	45	15	12
kasutame teiste nõustajate teenuseid	16	48	20	16
otsime infot internetist	36	27	22	15

8.4. Nõustamisteenuste spetsialiseeritus, hind ja nõustajate riiklik atesteerimine lähiaastatel

Lähiaastail soovib enamus küsitletuid (45% vastanutest) kasutada **erinevaid nõuandeid** - nii kitsa eriala spetsialistilt kui ka kogu tootmist arvestavaid nõuandeid. 33% vastanute arvates peaks nõuanne arvestama kogu ettevõtte majandustegevust tootmisest kuni turustamiseni ja 22% sooviksid kasutada üksnes kitsa eriala spetsialisti nõuannet.

Soovid nõuannetele (vastanute jagunemine %-des):

Nõuanne peaks olema võimalikult kitsa erialase probleemi kohta	22
Soovin nõuannet nii kitsa eriala spetsialistilt kui ka laiemat kogu minu tootmist (tootmine + ökonoomika + turustus) arvestavat nõuannet	45
Sooviksin enam just laiemat - kogu minu tootmist arvestavat nõuannet (tootmine + ökonoomika + turustus)	33

Lähiaastail ainult edukate või praegusel tootmistasemel püsivate ettevõtete soovid ei mõjuta küsitluse keskmiselt kujunenud soove nõustamisabile – st. nõudlus nõustamisabile ei olene ettevõtte edukusest või ebaedust, vaid nõustamisabi vajavad kõik ettevõtted.

Soovid nõuannetele põllumajandustootmist edasiarendavate või samal tasemel jätkavate ettevõtete poolt (vastanute jagunemine %-des):

Nõuanne peaks olema võimalikult kitsa erialase probleemi kohta	23
Soovin nõuannet nii kitsa eriala spetsialistilt kui ka laiemat kogu minu tootmist (tootmine + ökonoomika + turustus) arvestavat nõuannet	47
Sooviksin enam just laiemat - kogu minu tootmist arvestavat nõuannet (tootmine + ökonoomika + turustus)	30

Nõustamisteenuse hinnast peaks küsitluse andmetel keskmiselt 78% toetusena kinni maksma riik. Siinjuures suurem enamus vastanuist pooldas 80-90%-list riigipoolset toetust (41% vastanuist). 17% vastanute arvates peaks riik toetama nõuandeteenuseid 50%-ga ja 15% arvates 60-75%-ga. 22% vastanute arvates peaks nõustamiskulud 100%-liselt katma riik ja ainult 2% vastanutest ei pea riigipoolset toetust õigeks.

Põllumajandusnõustajate teenustest huvitatud peavad üsna oluliseks **nõustajate riiklikku atesteerimist** – väga oluliseks peab seda 60% vastanutest ja mõnevõrra oluliseks 19% vastanutest. 14%-le ei ole atesteerimine oluline ja 7% ei oska sellele vastata. Siinjuures oli vastuste jagunemine samasugune ka varem nõuandeteenuseid kasutanud küsitletute hulgas.

Huvitatus põllumajandusnõustaja riiklikust atesteerimisest (% vastanutest):

	Kokku	sh. nõuandeteenuseid kasutanud
jah, väga oluline	60	62
mõnevõrra oluline	19	19
ei ole oluline	14	15
ei oska öelda	7	4

Küsitletute arvates on atesteerimisel võrdselt vajalik arvestada nii erialateadmisi (95% vastanutest), suhtlemisoskustest (94%) kui ka nõustamisoskust (95%). Nõustajate atesteerimisel tuleks küsitletute arvates pöörata tähelepanu veel praktiliste kogemuste olemasolule (märgiti 7 juhul), usaldusväärsele ja konfidentsiaalsusele (2 juhul), turuinfo kursisolekule (1 juhul) ning nõustaja vastutustunde olemasolule (1 juhul).

Milliseid oskusi ja teadmisi on vaja atesteerimisel jälgida (% vastanutest)

	Jah, kindlasti vajalik	Mõnevõrra vajalik	Ei ole vajalik	Ei oska öelda
erialateadmised	93	2	1	4
suhtlemisoskus	82	12	1	4
nõustamisoskus	90	5	1	4

9. PÕLLUMAJANDUSTOOTJATE TÄIENDAVID ARVAMUSED JA HINNANGUD

Viimane küsimus ankeedis andis küsitlule võimaluse vabalt vastata nõustamisteenuste ja infoteenuste vajaduste kohta, mida tema arvates küsimustikus ei olnud. Lisaks anti siin võimalus välja tuua ka üldisi maaelu puudutavaid probleeme, mida vastaja tundis enda jaoks olulise olevat. Vabade vastustena esitatud arvamused-hinnangud on toodud esitatud kujul LISAS 5. Viimasele küsimusele vastas 128 küsitlute, so. 21% küsitlute. Vastused võis jagada kuude probleemidegruppide, millest pooled puudutasid nõuandeteenuste kvaliteedi ja korralduse parandamist.

Ettepanekuid nõuandeteenuse korralduse parandamiseks tegi 31% vastanutest. 40% nõuandeteenuste korralduse parandamiseks tehtud ettepanekutest käsitles info täiendamise (erinevate valdkondade kohta – ökoturism, ehitus, keskkond, kalandus) ja leviku korraldamist ning 18% arvates võiks rohkem olla nõustajaid väiksema osatähtsusega ja alternatiivsete tegevusvaldkondade kohta. Seminaridelt-õppepäevadelt sooviti rohkem konkreetset ja nende korraldust tootjale lähemal (maal, 23%). Ka teadusasetusi võiks kaasata nõustamisteenuste ringi (näit. Polli Aianduse Instituut läheduses, aga nõuanne kallid).

Ettepanekud konsulendi töö parandamiseks (20% vastanutest) jagunesid kolme võrdsesse ossa, millest üks kolmandik soovis nõustajate praktiliste kogemuste olemasolu, teise kolmandiku sooviks oli konsulentide kompleksne lähenemine probleemile ja pidev enesetäiendus ning kolmanda kolmandiku arvates peaks suureneva konsulendi vastutus nõuande eest.

Nõuandeteenusega rahulolijaid oli lõppvastuses rohkem kui rahulolematuid (vastavalt 11% ja 9% lõppküsimusele vastajaist). Rahulolu väljendati alatise abisaamisega, info heas kättesaadavuses ja nõustajate heas suhtlemises. Rahulolematuse põhjusteks loetleti nõustamise madal tase, raha puudust teenuse tellimiseks ja nõustajate lepingu sõlmimisjärgset kadumist.

Valitsusele tehtud ettepanekutes (11%) juhtis tähelepanu regioonide ebavõrdsetele tingimustele põllumajandustootmiseks (Lõuna-Eesti mägine – kulub rohkem kütust), väärle hinnanapoliitikale (suhe: kütus – piim jms), toetusrahade läbipaistvuse suurendamisele (kas raha ei liigu vaele poole) ja ka põllumajanduspoliitika maaelule lähedasemaks muutmisele.

8% oli neid lõppküsimustele vastajaid, kes väljendasid pessimistlikku suhtumist põllumajanduse edasise arengu suhtes ja ei oma usku nõuandeteenuse abil olukorra parandamiseks.

9% vastanute hulgas (muud) oli nii neid, kes kiitsid ennast oma töö tulemuste ja ilma nõustajata hakkamasaamise põhjal, kui ka neid, kes soovisid edu antud uurimuse läbiviimiseks.

Lõppküsimuse vastused (% lõppküsimusele vastanutest):

ettepanekud nõuandeteenuse korralduse parandamiseks	31
ettepanekud konsulendi töö parandamiseks	20
rahulolu nõuandeteenusega	12
ettepanekud valitsusele	11
rahulolematust nõuandeteenusega	9
pessimism põllumajanduse arengu suhtes	8
muud	9

10. KÜSITLETUTE ISELOOMUSTUS

Küsitletutest üle 2/3 olid mehed, enam olid esindatud vanusegrupid 51-65 aastat (36% küsitletutest), 41-50 aastat (32%) ja 31-40 aastat (21%). Noori vanuses alla 30 aastat oli esindatud 5% ja pensioniealisi 6% küsitletutest. 91% küsitletutest olid põllumajandusettevõtte omanikud, 6% palgalised töötajad (spetsialistid) ja 3% omaniku pere liikmed (abikaasa, poeg jt.). Põllumajanduses töötamise staaž oli üle ¾ küsitletutel rohkem kui 10 aastat, 5-10 aastase tööstaažiga oli 18% küsitletutest ja lühema staažiga ainult 4% küsitletutest. Küsitletute haridustase oli kõrge. Haridustasemelt oli enam kesk- ja keskeriharidusega vastajaid (62% küsitletutest). 27%-l küsitletutest oli kõrgharidus ja tunduvalt väiksemal osal oli ainult põhiharidus (11%). Sealjuures omas põllumajanduslikku eriharidust 59%. Põllumajandushariduse omajatest üks kolmandik on kõrgema haridusega ja kaks kolmandikku keskeriharidusega.

Küsitletuid iseloomustavad andmed (küsitletute jagunemine %-des):

Sugu:

mees	70
naine	30

Vanus:

kuni 30	5
31-40	21
41-50	32
51-65	36
üle 65	6

Küsitletu positsioon ettevõttes:

Omanik	91
Palgaline töötaja	6
Omaniku pereliige	3

Põllumajanduses töötamise staaž:

alla 5 aasta	4
5-10 aastat	18
üle 10 aasta	78

Haridus:

Põhiharidus	11
Kesk-, keskeriharidus	62
Kõrgem haridus	27

Põllumajandusliku hariduse omamine:

Jah	59
Ei	41

KOKKUVÕTE

Põllumajandustootjale vajalikud nõuandevaldkonnad haakuvad otseselt oluliseimate traditsiooniliste maaelu tegevusvaldkondadega (piimatootmine, teraviljakasvatus, veisekasvatus, söödakultuuride kasvatus, metsandus) ja viimastel aastatel aktiivsemalt hoogustunud tegevusaladega (marjakasvatus, köögiviljakasvatus, õlikultuuride kasvatus). Senini kasutatud infost ja nõuannetest üle poole puudutab põllumajandustootmise valdkonda (58%), neljandik raamatupidamise, viiendik ökonomika ja väga tühine osa turustamise valdkonda.

Teabevaldkonnad, millest põllumajandustootjad küsitluse alusel puudust tundsid, puudutavad eelkõige põllumajandustootmist, turustamist (kõik hinnatasemed) ja riigi põllumajanduspoliitikat. Sealjuures tunti enam puudust infost kokkuostuhindade, erinevate toetusprogrammide ja otsetoetuste kohta ning tootmise valdkonnas agrotehnika kohta.

Erinevate infoallikate kasutatavus ja tootjate eelistused. Suurem osa infost on senini hangitud massiteabekanalite vahendusel (ajakirjandus, televisioon ja raadio). Teine suurem osa infoallikates jaotus peaaegu võrdselt nõustajate, seminaride-infopäevade ja erialatrükkide vahel. Küllaltki oluline osa infost saadi ka taluliitudest ja teistelt tootjatelt. Praegu veel madala kasutatavusega, kuid perspektiivikas infokanal, arvestades põllumajandustootjate kiiret arvutiseerumisprotsessi, on internet.

Põllumajandustootjate eelistused vajaliku info ja nõuannete saamiseks olenevad mõnevõrra valdkonnast (tootmine, ökonomika jne.), kuid eelistatumaks peeti info saamist kõigis valdkondades siiski trükitud kujul. Sealjuures konsulentide ja seminaride kaudu saadavat infot sooviti enam tootmise, raamatupidamise ja ökonomika valdkonnas. Interneti osakaal soovitatavatest infokanalitest on suurem turu- ja turustamise ning põllumajanduspoliitika (Eesti, Euroopa Liit) kohta käiva teabe hankimisel.

Erinevate nõustamisteenuste kasutamine. Küsitletute valimi koostamiseks etteantud tingimus - pooled küsitletutest olid kasutanud atesteeritud erakonsulentide nõuandeid ja pooled mitte - ei luba teha järeldust nõustamisteenuste kasutamise tasemest põllumajandustootjate seas. Nõuandeteenuseid kasutas küsitletutest 61% ning etteantud tingimus ületati teiste nõustajate kasutamise arvel. Nõustamisteenuste kasutamine oleneb mõnevõrra põllumajandusettevõtte käibest, põllumajandushariduse omamisest ja põllumajanduses töötamise staažist.

Erinevatest nõustajatest on üle poole küsitletutest kasutanud atesteeritud erakonsulentide nõustamist ja kolmandik taluliidu konsulente. Tööstuse ja ettevõtlusnõustajate abi kasutamise osatähtsus on keskmiselt väike, kuid neid nõustajaid kasutavad enam suuremad kollektiivse ettevõtlusvormiga põllumajandusettevõtted. Nendes ettevõtetes on oma erialaspetsialistid olemas ning nõustamist vajatakse enam tööstuse ja ettevõtlusnõustajalt. Kuivõrd põllumajandustootjatest on suures ülekaalus väiksema käibega ettevõtted, kes kasutavad enam atesteeritud erakonsulente ja taluliidu nõustajaid, siis kujuneb ka nõustajate kasutamise keskmine struktuur nende kasutamisel kõrgemaks.

Põllumajandustootjad kasutasid peamiselt ühe nõustaja nõustamist (89% nõustamist kasutanutest), vähemal määral mitme nõustaja kompleksnõuannet (11%).

Pooltel nõustamisteenust kasutanutest on nõustaja(te)ga aastaid kestnud koostöö, kolmandikul esmakordne ja viiendikul teistkordne.

Grupinõuandeid kasutas 71% põllumajandustootjatest. Aktiivsemalt külastati piimakarja- ja teraviljakasvatuse ning raamatupidamisalaseid infopäevi.

Rahulolu nõustamisteenuste kvaliteediga. Nõustajate abiga jäi valdav enamus nõustamisteenuseid kasutanutest rahule ning kõrgelt hinnati ka kõiki erinevaid nõustajatele esitatavaid nõudmisi. Sealjuures hinnati paremini atesteeritud konsulente ning tööstuse ja ettevõtlusnõustajaid, veidi madalamalt taluliidu nõustajaid. Erinevatest nõustajatele esitatavatest nõudmistest hinnati madalamalt situatsioonianalüüsi teostamist ja soovitude rakendatavust, kõrgemalt suhtlemisuskust ja erialaseid teadmisi.

Nõuannetest olid kaks kolmandikku rakendatavad, ¼ osaliselt rakendatavad ning ainult 3% nendest polnud rakendatavad. Enamusel juhtudel ei olenenud nõuande osaline või täielik mitterakendatavus nõustamise kvaliteedist.

Koostööd viimase nõustajaga soovitakse enamal juhul jätkata (84%). Edasist koostööd ei soovita jätkata peamiselt seetõttu, et probleem sai lahendatud (41% koostöö jätkamist mittesoovinutest) ning ainult kümnendikule on põhjuseks rahulolematuse nõustaja töö kvaliteediga.

Nõustamislepingu keskmine kestvus ulatus 17,5 tunnile ning lepingu ajalist kestvust hindas valdav enamus nõustamisteenust kasutanuid (93%) piisavaks.

Nõustamisteenuse eest maksti keskmiselt 20,5% selle maksumusest ning enamus (81%) hindas seda parajaks. Nõuandeteenuse omafinantseerimise taseme tõusul väheneks nõustamisteenuste kasutamine 50%-lise isetasumise korral umbes 40% ja 100%-lise isetasumise korral 60% nõustamisteenuste senistest kasutajatest.

Grupinõuannete külastatavust on piiranud peamiselt ebasobiv aeg, veidi vähem ebasobiv toimumise koht ja info puudumine nende kohta.

Teadlikkus nõustamisteenuste korraldusest ja hinnang nõuandeteenuste korraldusele. Olenevalt erinevatest nõustamisteenustest on nendest teadlikud 1/3 - ¾ põllumajandustootjatest. Paremini ülevaade on individuaal- grupi- ja massinõuande kasutamisest ja toetustest ning taluliidu nõuandekorraldusest. Maainfokeskuste teenustest ja tööstuse nõustajate kasutamisest on teadlikud kolmandik põllumajandustootjatest. Maakondadest on nõustamisteenuste korraldusest halvemini informeeritud Pärnu, Põlva ja Lääne-Viru, paremini Järva, Võru ja Rapla maakonnad.

Senini nõustamist mittekasutanud ettevõttest 13%-l puudus nõustaja leidmiseks informatsioon (kolmandik pole seda vajanud ja kolmandikul puudus raha) ning riikliku toetuse kasutamise võimalusest nõustamisteenuse kasutamisel ei teadnud kaks viiendikku nõustamisteenust mittekasutanutest.

Keskmiseks hindaks anti nõustamisteenuste korraldusele 3,35, kõrgeim hinne (3,46) anti pakutava nõuande tootja vajaduste vastavusele ja madalaim (3,21) nõustajate ja nõuandeteenuse kohta käivale infole-reklaamile. Kõrgemalt Eesti keskmisest hindasid oma maakonna nõustamisteenuseid Saare, Harju ja Võru maakonna põllumajandustootjad ning madalaima hinde andsid oma maakonna nõustamisteenuste korraldusele Pärnu maakonna põllumajandustootjad.

Infovajadus ja nõuandeteenuste kasutamine lähiaastatel. Põllumajandustootjatest pooled plaanivad oma tootmistegevust lähiaastatel aktiivselt edasi arendada ja kolmandik püüab säilitada tootmise praegusel tasemel. Uusi tootmisvaldkondi planeerib 27% ettevõttest, sealjuures enamus nendest plaanib oma tootmist uute tegevusaladega laiendada.

Arvestades eelpoolöeldut, suureneb ka nõudlus nõustamisteenuste kasutamiseks ja info hankimiseks. Infokanalitest on lähiaastatel võrdselt olulised ja kõrge kastustasemega infolehed-ajakirjad, erialane kirjandus ja teistelt tootjatelt saadav info. Aktiivne on seminaridel-õppepäevadel osalemine ja konsulentide teenuste kasutamine. Oluliselt suureneb info hankimine interneti vahendusel.

Nõustamisteenuste nõudlus suureneb senise põhiliselt ühe nõustaja kasutamiselt nõustamisteenuste kompleksuse suunas, kuid vähemal määral vajatakse ka kitsa eriala spetsialistide nõuandeid.

Nõustajatele esitatavad nõuded suurenevad ning vajalikuks peetakse nõustajate riiklikku atesteerimist võrdselt nii erialateadmiste, nõustamis- kui ka suhtlemisoskuste osas.

Nõustamisteenuste kasutamisel peaks põllumajandustootjate arvates säilima riigipoolne toetus ning selle tase peaks jääma praegusele tasemele.

JÄRELDUSED JA ETTEPANEKUD

Nõustamisteenuste senisele korraldusele, nõuannete pakkumisele ja kvaliteedile ning tootjale vajaliku informatsiooni levitamisele andsid põllumajandustootjad kõrge hinnangu. Küsitluse andmetel võib ka järeldada, et põllumajandustootja tegevus laieneb ning üha rohkem hakatakse huvi tundma igasuguse põllumajanduslikku tootmist ja alternatiivtegevust puudutava informatsiooni vastu.

Nõustamisteenuste edasisel korraldusel ja infoallikate valikul on oluline arvestada põllumajandustootmise intensiivistumist ja arengusuundi, mis esitavad nõuandeteenistusele senisest kõrgemad nõudmised. Nõuanne ja info peavad muutuma konkreetsemaks, kiiremini kättesaadavamaks, komplektsemaks ning informeeritus nõuandeteenustest peaks paranema. Nõuandeteenuste ja info pakkumine peaks lähtuma erinevate meetodite või kanalite otstarbekusest ja sobivusest erinevatele vajadustele esitatud nõudmiste täitmiseks.

Vajalike nõuandevaldkondadena säilivad lähiaastatel Eestile traditsioonilised maa-elu tegevusalad (piimatootmine, teraviljakasvatus, sealihatootmine, metsandus) ja nendega haakuvad tegevused (veisekasvatus, söödakultuuride kasvatus) ning viimastel aastatel hoo- gustunud tegevusalad (marjakasvatus, köögiviljakasvatus, õlikultuuride kasvatus). Lisaks tulevad mitmesugused alternatiivtegevused nagu taluturism, kalandus, ilutaimede kasvatus jpt.

Nõuandevaldkondadest suureneb senisest enam nõudlus põllumajandustootmise valdkonna kõrval nõudlus majanduslike ja poliitiliste valdkondade suunas. Tootjatele on muutumas üha tähtsamaks ökonoomika, seadusandlus, raamatupidamine, turg ja turustamine, toetuste kaudu ka Eesti ja Euroopa Liidu põllumajanduspoliitika.

Erinevate nõustamismeetodite ja infokanalite otstarbekus. Olenevalt tootjate erinevatest info- ja nõuandevajadusest muutub olulisemaks infokanali või nõustamismeetodi valik.

Kiireimaks infokanaliks saab olema internet, mis samal ajal hakkab üha enam asendama ka trükitavate materjalide kasutamist. Interneti abil on soovitatav edastada kiiresti vajaminevat teavet ja laiemale tootjateringile pidevalt vajaminevaid nõuandeid (toetused, seadused, hinnad, turustuskanalid, turuproгноosid jms.).

Konsulentide ja ka erialatrükiste kasutamine jääb endiselt kitsamaid erialaspetsialistide abi kasutatavate põllumajandustootjate nõuandevajaduste rahuldamiseks, kus on vajalikud otsekontaktid nõustamisteenuse vajajaga või kes on konkreetse erialase teabe tarbijad.

Grupinõuanded ühendavad endas tihti teoreetilise ja praktilise nõuande ning nende kasutegur on kontaktsest individuaalnõuandest suurem nende külastatavuse massilisuse tõttu. Grupinõuannete pakkumine peaks lähitulevikus suurenema ning nende korraldamisel tuleks arvestada põllumajandustootjale sobivamaid aegu ja toimumiskohti (tootjate soovil maal, st. tootjale lähemal). Aktiivsemalt peaksid grupinõuannete organiseerimisel tegutsema maakonnad.

Probleemidest, mis põllumajandustootjad oma arengut takistavate teguritena nimetasid, on mõned, mille selgitamine ja täpsema info edastamine ning nõustamine aitaksid tootjal nendest kergemini üle saada.

Paljud probleemid on ühildatavad ühtse temaatika alla ning kataksid ka tootjate poolt probleemidena nimetatud info ja teadmiste puuduse. Ühtse temaatikana saaks paljusid probleeme ühildada ettevõtte juhtimist, äriplaanide koostamist ja turustamisküsimusi käsitlevate teemade all.

Üheks suuremaks takistavaks teguriks nimetati seadusandlust ja riigi põllumajandusmajanduspoliitikat, mille kohta täpsema info edastamine või seminaride korraldamine aitaksid põllumajandustootjat nende teemade lahtimõtestamisel (takistavaks võib rohkem olla nende ebaprofessionaalsusest valesti tõlgendamine, näit. toetusrahade eraldamise läbipaistvuse suurendamine).

Praegu väga aktuaalne teema Eesti jaoks üldse ja ka põllumajandustootjale on Eesti liitumine Euroopa Liiduga, mis vajaks põllumajandustootjale täiendavat ja täpsemat informatsiooni. Küsitluse alusel ei osanud peaaegu pooled põllumajandustootjad selle kohta midagi öelda, 30% arvates läheb elu maal paremaks ja ülejäänute arvates halvemaks. Euroopa Liiduga liitumist seostati peamiselt toetusrahade saamisega.

Ettepanekuid nõustamisteenuste korralduse parandamiseks:

- info täiendamine ja leviku parandamine nii nõuandeteenuste korralduse kui ka põllumajandustootjale vajaliku teabe kohta;
- nõustamisteenuste tegevusvaldkondade laienemine väiksema osatähtsusega põllumajanduslike ja ka alternatiivsete tegevusaladega;
- Seminaridel-õppepäevadel esitatavate teemade esituse konkreetsust ja ettepanekute konstruktiivsust ning nende toimumist tootjale lähemal;
- teadusasutuste kaasamist nõuandeteenistusse.

Ettepanekud konsulendi töö parandamiseks:

- nõustajatel peaksid olema praktiliste kogemused;
- nõustaja komplektset lähenemist probleemidele ja pidevat enesetäiendust (uuega kursisolekut);
- nõustaja vastutuse suurenemine nõustamistulemuse ees.

Olulisemate tegevusvaldkondade uue info vajadus tegevusalati (vastanute jagunemine %)

Uue info valdkonnad	Olulisemad tegevusvaldkonnad põllumajanduses																	
	Teraviljakasvatus			Õlikultuurid			Piimatootmine			Veiselihatootmine			Sealihatotmine			Marjakasvatus		
	Sageli	Harva	Ei vaja	Sageli	Harva	Ei vaja	Sageli	Harva	Ei vaja	Sageli	Harva	Ei vaja	Sageli	Harva	Ei vaja	Sageli	Harva	Ei vaja
Teraviljakasvatus	29	55	16	0	72	28	20	40	40	12	65	24	11	43	46	18	35	47
Õlikultuurid	14	17	69	22	50	28	5	10	85	0	0	100	3	6	91	6	12	82
Piimatootmine	6	15	79	0	12	88	41	46	12	11	44	44	3	9	88	6	0	94
Veisekasvatus	1	14	85	0	12	88	27	34	39	17	56	28	9	11	80	6	0	94
Seakasvatus	2	13	85	6	6	88	4	10	86	6	18	77	47	31	22	6	6	88
Lambakasvatus	1	4	95	0	6	94	0	4	96	0	6	94	3	0	97	6	0	94
Söödakultuurid	4	24	72	0	22	78	14	32	54	0	33	67	9	14	77	0	6	94
Köögiviljakasvatus	5	18	78	0	39	61	1	10	89	6	6	89	3	20	77	12	12	76
Marjakasvatus	3	11	86	0	12	88	2	6	92	0	6	94	3	3	94	65	25	10
Mesindus	1	4	95	0	0	100	1	4	95	0	6	94	0	6	94	6	6	88

Hinnang nõuandeteenuste korraldusele maakonnas
(nõuandekorraldusest teadlike jagunemine %-des ja hinne punktides:
väga nõrk-1, puudulik-2, rahuldav-3, hea-4, väga hea-5)

Nõustamislepingute sõlmimise reeglid ja kord

Hinnang	MAAKOND											Keskmine Eestis
	Harju	Ida-Viru	Järva	Lääne-Viru	Pärnu	Põlva	Rapla	Saare	Tartu	Viljandi	Võru	
nõrk	3	0	0	2	0	0	8	0	3	2	0	2
puudulik	6	0	10	10	0	6	5	10	6	0	6	6
rahuldav	44	83	67	53	85	57	46	22	47	69	33	53
hea	32	17	23	29	15	31	36	65	38	27	58	35
väga hea	15	0	0	6	0	6	5	3	6	2	3	4
Keskmine hinne	3,5	3,17	3,13	3,27	3,15	3,34	3,25	3,64	3,11	3,27	3,58	3,34

Nõuande rahalise toetamise ja tasustamise põhimõtted

Hinnang	MAAKOND											Keskmine Eestis
	Harju	Ida-Viru	Järva	Lääne-Viru	Pärnu	Põlva	Rapla	Saare	Tartu	Viljandi	Võru	
nõrk	6	0	3	4	0	0	10	0	0	2	0	3
puudulik	8	17	14	16	11	19	10	0	16	4	0	10
rahuldav	35	66	67	41	67	62	54	16	49	56	27	46
hea	35	17	13	31	18	19	24	37	35	33	65	32
väga hea	16	0	3	8	4	0	2	47	0	4	8	9
Keskmine hinne	3,47	3,0	2,97	3,23	3,19	3,0	2,88	4,35	3,19	3,28	3,81	3,36

Pakutava nõuande vastavus tootja vajadustele

Hinnang	MAAKOND											Keskmine Eestis
	Harju	Ida-Viru	Järva	Lääne-Viru	Pärnu	Põlva	Rapla	Saare	Tartu	Viljandi	Võru	
nõrk	5	0	0	2	4	0	9	0	3	2	0	3
puudulik	7	0	13	12	7	19	7	0	8	6	3	8
rahuldav	27	50	64	40	61	50	36	13	34	44	24	38
hea	46	50	20	36	25	31	46	65	47	46	68	44
väga hea	15	0	3	10	3	0	2	22	8	2	5	7
Keskmine hinne	3,59	3,5	3,1	3,4	3,21	3,12	3,21	4,13	3,46	3,4	3,75	3,46

Valikuvõimalused nõuande otsimisel

Hinnang	MAAKOND											Keskmine Eestis
	Harju	Ida-Viru	Järva	Lääne-Viru	Pärnu	Põlva	Rapla	Saare	Tartu	Viljandi	Võru	
nõrk	0	0	0	2	7	0	5	0	3	2	5	2
puudulik	10	25	7	16	11	10	9	10	10	7	31	12
rahuldav	24	50	67	37	61	50	35	13	51	40	31	40
hea	47	25	23	31	21	40	37	64	31	45	33	38
väga hea	19	0	3	14	0	0	14	13	5	6	0	8
Keskmine hinne	3,79	3,0	3,22	3,39	2,85	3,3	3,46	3,76	3,25	3,48	2,92	3,37

Teave ja reklaam nõustajate ja nõuandeteenuse kohta

Hinnang	MAAKOND											Keskmine Eestis
	Harju	Ida-Viru	Järva	Lääne-Viru	Pärnu	Põlva	Rapla	Saare	Tartu	Viljandi	Võru	
nõrk	2	0	0	2	7	5	5	0	5	4	5	3
puudulik	9	0	0	16	13	10	10	19	23	8	28	14
rahuldav	29	83	60	51	60	50	42	26	36	57	44	46
hea	43	17	37	27	20	35	41	55	31	25	23	33
väga hea	17	0	3	4	0	0	2	0	5	6	0	4
Keskmine hinne	3,64	3,17	3,43	3,15	2,93	3,15	3,25	3,36	3,08	3,21	2,85	3,21

Seminarid ja õppepäevad korraldajate lõikes

Korraldaja	Külas- tuste arv	Hinne	Aeg
Jänedä Õppe- ja Nõuandekeskus	38	4,1	01.98-08.00
Eesti Maaviljeluse Instituut	21	4,1	01.99-09.00
Olustvere Kõrgem Põllumajanduskool	19	4	04.99-09.00
Harju Taluliit	18	4,6	01.99-01.00
Adavere Agro	16	4,3	01.99-06.00
Tori-Selja Piimaühistu	15	4,5	01.99-08.00
Libek, Asta; Kikas, Ave	12	4,7	01.99-06.00
Kemira Agro Eesti AS	10	4,3	10.99-07.00
Viljandi Taluliit	10	4,1	02.99-09.00
Rapla Taluliit	9	4,2	11.99-09.00
Pärnumaa Taluliit	9	4,1	05.99,05.00
Eesti Lambakasvatajate Selts	9	3,9	01.99-05.00
Mulgi Meier AS	9	3,8	01.99-10.00
Kesko Agro Eesti AS	8	3,9	01.99-08.00
Maksuamet	8	3,7	01.99-08.00
Eesti Mesindusliit	7	4,7	01.99-05.00
Põllumajandustootjate Liit	7	4,1	04.00
Jõgeva Sordiaretusinstituut	7	4	01.99-06.00
Musto, Eve	7	3,9	11.99-09.00
Eesti Biodünaamika Ühing	6	4,7	01-08.00
Taluliit Rootsi esindajatega	6	4,5	03.00
MTÜ Talunõuanne (Takkasaare talus)	6	3,9	10.00
Phare (Põllumajandusministeerium?)	5	4,8	01.99-05.00
EDLV	5	4,4	01.98-03.00
Taimekaitseinspeksioon	5	4,2	04.00
PRIA	5	4,1	01-10.99
Kuusiku Katsebaas	5	4	01.99-06.00
Schetelig	5	4	01.99-04.00
OÜ Soasepa Seemnekaubandus	5	3,8	02.99-02.00
Older Grupp OÜ	4	4,5	01.99,05.00
Rakvere Linnasetehas AS	4	4,5	03.00

Korraldaja	Külas- tuste arv	Hinne	Aeg
Saku Taluliit	4	4,5	01.99-03.00
Polli Aianduse Instituut	4	4,3	01-08.00
Aiandusliit	4	3,8	01-09.00
Werol Tehased AS	4	3,5	03-04.00
Eesti Põllumajandusülikool	3	5	01-07.00
Ettevõtluskeskused	3	4,7	02-09.00
Ösel Foods	3	4,7	01.99,05.00
Eesti Maksumaksjate Liit	3	4,3	01-04.00
EPÜ Loomakasvatuse Instituut	3	4,3	01.00-04.00
Harju Piimakarjakasvatajate Selts	3	4,3	01-05.00
Õlikultuuride Ühistu	3	4,3	05.99-03.00
Alfa Laval	3	4	03-05.00
Lacto AS	3	4	01.99,01.00
Tartu Taluliit	3	4	-
Valjala Seemnekeskus	3	4	05.99-08.00
Võru Taluliit	3	4	08-09.99
Ühistu "Jõhvi Piim"	3	4	04-10.00
Lääne-Viru Taluliit	2	5	04.99
Põltsamaa Felix AS	2	5	07.99,01.00
OÜ Reaale Koolitus	2	4,5	01.00
Põllumajandusministeerium	2	4,5	05.99-06.00
Rapla Tootjate Ühing	2	4,5	11.99-09.00
Tartu Tõuaretuskeskus (E. Tõusigade Aretusühistu)	2	4,5	07.00
Eesti Chinchillaliit	2	4	01.99,01.00
Eesti Erametsaliit	2	4	05.00
Eesti Marjakasvatajate Ühing	2	4	01.98-07.00
Eesti Piimakäitlemistalude Liit	2	4	01.99-02.00
Eesti Tõuloomakasvatuse Aretusühistu	2	4	03.99
Feedline OÜ	2	4	04.00
Põlva Taluliit	2	4	02-03.00
Rapla Mesindusliit	2	4	03.00
Rapla Mesindusliit	2	4	03.00
Rävala Piim AS	2	4	01.99

Korraldaja	Külas- tuste arv	Hinne	Aeg
Saaremaa Piimakombinaat AS	2	4	05.00
Saaremaa Taluliit	2	4	01-07.99
Saarte Marjakasvatuseühistu	2	4	05.00
Saatus, Maret	2	4	01.99-02.00
Seemneinspeksioon	2	4	04.99,00
Tõnija Seemnekeskus	2	4	02-08.00
Türi Taluliit	2	4	10.99-05.00
Eesti Tõuaretuskeskus	2	3,5	02,06.00
Harju Maavalitsus	2	3,5	01.99-03.00
AS Rõngu Aed	1	5	01.00
Eesti Kalakasvatuse Liit	1	5	09.00
Eesti Loomakasvatajate Selts	1	5	07-08.00
Eesti Maaturismi Ühendus	1	5	04.00
Eesti Punase Karja Ühing	1	5	08.00
Haasmaa, Peedu	1	5	01.99
Kehtna Mõisa OÜ	1	5	03.00
Kesk-Eesti Õlikultuuride Liit	1	5	03.00
Koolmeister, Heldur	1	5	09.99
Linnukasvatajate Selts	1	5	01.00
Metsallik, Eha	1	5	10.99
Roxell	1	5	09.00
Räpina Vabariiduskeskus	1	5	05.00
Tööinspeksioon	1	5	05.00
Ökoloogiliste Tehnoloogiate Keskus	1	5	06.00
Aljas, Urve	1	4	01.00
Arkna Katsejaam	1	4	06.00
Eesti Loomaarstide Ühing	1	4	09.00
Eesti Sordiseeme	1	4	-
Eesti Talupidajate Keskkliit	1	4	11.99
Kaasik, Reimo	1	4	01.00
Karp, Kadri	1	4	03.99
Kirspuu, Madli	1	4	02.00
Metsainstituut	1	4	03.00

Korraldaja	Külas- tuste arv	Hinne	Aeg
Mitt, Andrei	1	4	03.00
Põhja-Eesti Õlitootjate Liit	1	4	06.00
Saar, Villo	1	4	05.00
Saarioinen	1	4	04.00
Tartu Mesindusselts	1	4	08.00
Timmi, Alvar	1	4	04.00
Türi Agri 2000	1	4	05.00
Valga Lihakombinaat	1	4	01.99
Viljandimaa Maanaiste Ühendus	1	4	01.00
Sildnik, Aivo	1	3	10.99
Metsauuenduskeskus	1	-	04.99
Piimaühistute Keskliit	1	-	09.00

Uued planeeritavad tegevusvaldkonnad

Marjakasvatus

- Astelpaju istandus
- Astelpaju kasvatus
- Astelpajukasvatus
- Maasikakasvatus, köögiviljakasvatus,
- Maasika ja puuviljakasvatus
- Maasikakasvatus
- Maasikakasvatus
- Maasikakasvatus
- Mahe-maasikakasvatus
- Marja ja rüpsikasvatus
- Marja-, kalakasvatus, köögiviljatootmine
- Marjakasvatus
- Marjakasvatus
- Marjakasvatus
- Marjakasvatus
- Marjakasvatus
- Marjakasvatus
- Marjakasvatus
- Marjakasvatus
- Marjakasvatus
- Marjakasvatus
- Marjakasvatus (metsamarjad)
- Marjakasvatus ja seenekasvatus
- Marjakasvatus-roheline sõstar
- Metsamarjakasvatus (murakas, mustikas, jõhvikakasvatus) mustsõstra kavatus
- Mustika kasvatus
- Punase- ja mustasõstrakasvatus, pohlakasvatus
- Punasesõstra kasvatus
- Vaarikas, astelpaju, mustikas
- Vaarikas, maasikas
- Võib- olla maasikakasvatus

Loomakasvatus

- Hobusekasvatus, mingite teenuste osutamine
- Hobustehotell
- Peamiselt hakata tegelema hobustega, et see muutuks teraviljast olulisemaks
- Tõuhobuse kasvatus
- Karusloomakasvatuse erinevad liigid, linnukasvatus
- Lamba ja sea kasvatus
- Lambakasvatus
- Lambakasvatus
- Lambakasvatus

- Lambakasvatus
- Kavatsus üle minna lihatootmise peale
- Lihatootmine (kui piimatootmises olukord parane)
- Lihaveise-lambakasvatus, talu turism
- Sisse tuua puhtatõuline lihakar
- Nuumveiste kasvatamine, biotehnoloogia
- Loomakasvatus
- Seakasvatus
- Seakasvatus
- Seakasvatuse laiendamine
- Sealihatootmine
- Tõukarja kasvatus
- Veisekasvatus
- Veiseliha tootmine
- Veiselihatootmine

Taluturism

- Arendada taluturismi ja hobikalandust. Ehitab hüdroelektrijaama Pärlijõe
- Talu turism
- Talu turism
- Taluturism
- Taluturism
- Taluturism
- Taluturism
- Taluturism
- Taluturism
- Taluturism 3-5 a. pärast
- Taluturism ja maakaubandus, metsandus
- Taluturismile orienteeritus
- Turism
- Turism, seenekasvatus,
- Turismi arendamine
- Turismiteenuse osutamine, puidu töötlemine
- Võib- olla arendan turismitaluks
- Võibolla taluturism

Õlikultuuride kasvatus

- Raps, rüps, tubakas
- Rapsi kasvatamine
- Rapsi kasvatus
- Rapsi kasvatus
- Rapsikasvatus
- Rapsikasvatus, turism, lihaveiste kasvatus, mahepõllumajandus
- Rapsikasvatust tahaks laiendada
- Õlikultuur
- Õlikultuure kasvatada
- Õlikultuuri kasvatus

- Õlikultuurid
- Õlikultuurid
- Õlikultuurid
- Õlikultuuride kasvatus

Metsa ja puiduga seonduv

- Grillsöe ja kaminapuude tootmine
- Jõulukuuskede kasvatamine
- Metsa ost ja müük
- Metsakasvatus
- Metsandus
- Metsandus
- Metsandus
- Metsandus
- Metsandust suurendada (puidutootmist)
- Puidu töötlemine
- Puidu ümbertöötlemine. Vähikasvatus
- Puidutöötlemine
- Puidutöötlemine
- Puutööstus

Oma toodangu töötlemine

- Jõusööda valmistamine
- Mahetootmine, piimatöötlemine
- Piima ümbertöötlemine, maasikakasvatus, turism
- Piima ümbertöötlemist
- Piimasaaduste kodutöötlemine
- Piimasaaduste käitlemine
- Piimasaaduste ümbertöötlemine
- Oma toodangu ümbertöötlemine
- Põllumajandussaaduste ümbertöötlemine
- Suurendada toiduõli ja jahutoodete sortimenti
- Võibolla pakendamine, salatikasvatamine

Kalakasvatus

- Forelli- ja karpkalakasvatus, turism
- Kalandus
- Vähikasvatus, villapesu
- Kalaturism

Linnukasvatus

- Jaanalinnu kasvatus
- Faasanikasvatus
- Linnukasvatus
- Vutikasvatus
- Kanakasvatus

Seemnekasvatus

- Teraviljaseemne- ja heinaseemnekasvatus
- Seemnekasvatus
- Seemnekasvatus
- Seemneviljakasvatus
- Herne, heinaseemne kasvatamine

Mesindus

- Mesindus-aiandus, puuvilja kasvatus
- Mesindus, kalandus
- Mesindus
- Mesindus
- Mesindus
- Mesindus
- Meetaimede kasvatus

Muud

- Aiandus-taimede müük, kurgikasvatus, lilled
- Ehitusega
- Istikute kasvatamine
- Krokodillikasvatus, lennukite tootmine?
- Kunstlik kaanikasvatus
- Püsilillede kasvatus ja aretus
- Lilled, kuused
- Mahepõllumajandus
- Mahepõllumajandus
- Mahepõllumajandus
- Mahepõllumajandus
- Maheviljelus
- Metsataimede kasvatamine
- Mädarõikakasvatus
- Oleneb riigi põllumajanduspoliitikast
- Peamine on rõhuda kvaliteedile, mahtu peaks vähendama, nende hindadega pole mõtet toota
- Ravimtaimed, köögiviljad, seemnekasvatus
- Soovime asendada tootmismahukad, vähem energiat, muid ressursse nõudvate vastu
- Tapamaja ehitus, lüpsikarjalauda ümberehitus
- Teravili
- Täna olukorras on raske prognoosida. Perspektiiv kuni Euroopa Liitu jõudmiseni ei ole selge
- Vahendustegevus

Põllumajandustootjate täiendavad arvamused ja hinnangud

Ettepanekud nõuandeteenuse korralduse parandamiseks

- Teated kirjalikult koju saata
- Tahan SAPARTi programmi kohta infot
- Nõustajate kohta puudub reklaam, teave on vähene
- Vähe nõustajaid maaelu alternatiiv- variantide kohta
- Kui korraldada õppepäevi, siis loodan leida väljakuulutatud teemal nõuandeid, mitte üldist juttu
- Info võiks jõuda talu rohkem, pakkuge ja saatke
- Ei ole üldse teadlik, kas mind huvitava eriala (muru, muruvaip) kohta oskab keegi infot ja nõuannet anda. Peamiselt tegeletakse looma- ja taimekasvatavate probleemidega, neid ka toetatakse rohkem
- Seadusandlus väljaanded väikeste brošüüridena
- Oleks vaja teavet, kuidas kujundada talu ümber, ökoturism. Ei kaitsevahenditele
- Karpkalakasvatuse kohta rohkem infot
- Kalastuse kohta infopuudus
- Maasikasvatuse kohta võrus konsulente pole
- Duroki tõugu sigade tõumaterjali puudus Eestis, Tallinna sadama vet. teenistus keelas 3.a. tagasi Rootsist tõumaterjalide sisseveo
- Faasanikasvatuse kohta rohkem infot
- Rohkem võiks olla seakasvatusest infot ja see peaks jõudma ka saaremaale
- Seminare peaks korraldama maal ,mitte linnas nagu praegu. Noorte põllumajanduslik koolitus on puudulik
- Seminarid toimuvad tootjast liiga kaugel, info lähemale
- Eestis peaks olema eestipärane nõuandeteenus. Pole vaja infot, see saadaval niigi
- Üldharivat nõuannet on rohkem vaja, s.t. massinõustamist. Stiihiline, koordineerimatu konsulentide koolitus. Ehitusnõuannet ei eksisteeri
- Infot otsin ise siit ja sealt, on vaja uudset infot
- Ei vaja enam nõustajat, ei soovi lepingut, jäävad seminarid, infolehed
- Erialaseid seminare pole, info puudus seminaride kohta
- Infot väiketootjale näitustelt Asjalikku ehitus ja keskkonnakonsulenti oleks vaja
- Nõustajad võikskohapeal valdada viisi üle vaatamas ja näitamas ja näitamas ja arutamas käia infopäeva vormis
- Info peab liikuma tootjani kiiremini - tavaliselt kuuleb tootja sellest siis, kui on juba hilja midagi ette võtta
- Karusloomakasvatuse kohta võiks rohkem infot olla
- Puudub ühtne infokataloog mitmete firmade kohta kokku
- Oluliseks infoallikaks peab olema tv, raadio
- Raamatupidamise korraldamine on keeruline, rohkem tähelepanu
- Turuinfo piiratud, infot kauba realiseerimiseks
- Rohkem infot nõustajate töö kohta.et nõustaja vastutaks hiljem oma töö eest
- Nõustajaid on tarvis, kuigi olen loll ja pean talu
- Konsulent on väga vajalik tootjale ja tema töö tasustatud, riiklikult väärtustatud, sest tema on õpetaja

- Instit: teadusasutused ja erialaliidud võiks anda konsultatsiooni ettevõtjale soodustingimustel. Näide: Polli aianduse instituut on naabruses - annaks nõu, aga ei jõua teenust osta, pilootprogrammide raha ei saa instituutide käest.
- Teaduse ja tootja koostöö ja side peaks olema suurem. Taanlastega projekt jäi raha taha, riik ei toetanud
- Kõiksugune info ja abi on teretulnud. Talu eluhooned hävisid tules selle aasta (2000) suvel
- Konsulent võiks oma teenitud tasu õigeaegselt kätte saada
- Vaja oleks just juriidilist nõuannet, see on väga kallis ja ülejõu käiv
- Tehke rohkem reklaami, küll vastu võetakse; töötades jääb vähe aega info otsimiseks. Põllud lubjati tuulise ilmaga, mis oli lepingu raames. See on riigile kahjulik
- Väiketootjate nõuandeteenus peaks olema kogu tootmist arvestav ja odavam (tootmine on ju väike)

Ettepanekud konsulentidele nende töö parandamiseks

- Praktiline kogemus nõustajatel oleks vajalik
- Konsulent võiks osata aidata ka turuuringute teostamisel kaasa aidata. Miks ei ole kuskil kajastatud lambaliha hinda? Juba mitmes aasta ei ole seda tehtud
- Nõustajad peaks olema kursis ka teiste riikide talude kogemustega. Nõukogudeaegsest agronoomi kogemusest jääb tänaseks väheks
- Praegu nõuandja ei vastuta oma nõuande kui kauba eest, äkki ei too nõuanne kasu
- Nõustajad peaks sagedamini võtma kontakti tootjatega
- Nõuandjad ei oska nõu anda lammaste veterinaarabi kohta. Parem küsin uus-meremaalt
- Mu konsultant ei vastuta oma nõuande eest
- Nõustaja võiks anda tulevikuprognosi
- Nõustajad peaksid ennast pidevalt täiendama ja uute ideedega kursis olema
- Ühelgi talunõustajal pole talu, teooria erineb oluliselt praktikast
- Ühelgi konsulendil ei ole talutootmist
- Nõustaja peaks vastutama 100% oma nõustamisteenuse eest, praegu ei anna garantiid
- Nõustajad peaks omama peale teoreetilise ka praktilist töökogemust
- Kui saaks normaalselt tulu, ostaks nõuannet. Toetust ei taha. Nõustaja peaks olema väga heade teadmistega ning ennast pidevalt välismaal täiendama
- Nõustaja ei tohiks omada selle eriala firmad, muidu on tal oma huvid mängus (hakkab nt. Propageerima oma firma toodangut)
- Põllumaj.-ga tegelevad haritud inimesed, elementaarset pole vaja. Uudseid valdkondi. Nõustaja on pealiskaudne, neil puudub praktika või on puudulik. Nõuandmist võiks läbi elada.
- Nõustajad võiks põhjalikumalt suhtuda omaniku probleemi, kasutada kõiki võimalusi
- Soovin nõustajatel sügavamaid erialaseid teadmisi, statistiline materjal p.majanduse kohta on puudulik, nõus ka ostma
- Nõustaja ei peaks ootama kuni teda kutsutakse, vaid ise talust tallu käima
- Nõustajad peaksid ise tegelema põllumajandusega
- Peaks põllumehe sõbralikud olema, ega see ainult äri ei ole
- Põllumajandusanalüütikuid oleks rohkem vaja
- Nõustaja töökoht peaks olema teadusasutuses või omama praktiseerivat talu
- Nõustaja võiks olla ka teistes valdkondades pädev olla
- Nõustaja peaks andma omapoolse garantii oma nõule. Sellest peab kasu olema. Riik peaks toetama talunikke.

- Nõustajad võiksid anda praktilisemaid nõuandeid

Ettepanekuid valitsusele

- Põllumees on ka inimene ! Ja kell võiks ka euroopa moodi käia!!
- Riigipoolne huvi võiks olla suurem põllumajandustootjate käekäigu vastu
- Võrumaal on põllumajandus väljasuremisohus, põllumaj. tingimused ei ole võrdsed Kesk- ja Põhja-Eestiga, kütusekulu suurem kui tasaste põldude harimisel
- Taluelu hakkab arenema ja noored maale tulema, kui võrdsustuvad bensiiini-naftal ja taluoodete hinnad (piim-kartul-teravili). Näit. Norras on piima kokkuostuhind 0.50 senti kallim kui kütuse hind
- See pere, kes end ära toidab, elab. See riik, kes oma rahva ära toidab, see ka elab
- Toetusprogrammid peaksid olema kogu maaelu arendamiseks. Vaja oleks infot põllutehnika ostmise toetuse kohta. Kui korraliku tehnikaga ei varustata, kukub väikepõllumajandus kokku.
- Kui riik maksab nõustamislepingutest osa kinni, tekib olukord, kus talunikele mõeldud raha liigub hoopis nõustajale
- Kui piimahind oleks kõrgem, siis võib-olla kasutaks nõustamisteenust rohkem, oleks rohkem huvitatust
- Turg- ei pääse enam turule
- Siseriiklikud tootmiskoodid
- Riiklikul tasandil abirahade kasutus oleks läbipaistvam. Tagasiside info kogumisest
- Infotund raadiost, konkreetne ajaleht oleks vaja inimest, kes tuleks ja küsiks, kuidas teil läheb ja mida vaja oleks, kuidas aidata saaks
- Põllumajanduspoliitika olgu inimväärne tegeliku töö tegijale
- Rohkem doteerimist

Rahulolu nõustamisega

- Kena kui huvi tunnete
- Info on piisav
- Konsulent abistab (urve kaasik) aga lepingut ei ole. Tegelikult on koostöö toimunud aastaid, kuid OÜ Koidu piima teada pole lepingut sõlmitud. Ehk fiktiivselt?
- Taluliidust saan alati abi, seepärast ei oska öelda aega, mis on kulunud konsulendil minu probleemide lahendamiseks
- Väga head nõuandjad "hüva nõu", maamajandus, maaleht
- Kui olen nõuannet vajanud, pole selle andmisest keeldutud. Taluliit aitab.
- Infot saan televisioonist, ajakirjanduse tellimine on kallid. Hea on "hüva nõu"
- Mina olen saku nõustajatega väga rahul
- Olen nendega väga rahul. Kui ise otsida, siis nõustajaid on leida
- Hinnad vastavad tootele
- Igapäevatoos vaja minevat infot on palju
- "hüva nõu" on väga hea
- Olen rahul
- Mind nõustanud konsulentidega olen rahul.
- Oluliseks infoallikaks tv, raadio

Rahulolematu nõustamisega

- Ma ei usu, et nõustaja suudab uuele piisavalt kasulikku nõu anda, neil puuduvad minu kogemused, ka konkreetse asukoha olukord (kui on üle eesti tegutsev konsulent)

- Nõustajad on kallid ja nõustamine ei ole alati tasemel
- Ei saa nõustajat kasutada, sest pole raha selleks
- Helistasime eelmine aasta taluliitu, et saada ühendust konsulendiga. Konsulent lubas meile tagasi helistada, helistab siiaaani. Enam me pole ka taluliidu liikmed
- Nõustamisteenuse hind ei ole kooskõlas muu põllumajandustegevuse hinnaga
- Ei soosi nõustajaid
- Väga palju toimib süsteem, kus leping küll sõlmitakse, kuid nõustamist ei toimu
- Mesinik Soovik Ardi kadus peale lepingu sõlmimist jäljetult
- Nõustamine on teisejärguline. Nõustamine tänaste tegijate jaoks on madala tasemega. Infot pole vaja.
- Nõustaja saab ilma tööta rahad kätte: sõlmib lepingu ja rohkem ei näe nõustajat. Infovajadus: kel janu, sel jalad.
- Nõustajate töö on riigi raha raiskamine, Jäneda nõustajad pole pädevad
- Veerand usud, saad pool petta

Pessimism põllumajanduse arengu suhtes

- Suhtun põllumajanduse arengusse pessimistlikult
- Oleksin hoopis positiivsema mõtlemisega, kui ma ei peaks sellises puuduses elama. Meie talu on heal järjel talu, aga raha puudus segab elu ja edasi minekut. Nafta hind on jube kõrge. Piima hind jube madal. Teravilja hind madal. Täiesti kaos.
- Info ja uuringud ei aita, põllumees on pettunud, olen olnud sunnitud oma maid ka pea poole võrra vähendama
- Üldse ei tea. Mis sellest põllumajandusest edasi saab
- Nõustajaid pole vaja, kui elu maal pole korras. Tundub, et nõustamine on kui reklaam
- Talu on hääbuv-seepärast puudub infovajadus. Tegutseme edasi ilma nõustajata
- Talunik ootab pensionipõlve ja ei soovi infot lisaks. Talu on hääbuv
- Elu põllumajanduses on vilets, piimahind madal, kütus, elekter, tehnika varuosad, väetis, mürgid aina kallinevad. 4 kuu piima eest mulgi meiereis saamata. Töö isu on läinud
- Suurim probleem põllumajanduses: kütte ja elektri kõrge hind
- Turuvajadus on suur. Müügihind on madal, samas n. Küttehind on kõrge

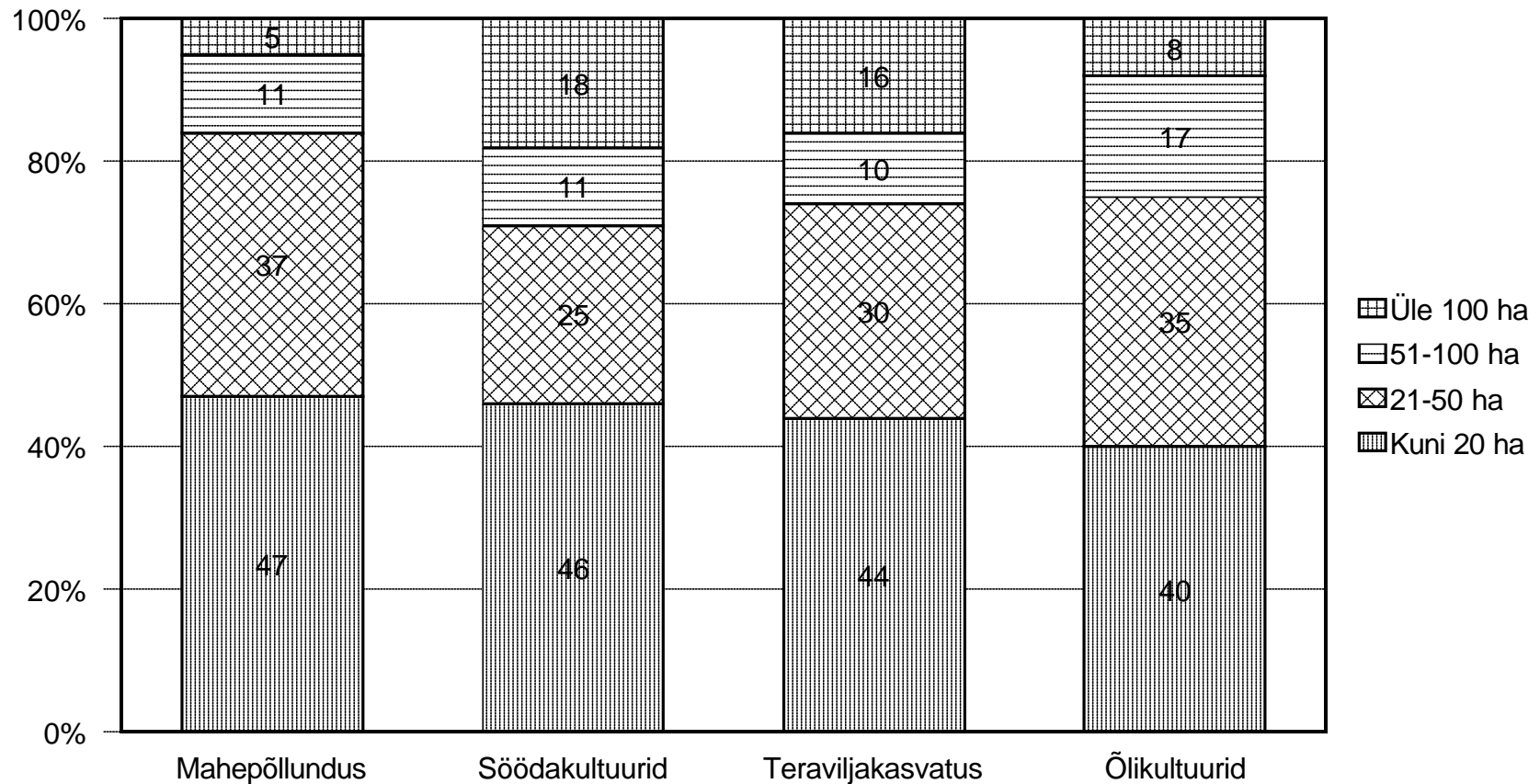
Muud

- Majaseene kohta võiks rohkem infot olla - kuidas sellest lahti saada. Oluliseks infoallikaks peab olema tv
- P.s. suurim tootja, piima kvaliteet väga hea
- Loodan endale
- Ei kasutaks nõustajaid, prooviks ise juurde õppida. Loota iseendale
- Talunikul on endal piisavalt kogemusi ja seepärast ei vaja oma igapäevatoos uut infot
- Ettevõtte töötajad on kogunud sealihatootjad ja ei vaja infot
- Jõudu tööle
- Edu!
- Vaja oleks igasugust infot, kuid raske on valida, millise koha pealt on nii vajalik, et kulutada raha konsulendi peale. Seni oleme otsinud peamiselt raamatupidamisalast nõuannet
- Kahju on konsulendist, kui ta tuleb ja peaaegu et nurub lepingu sõlmimist
- Lugege läbi ja tehke omad arvamused

JOONISED

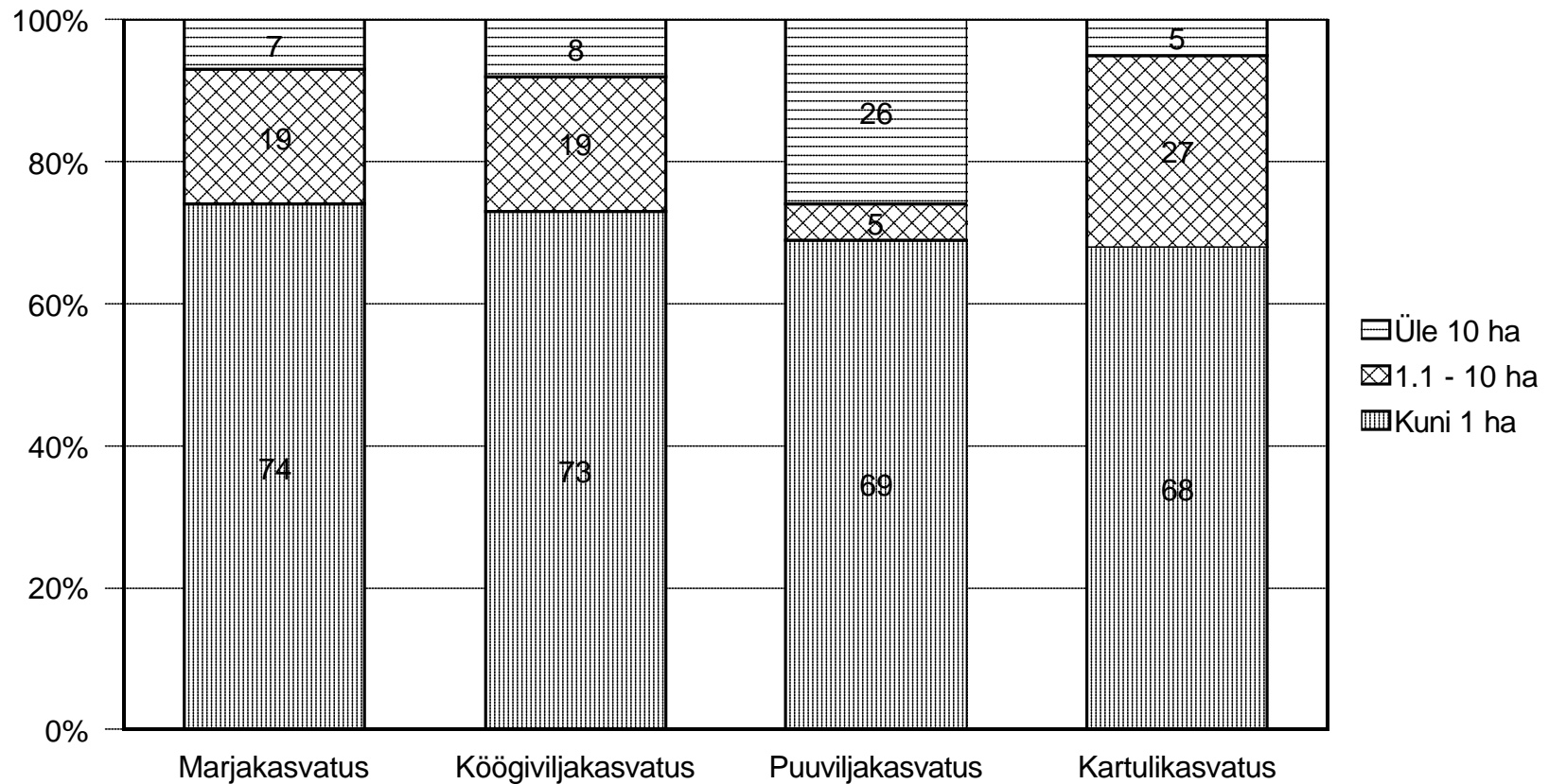
Jooniste üldnumeratsiooni järel sulgudes olevad numbrid näitavad joonisele viidatud alajaotuse või peatüki numbrit analüüsi tekstiosas.

Taimekasvatusega tegelevate ettevõtete jaotus maakasutuse suuruse alusel tegevusalati (% vastanutest)

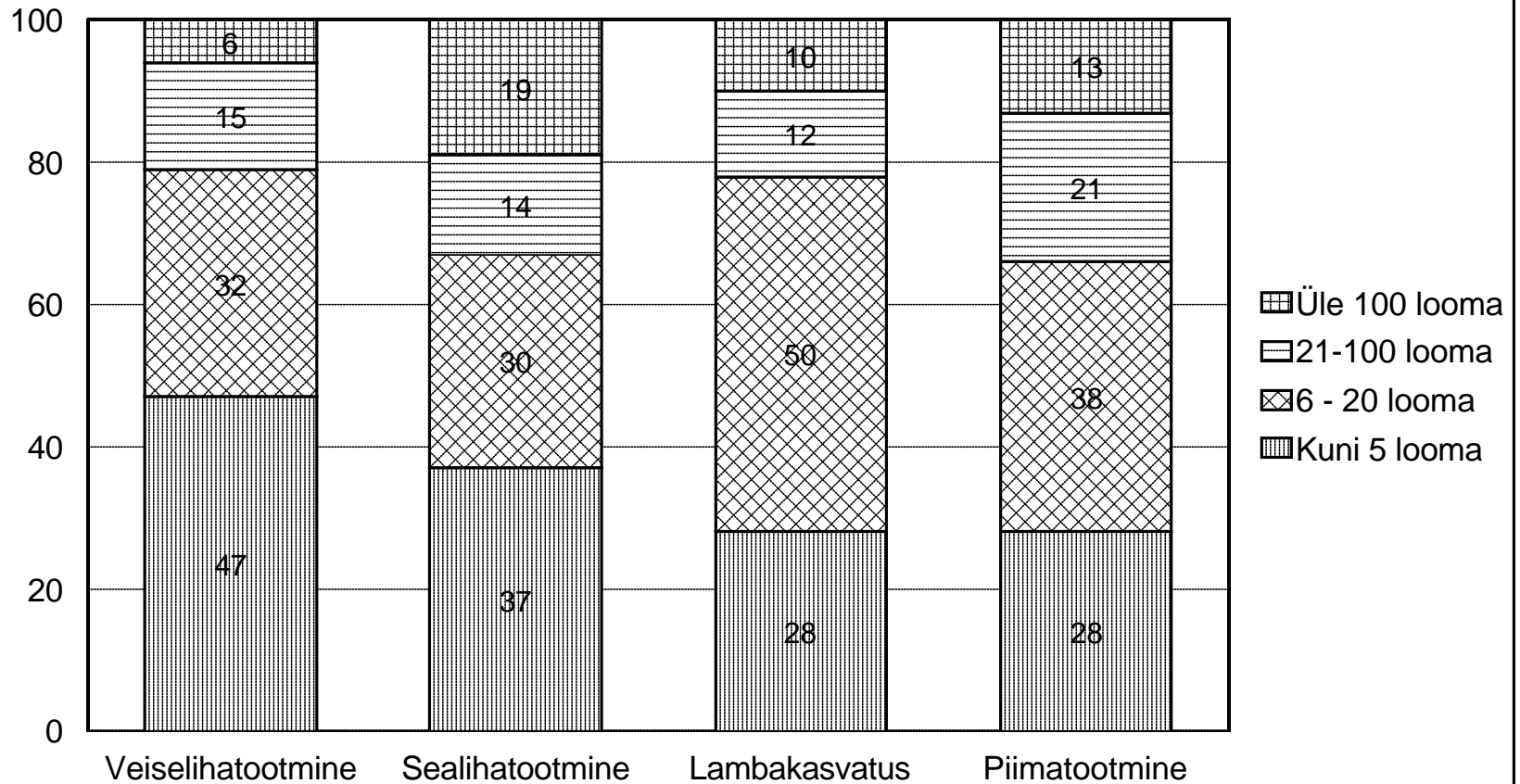
Joonis 1 (1.1)

Taimekasvatusega tegelevate ettevõtete jaotus maakasutuse suuruse alusel tegevusalati (% vastanutest)

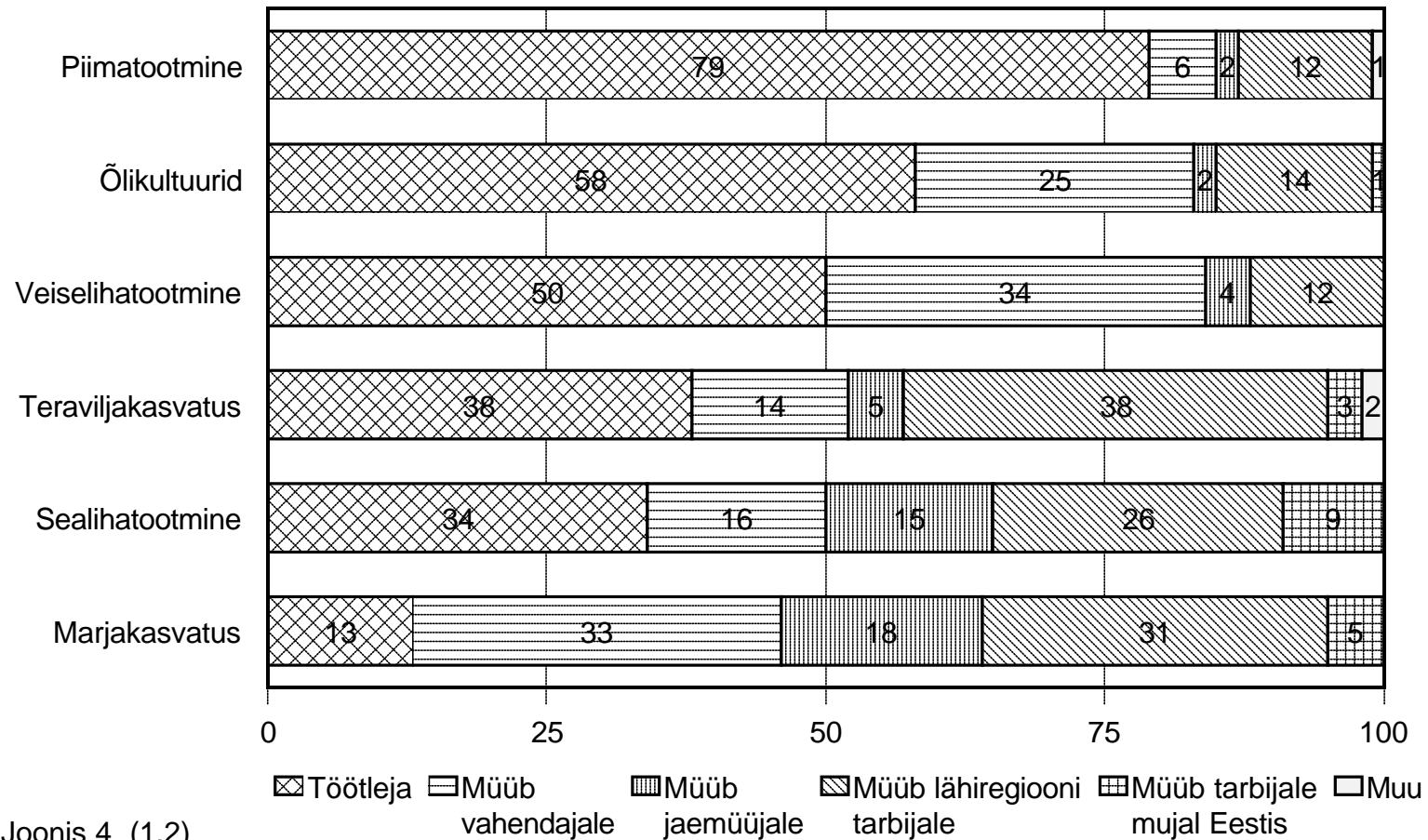
Joonis 2 (1.1)

Loomakasvatuseettevõtete jaotus loomade arvu alusel tegevusalati (% vastanutest)

Joonis 3 (1.1)

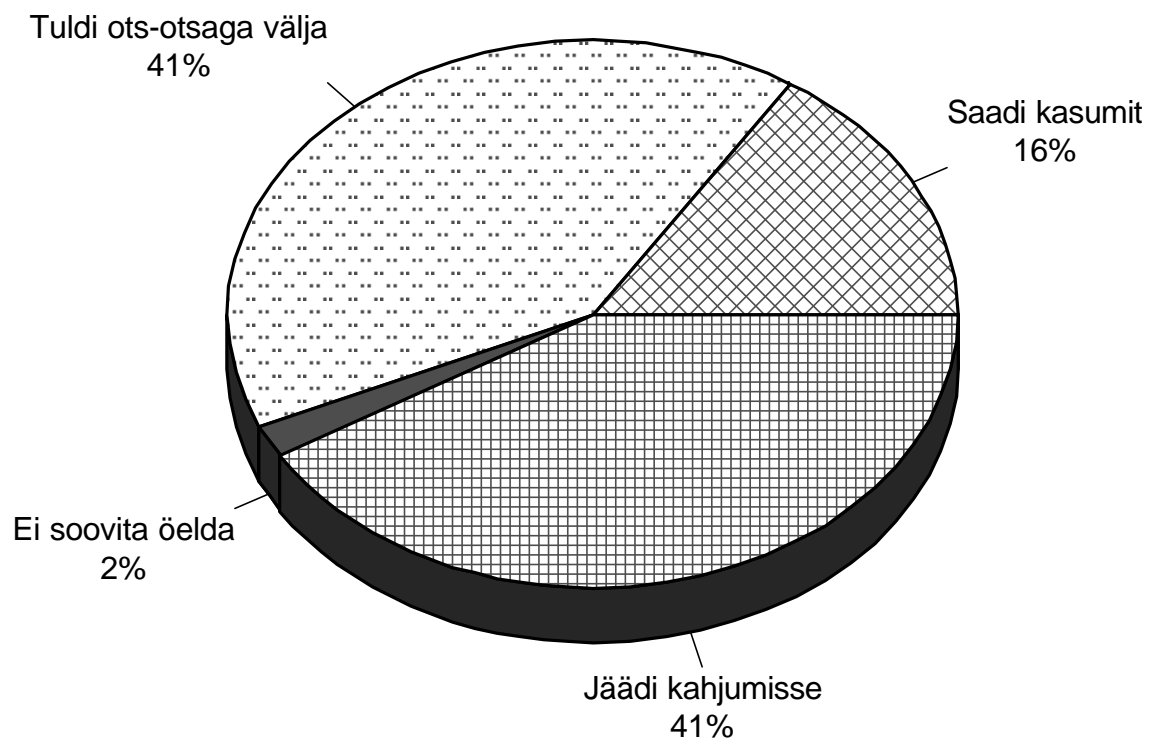
Põhitoodangu realiseerimiskanalid olulisemates tegevusvaldkondades (%-des toodangu müügist)

Joonis 4 (1.2)

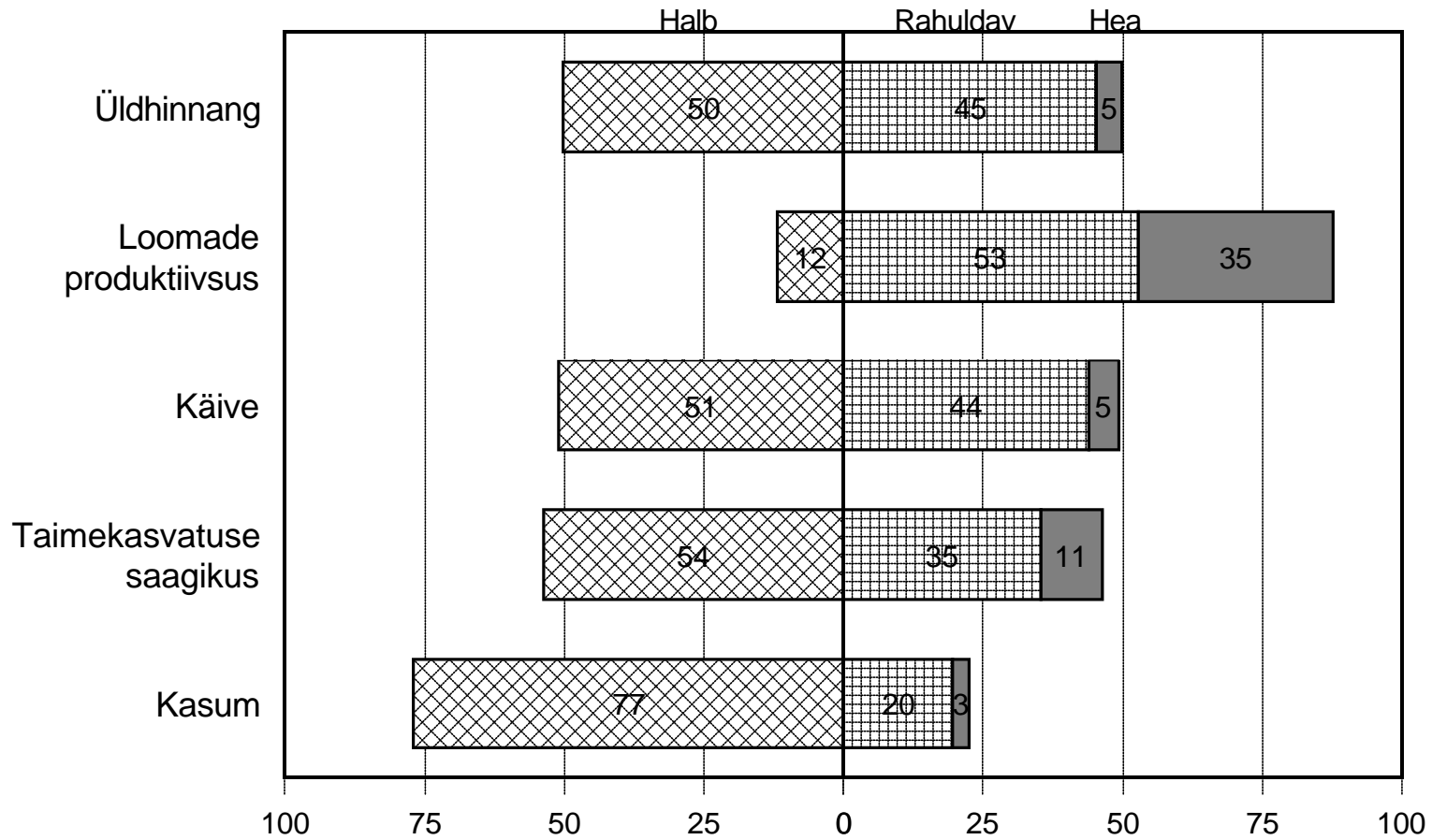
Hinnang 1999. aasta majandustulemustele

(% vastanutest)

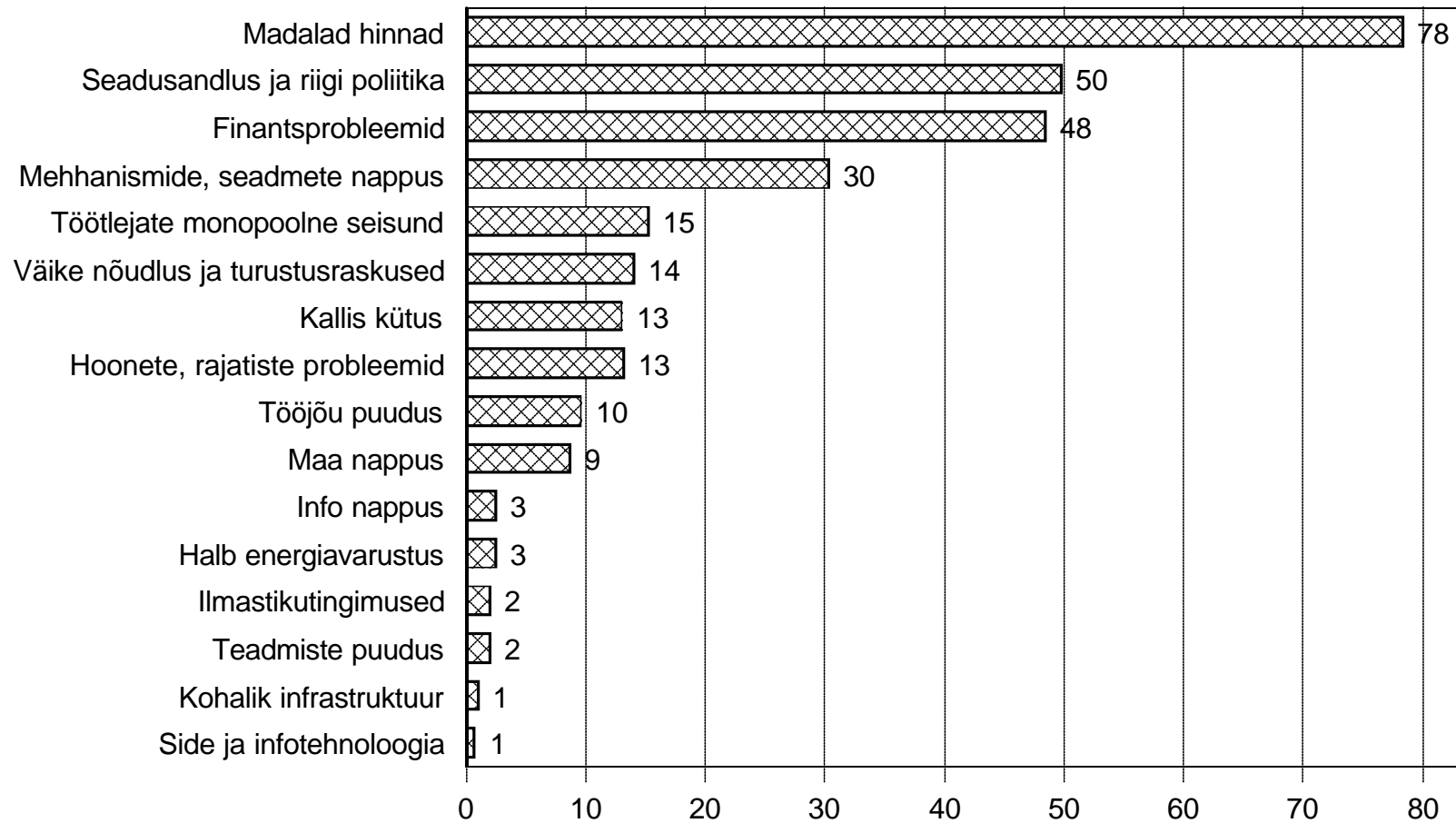
Hinnang 1999. aasta majandustulemustele

(% vastanutest)

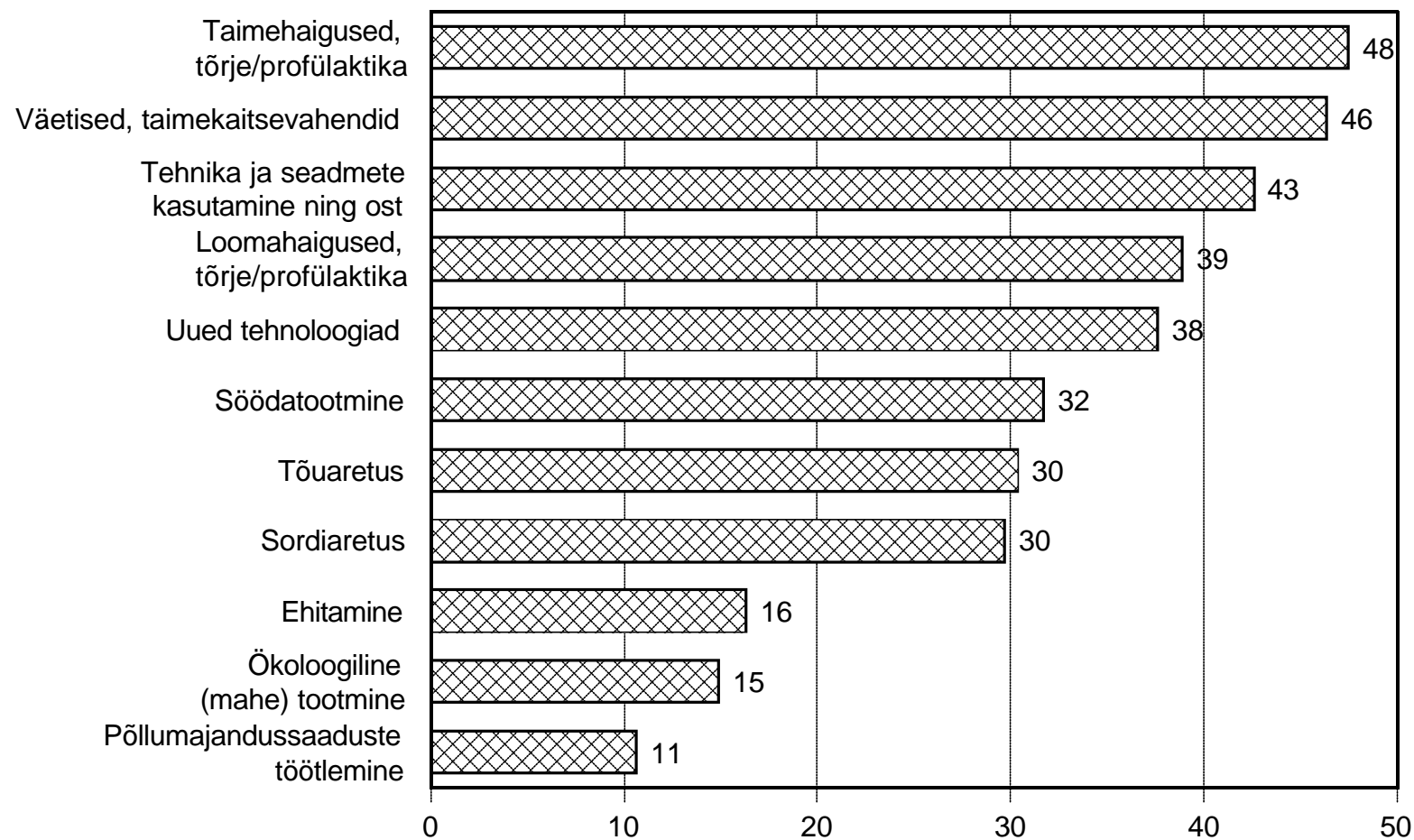
Põllumajanduse arengut takistavad tegurid

(% vastanutest)

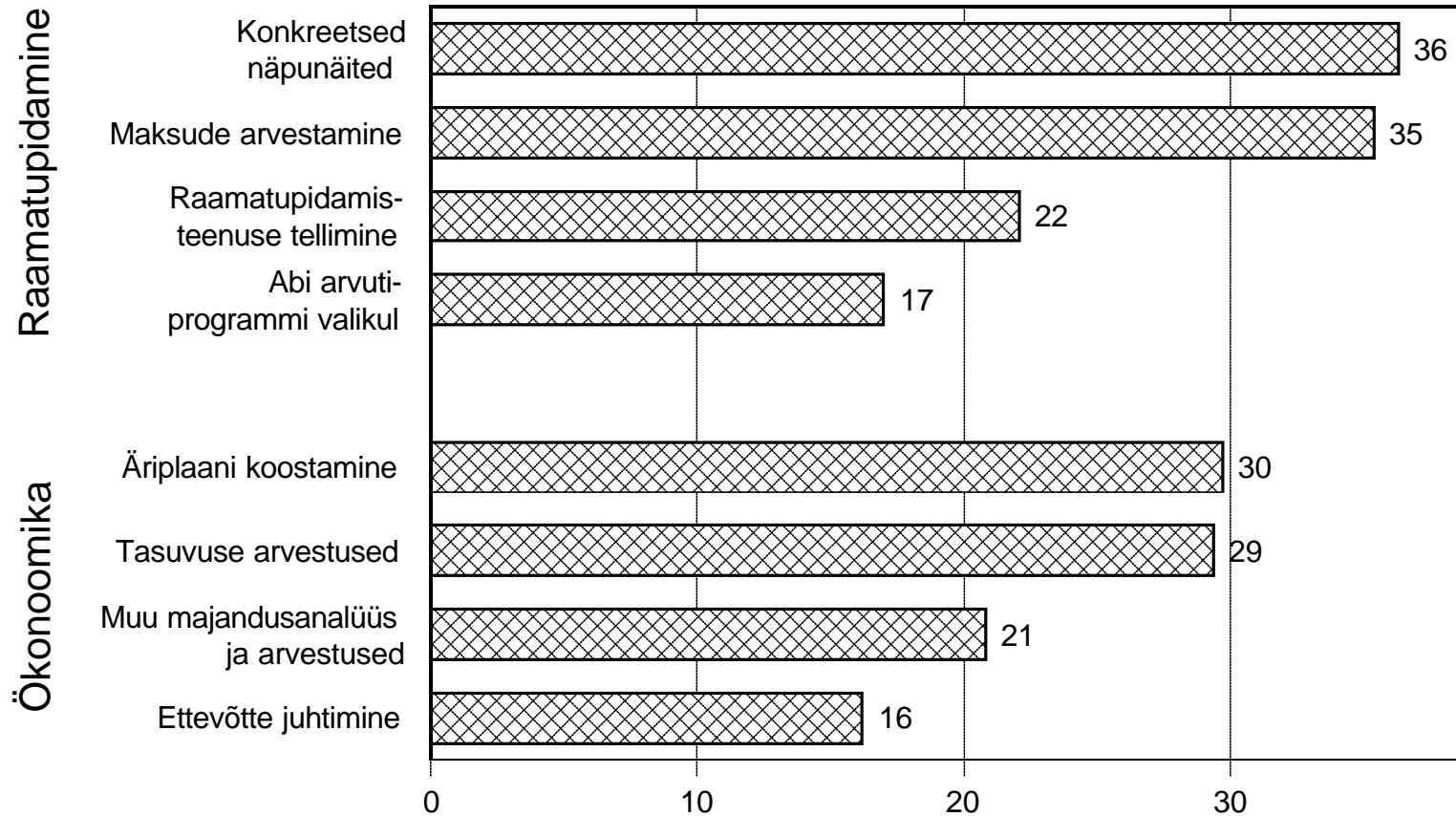
Tootmisalase info puudus

(% vastanutest)

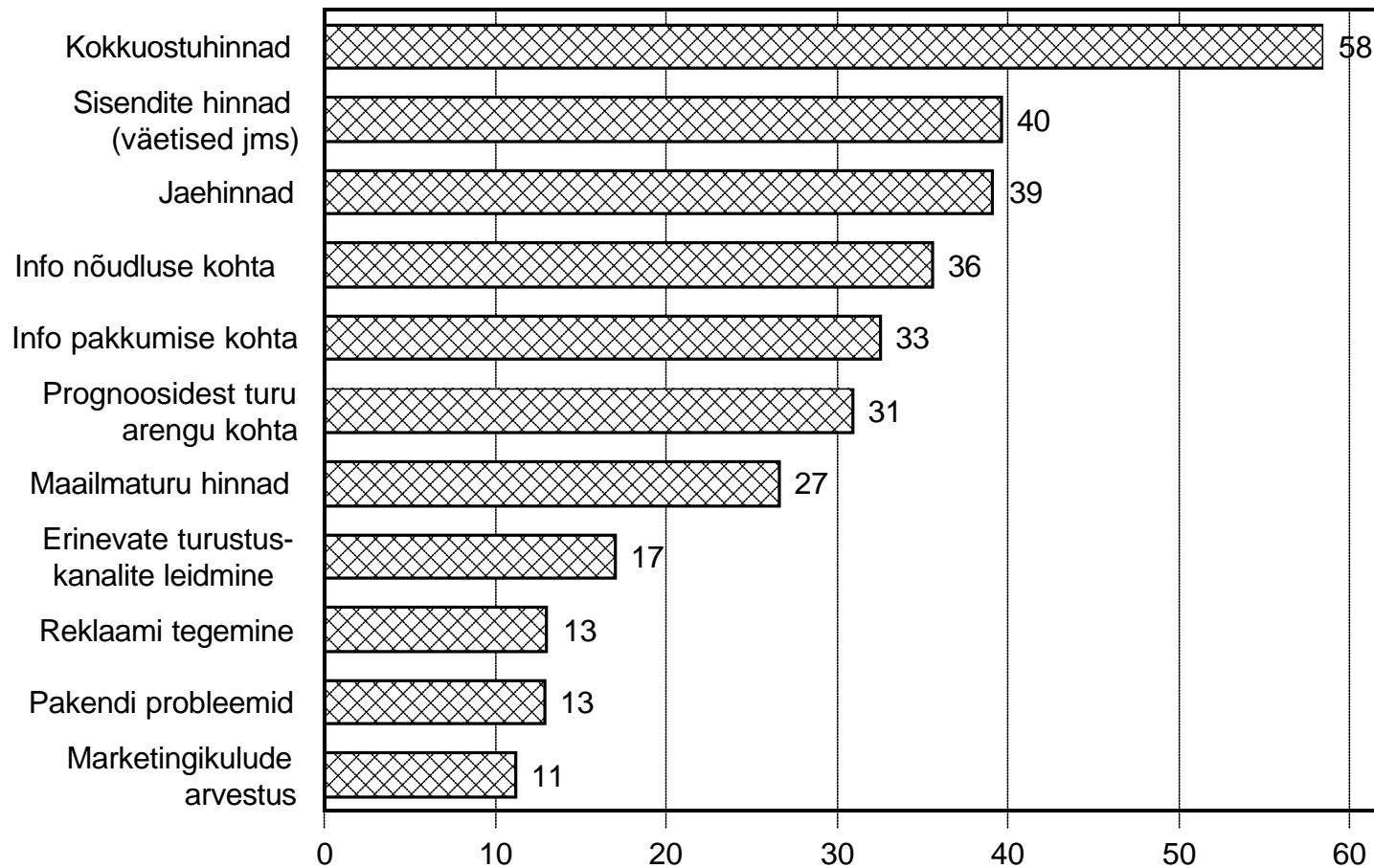
Joonis 8 (2.2)

Raamatupidamisalase ja ökonoomikaalase info puudus (% vastanutest)

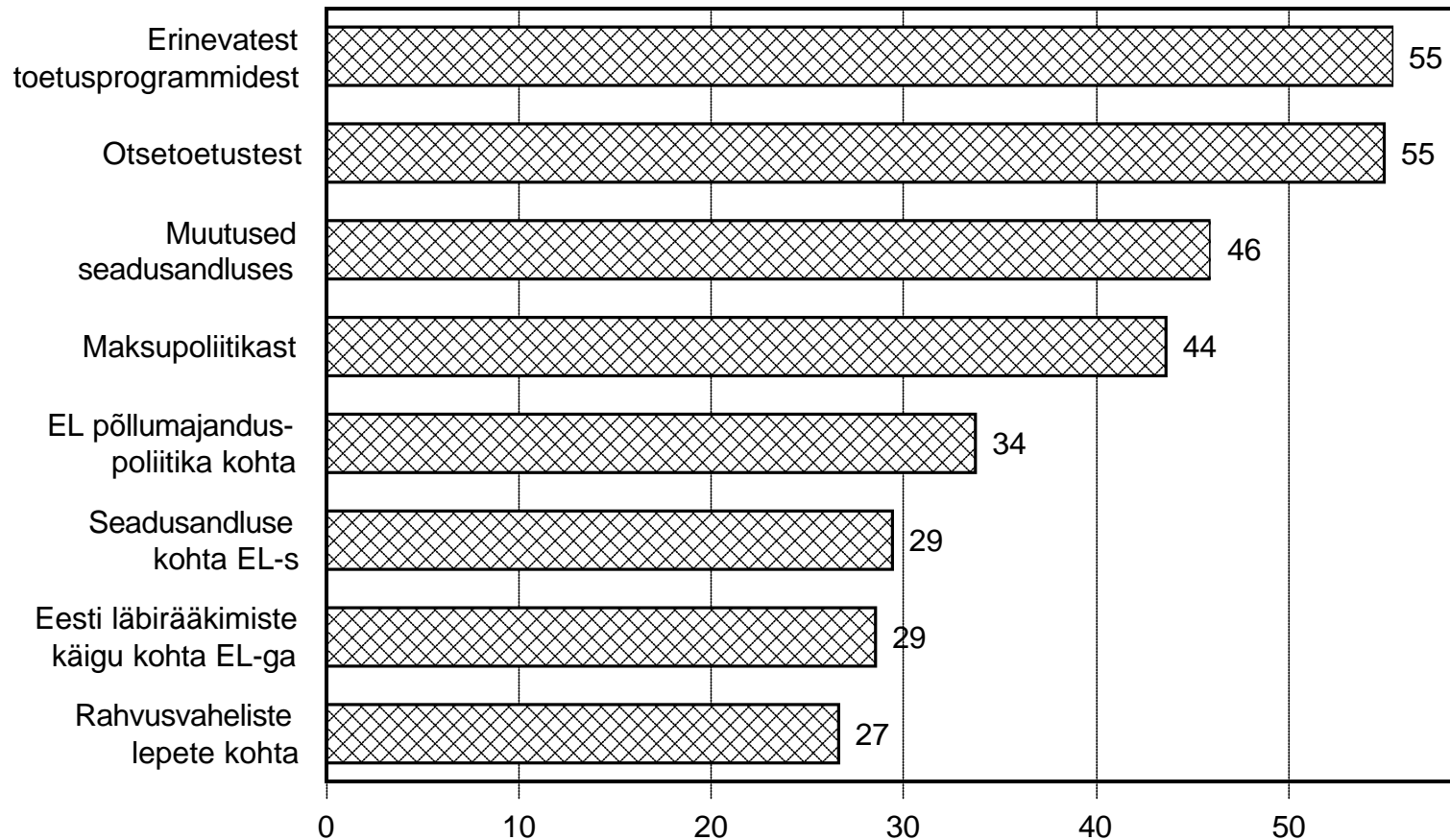

Turu- ja turustamisalase info puudus

(% vastanutest)

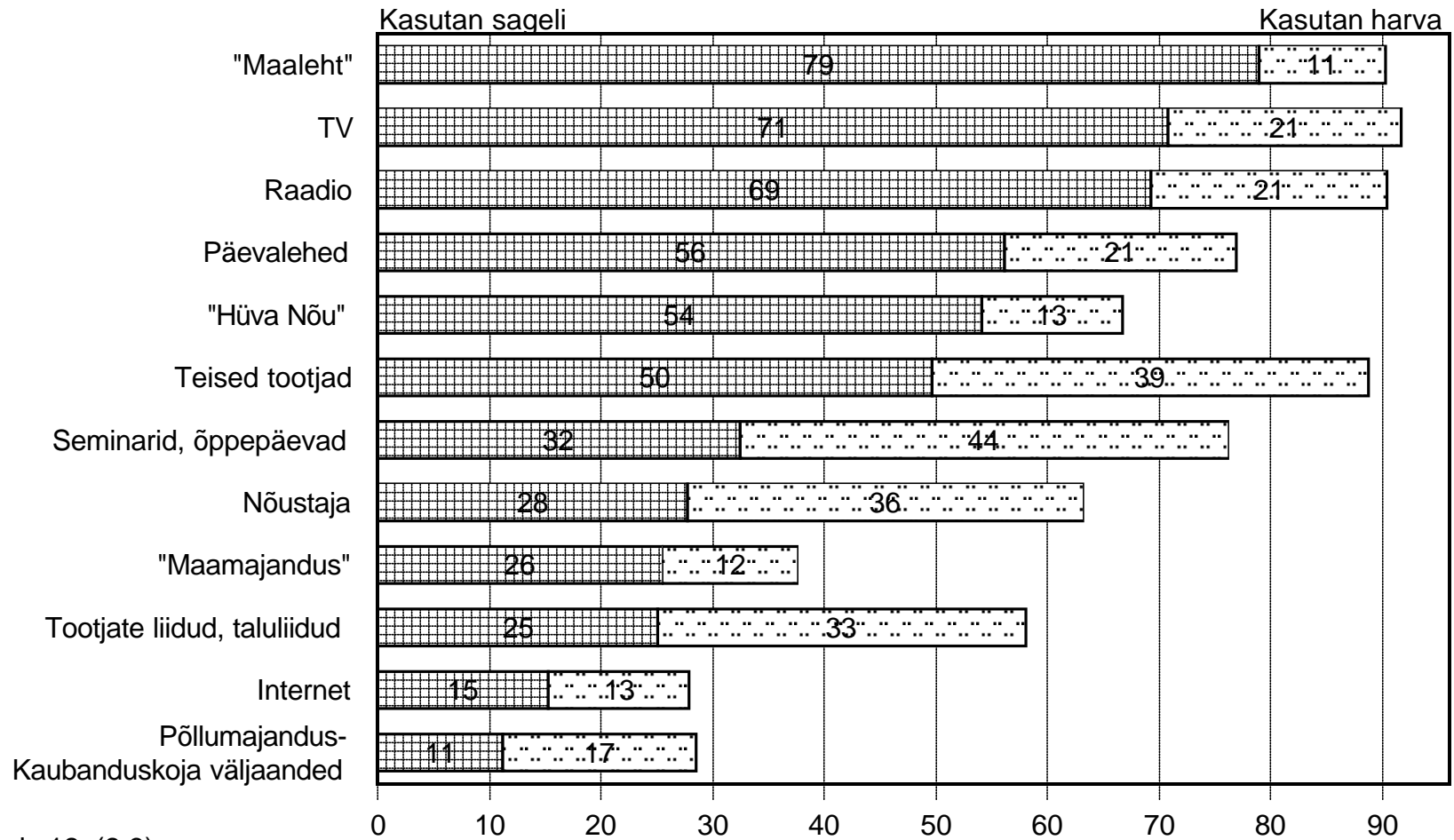

Põllumajanduspoliitika ja Euroopa Liidu (EL) alase info puudus (% vastanutest)

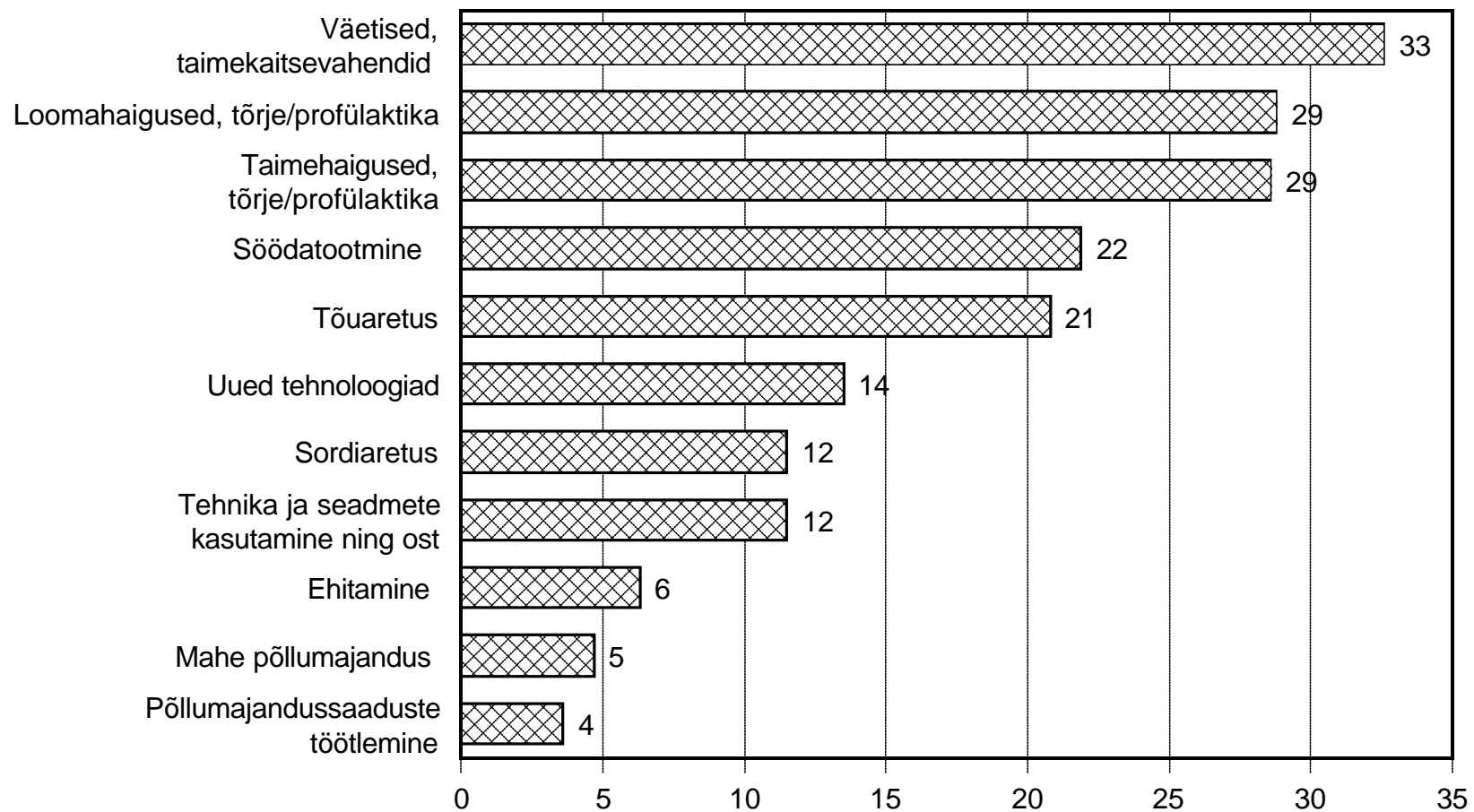
Vajaliku info hankimise allikad käesoleval ajal

(% vastanutest)

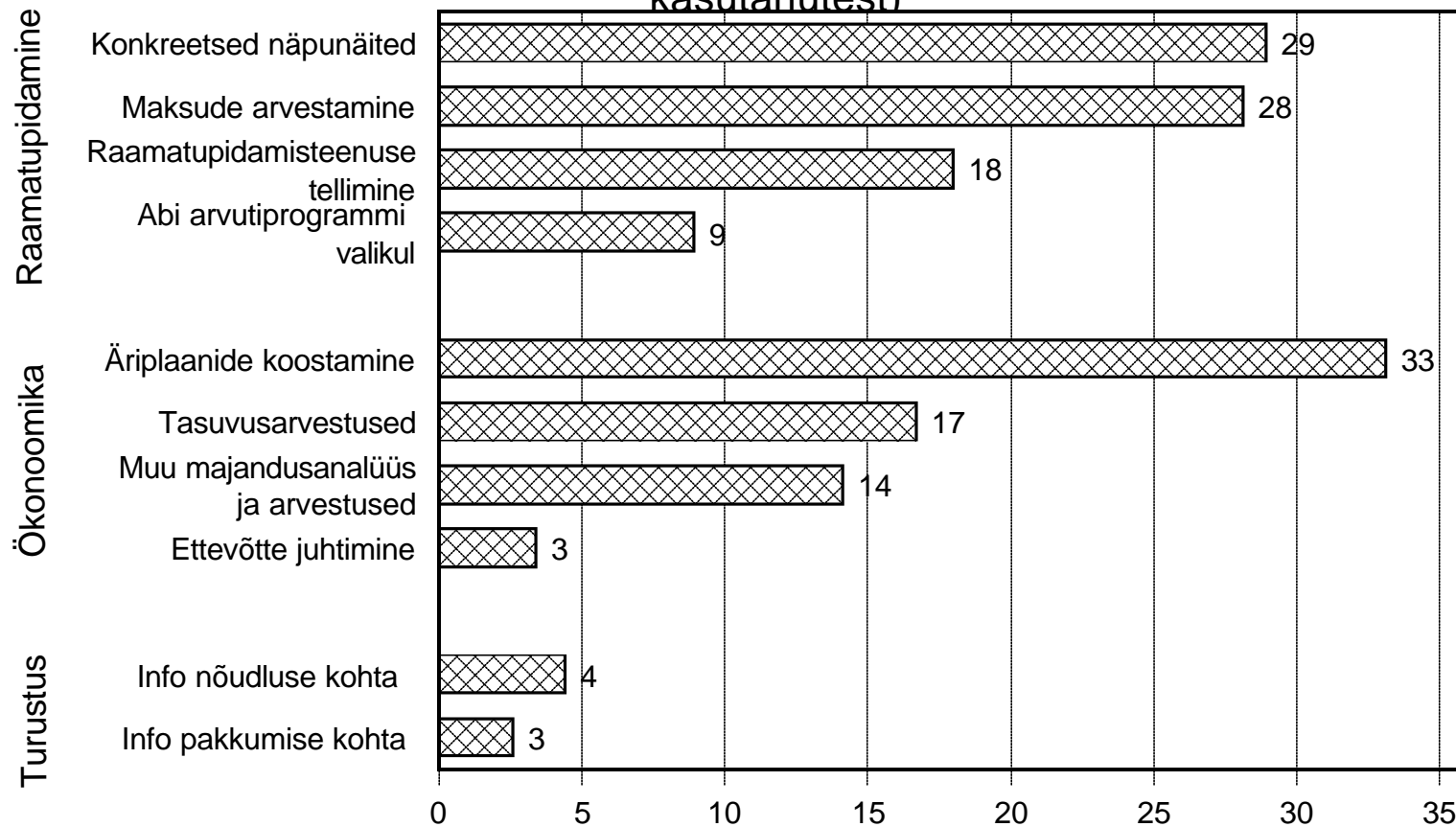

Nõustamisteenuste kasutamine tootmise valdkonnas

(% nõustamist kasutanutest)

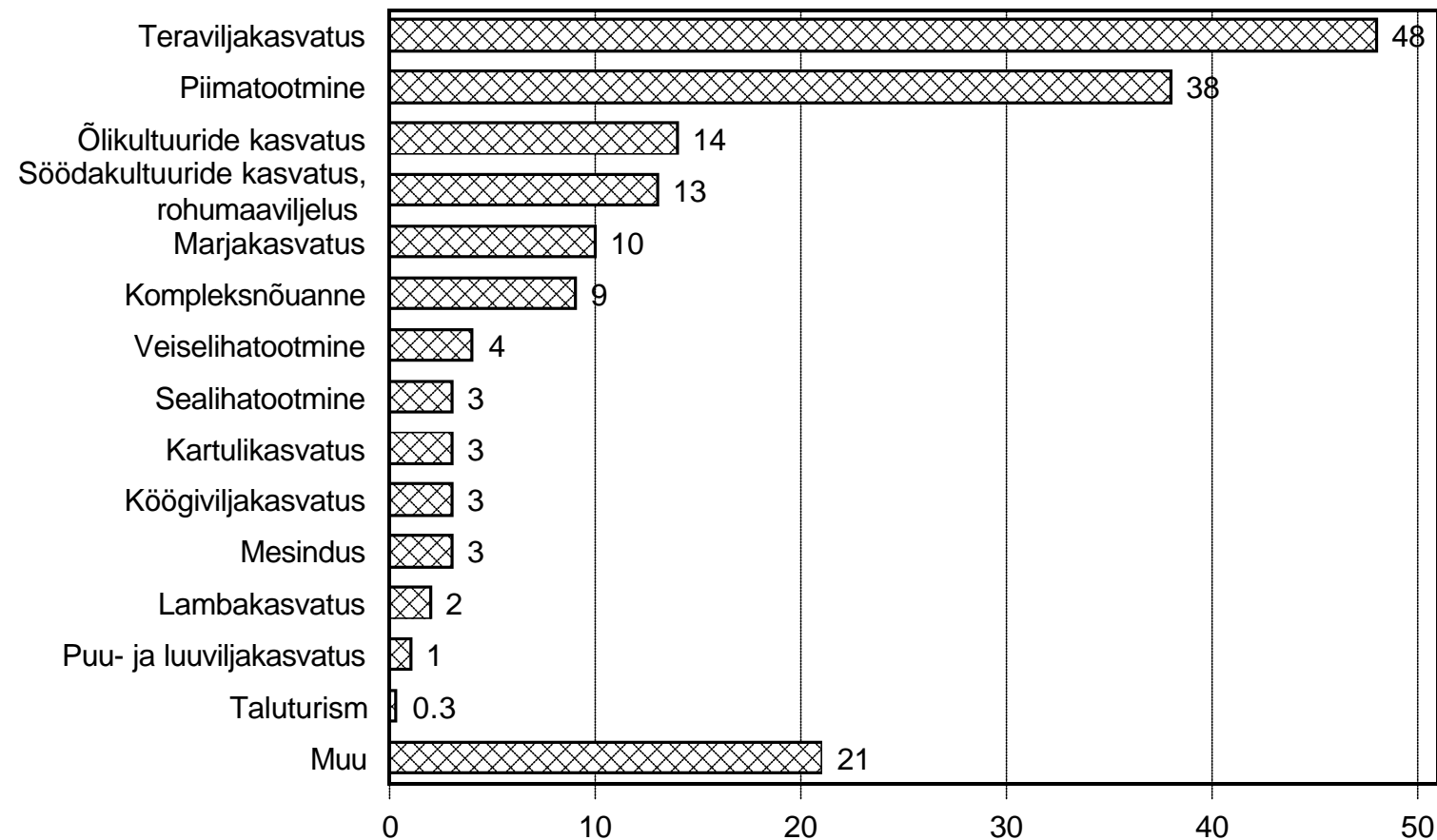

Nõustamisteenuste kasutamine raamatupidamise, ökonoomika ja turustuse valdkonnas (% nõustamist kasutanutest)

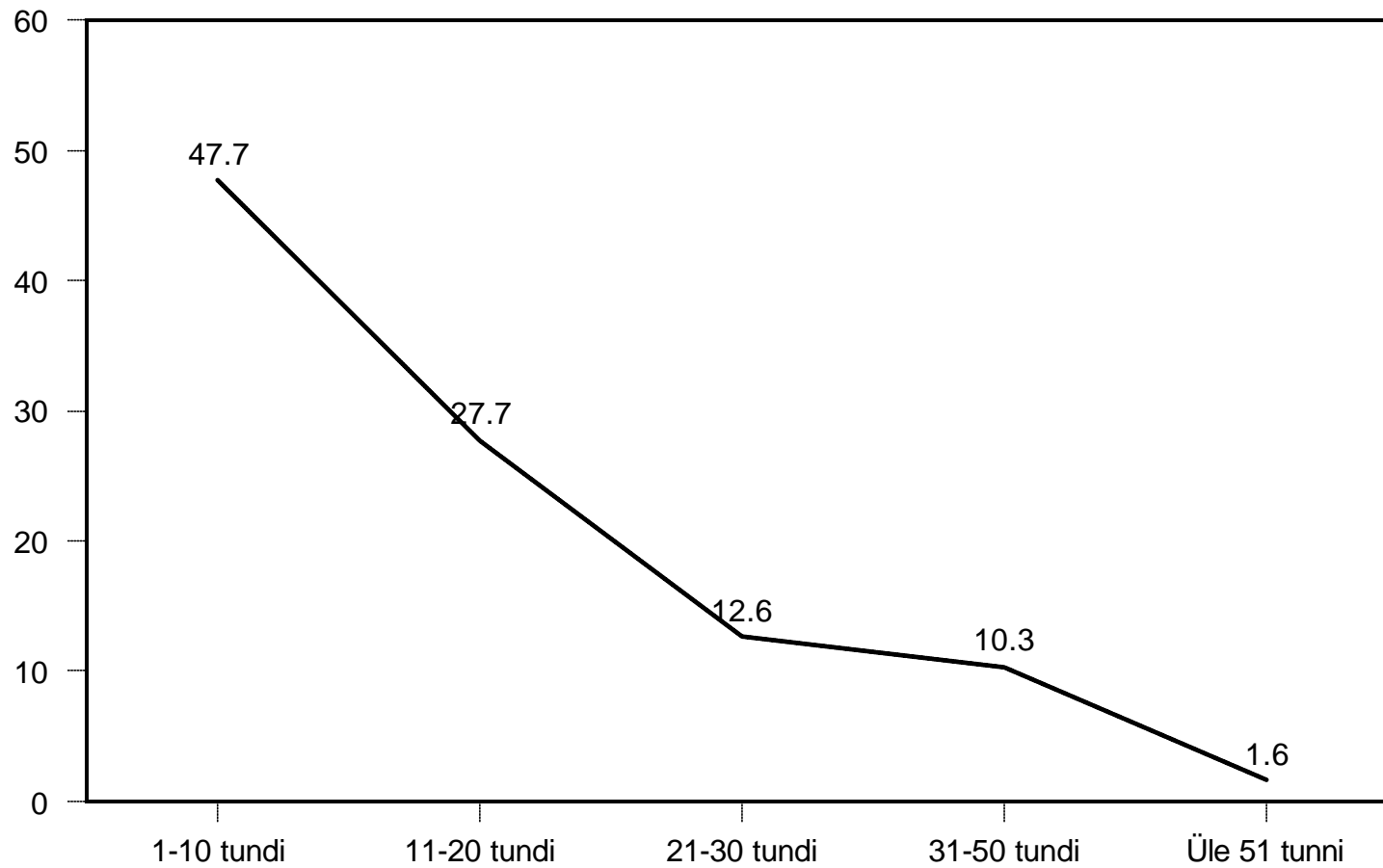
Viimase lepingu alusel nõustamisteenuseid enam kasutatud tegevusalade nõustamisabi valdkonnad

(% nõustamist kasutanutest)

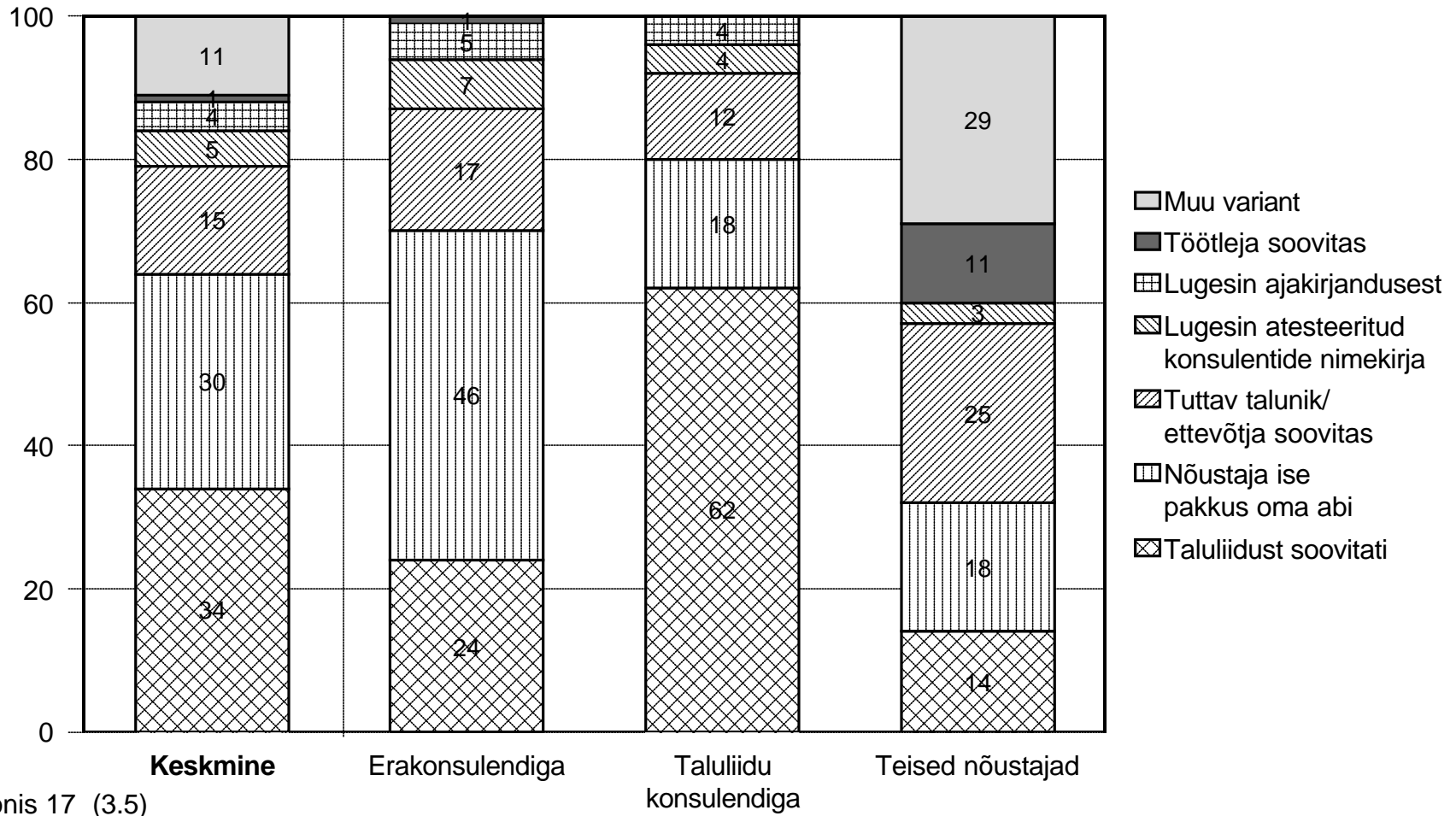
Lepingule kulunud aeg

(% nõustamist kasutanutest)

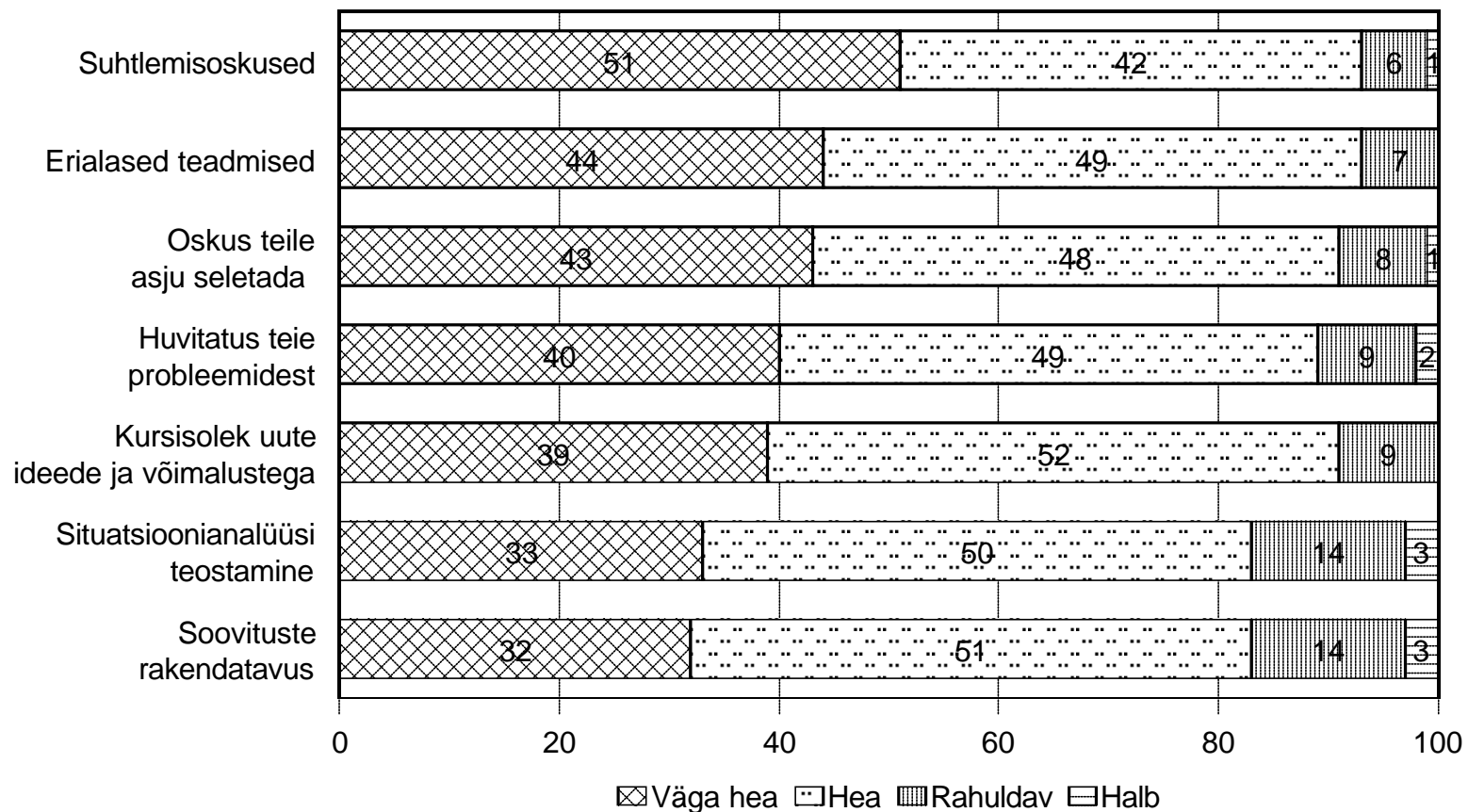
Nõustaja leidmise infokanalid

(% nõustamist kasutanutest)

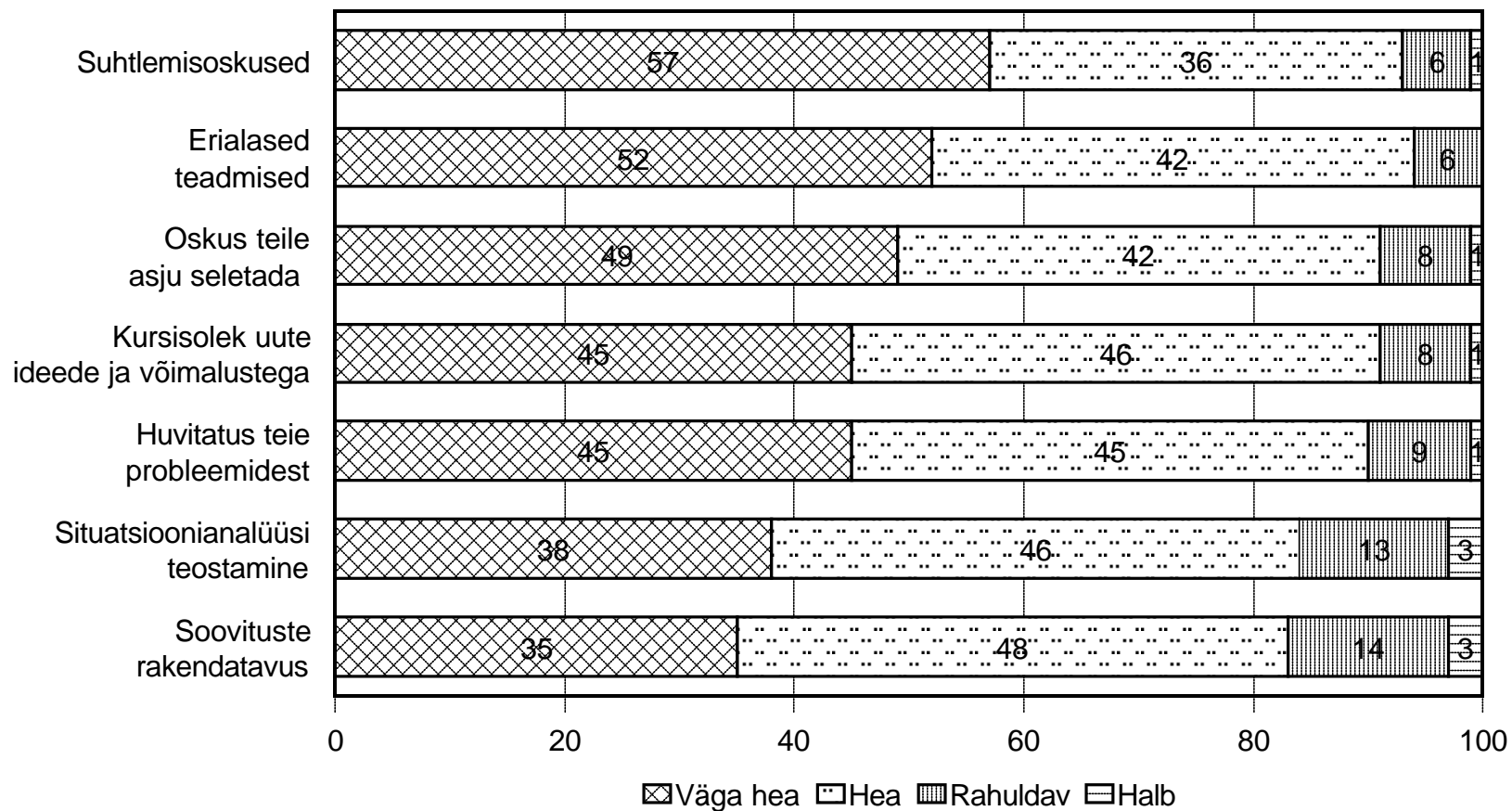
Hinnang nõustanud spetsialisti töö kvaliteedile

(% vastanutest)

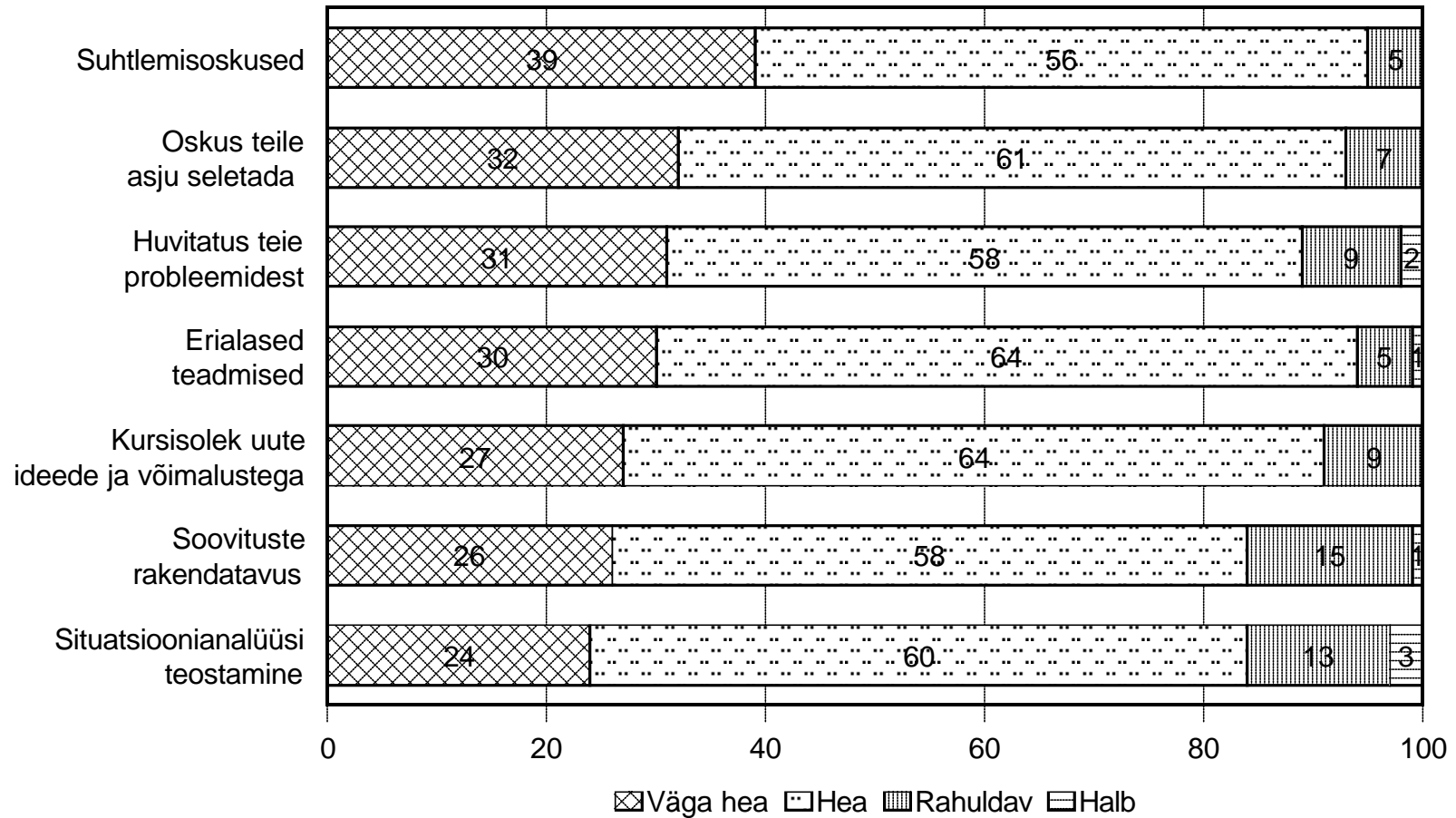
Hinnang atesteeritud nõustaja töö kvaliteedile

(% vastanutest)

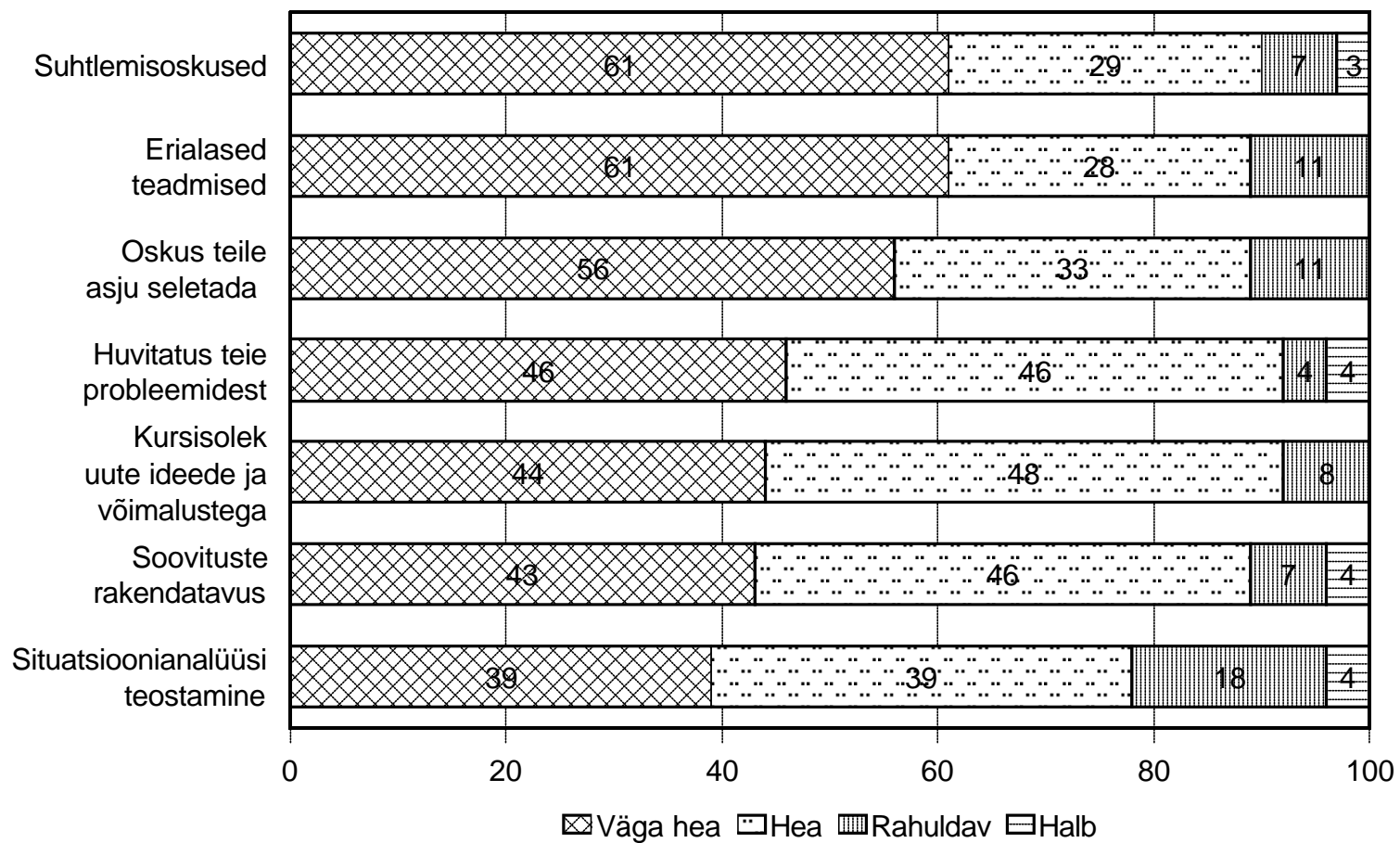
Hinnang Taluliidu konsulendi töö kvaliteedile

(% vastanutest)

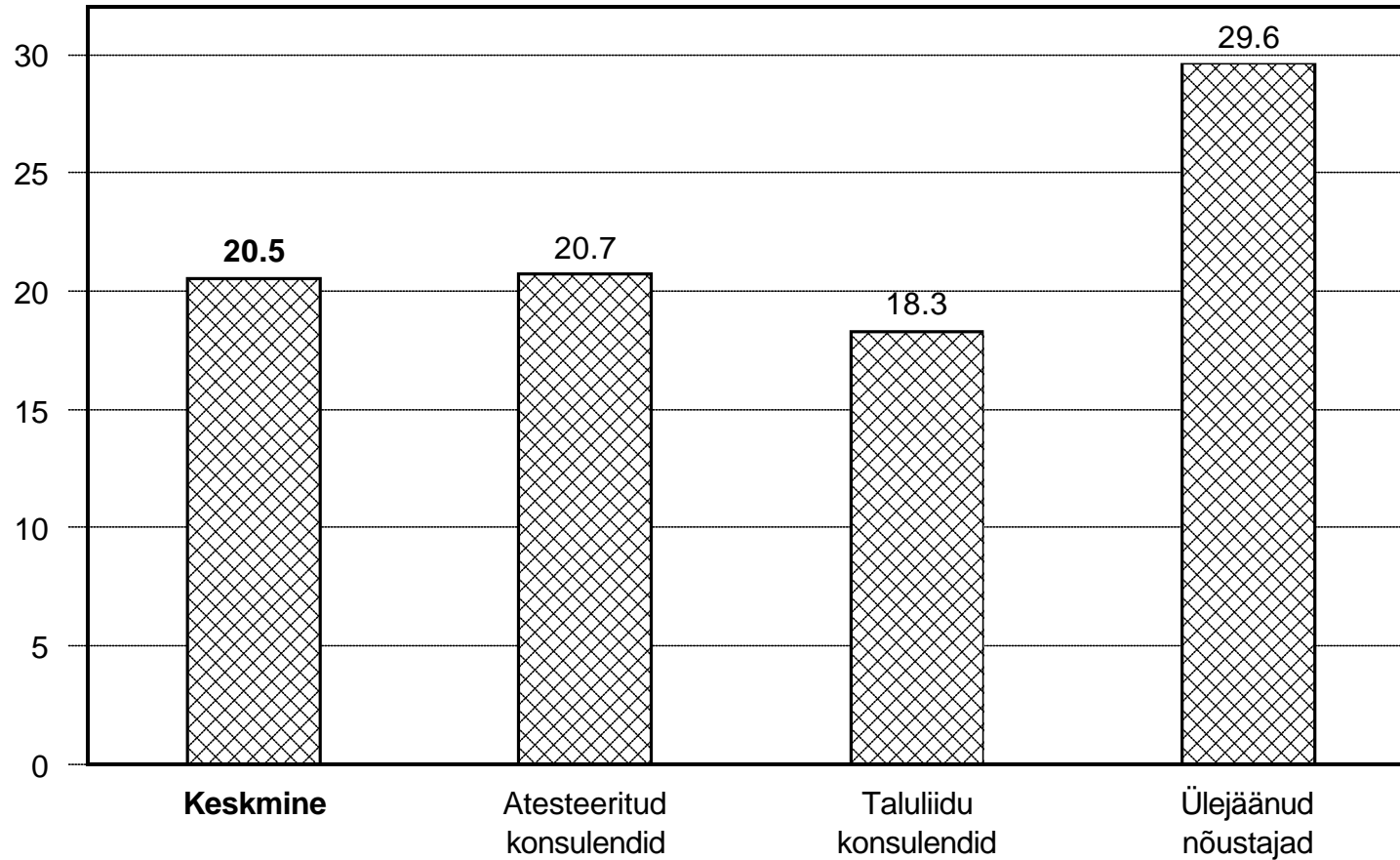

Hinnang ülejäänud nõustajate töö kvaliteedile

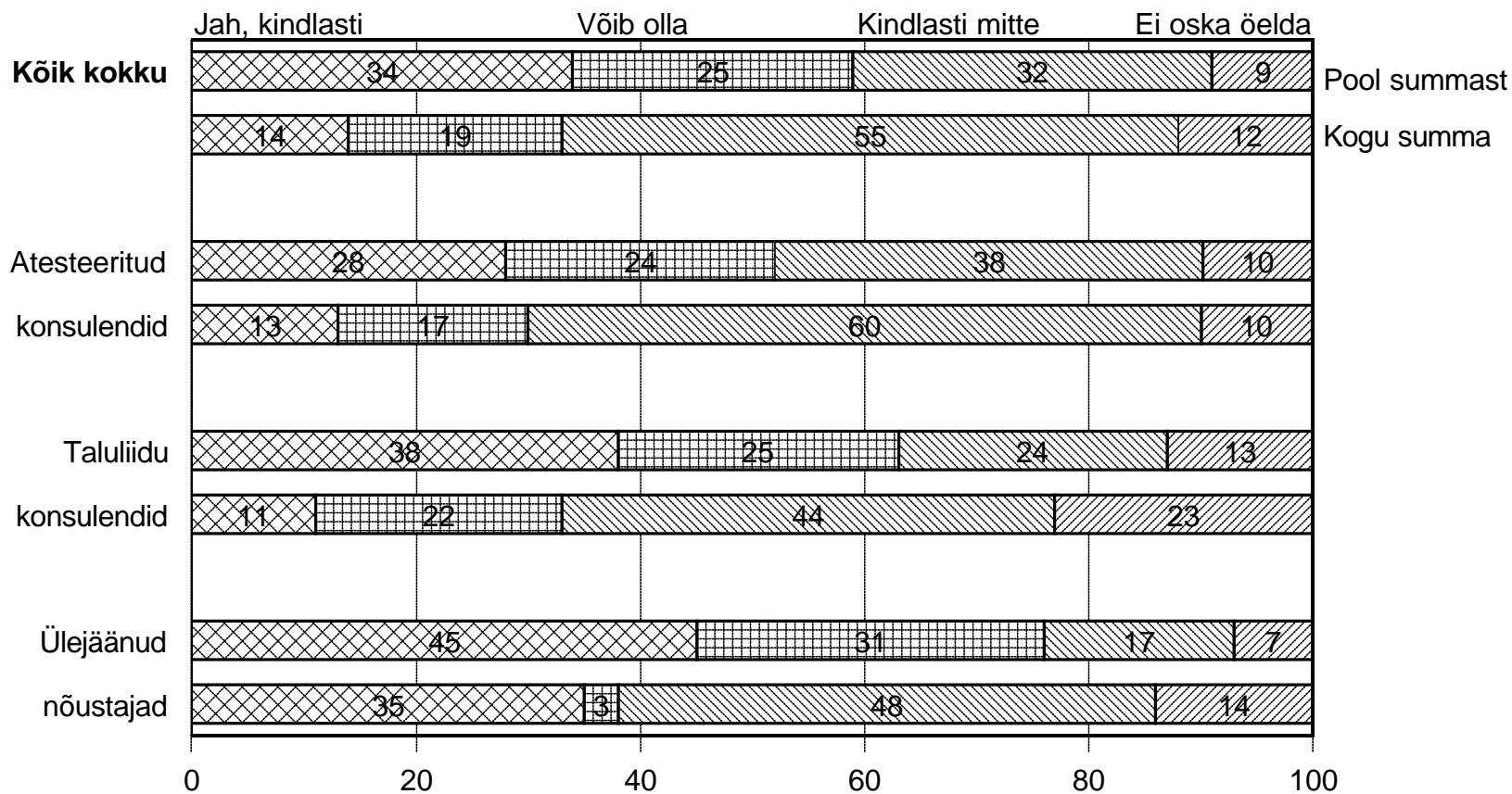
(% vastanutest)

Omafinantseerimise tase nõustamisteenuse maksumuses (keskmiselt makstud täishinnast, %)

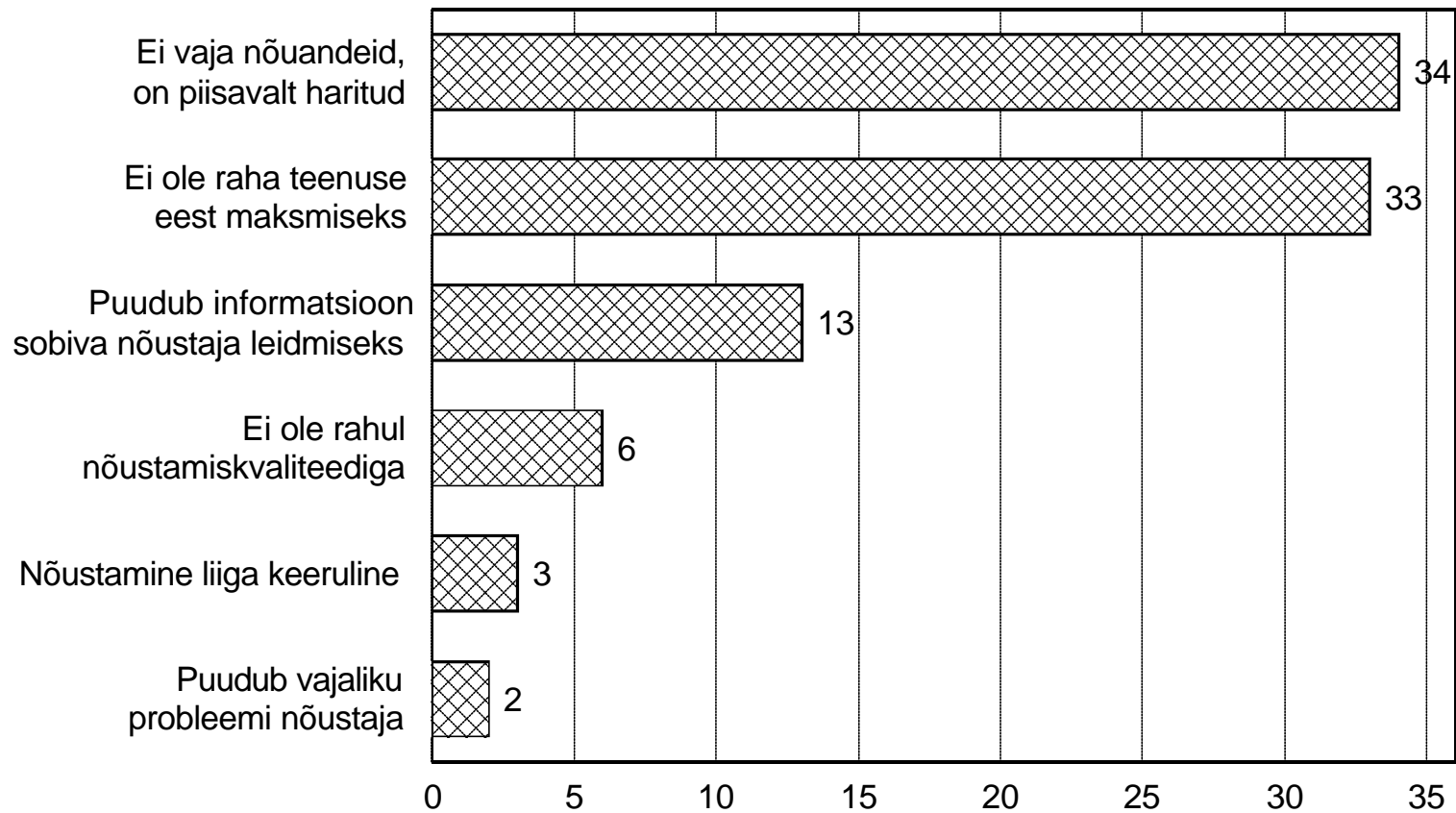

Nõustamisteenuse kasutamine sõltuvalt isetasumise osakaalu suurenemisest (% vastanutest)

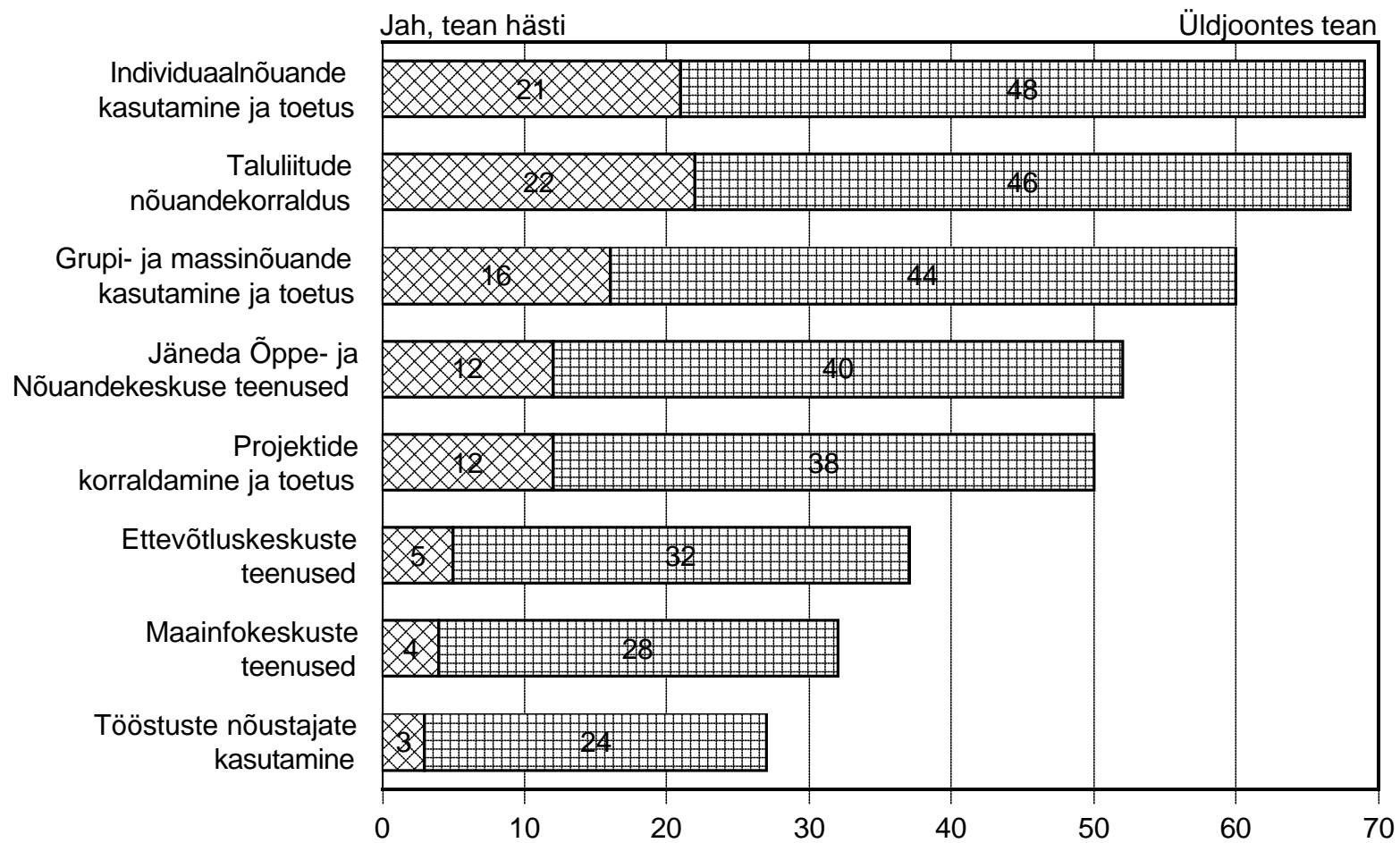

Nõustajate senise mittekasutamise põhjused

(% nõuandeid mittekasutanutest)

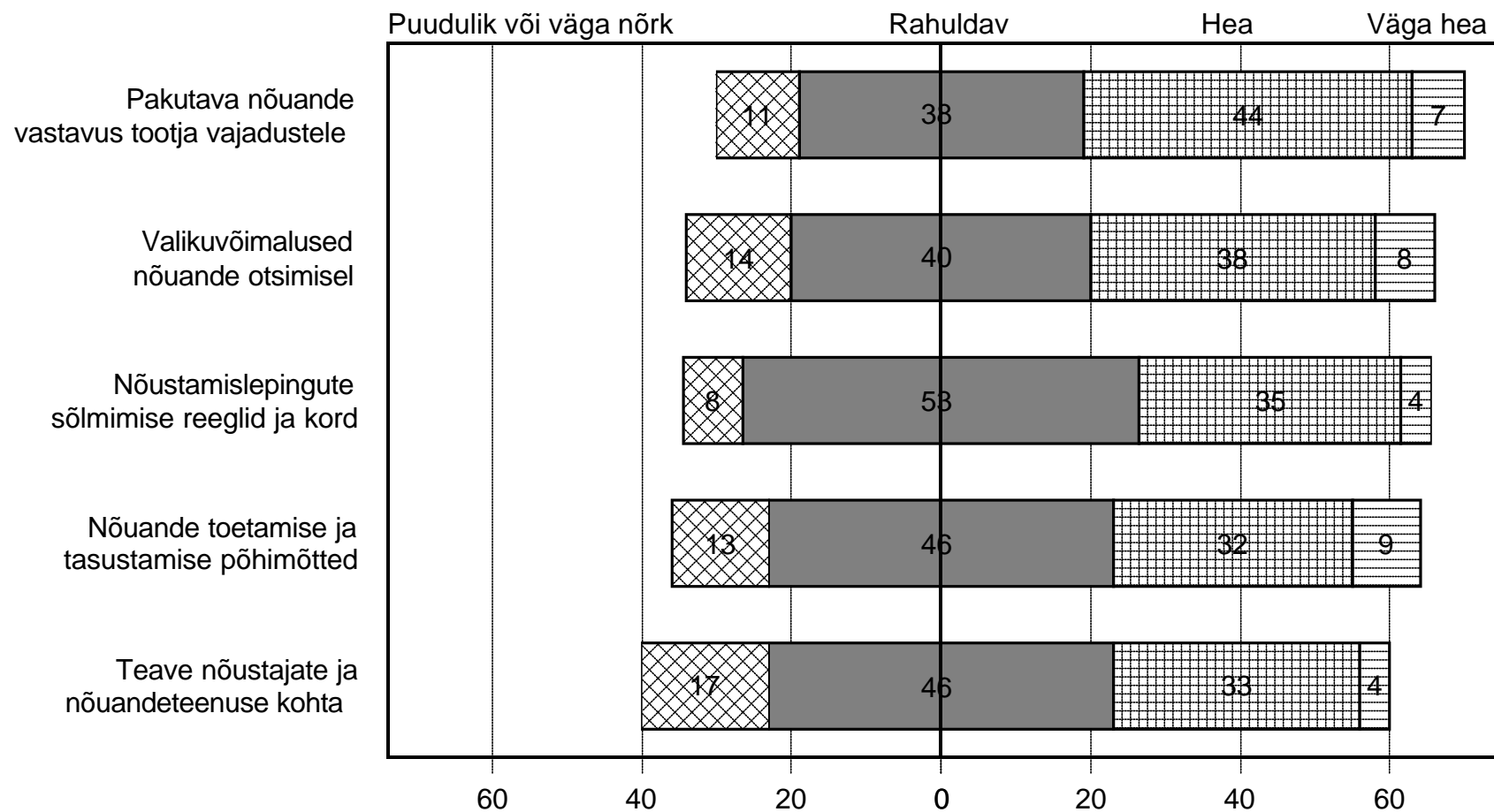
Informeeritus nõuandetegevuse korraldusest (% vastanutest)

Joonis 25 (6)

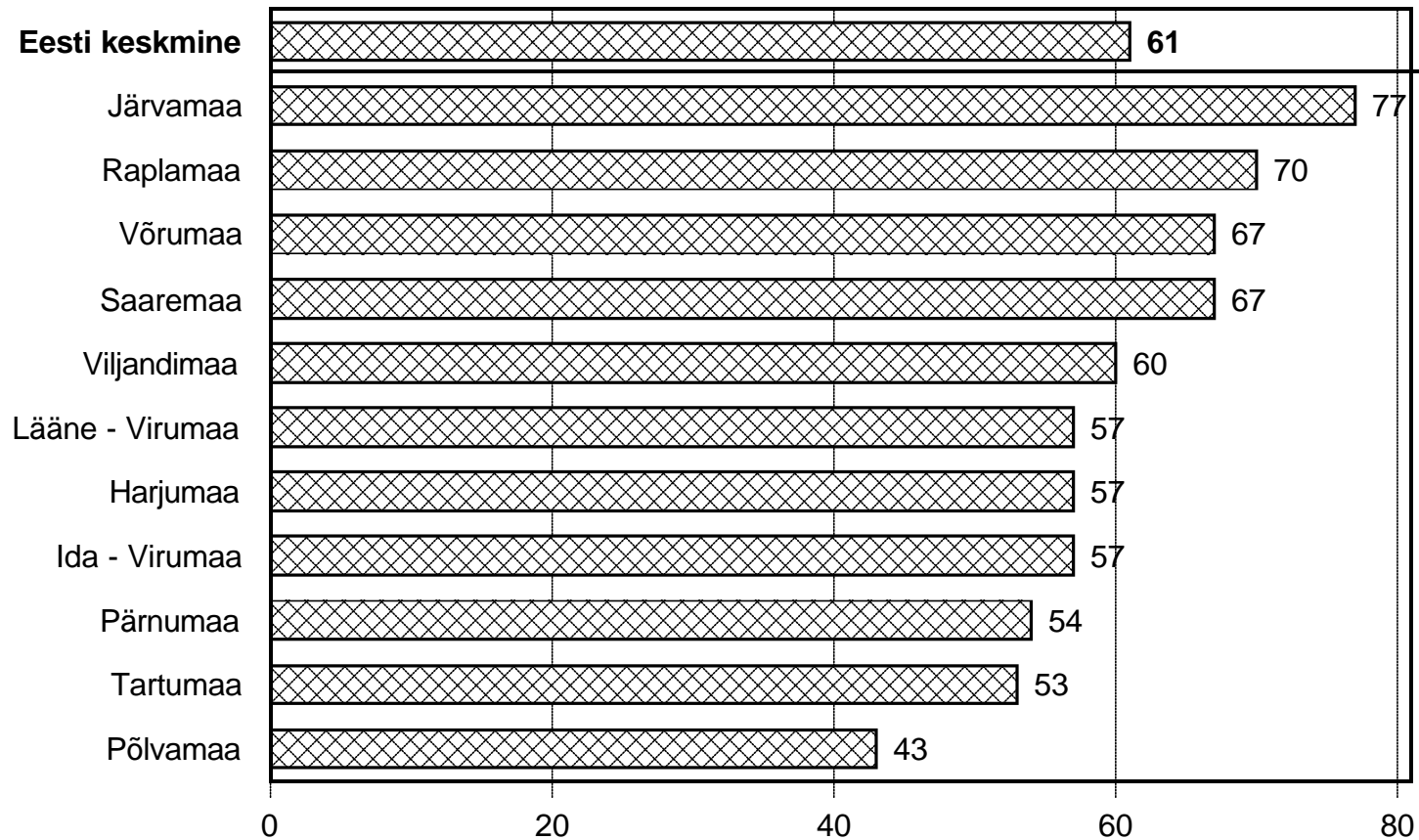
Nõuandeteenuse korraldusele antud hinnang

(% vastanutest)

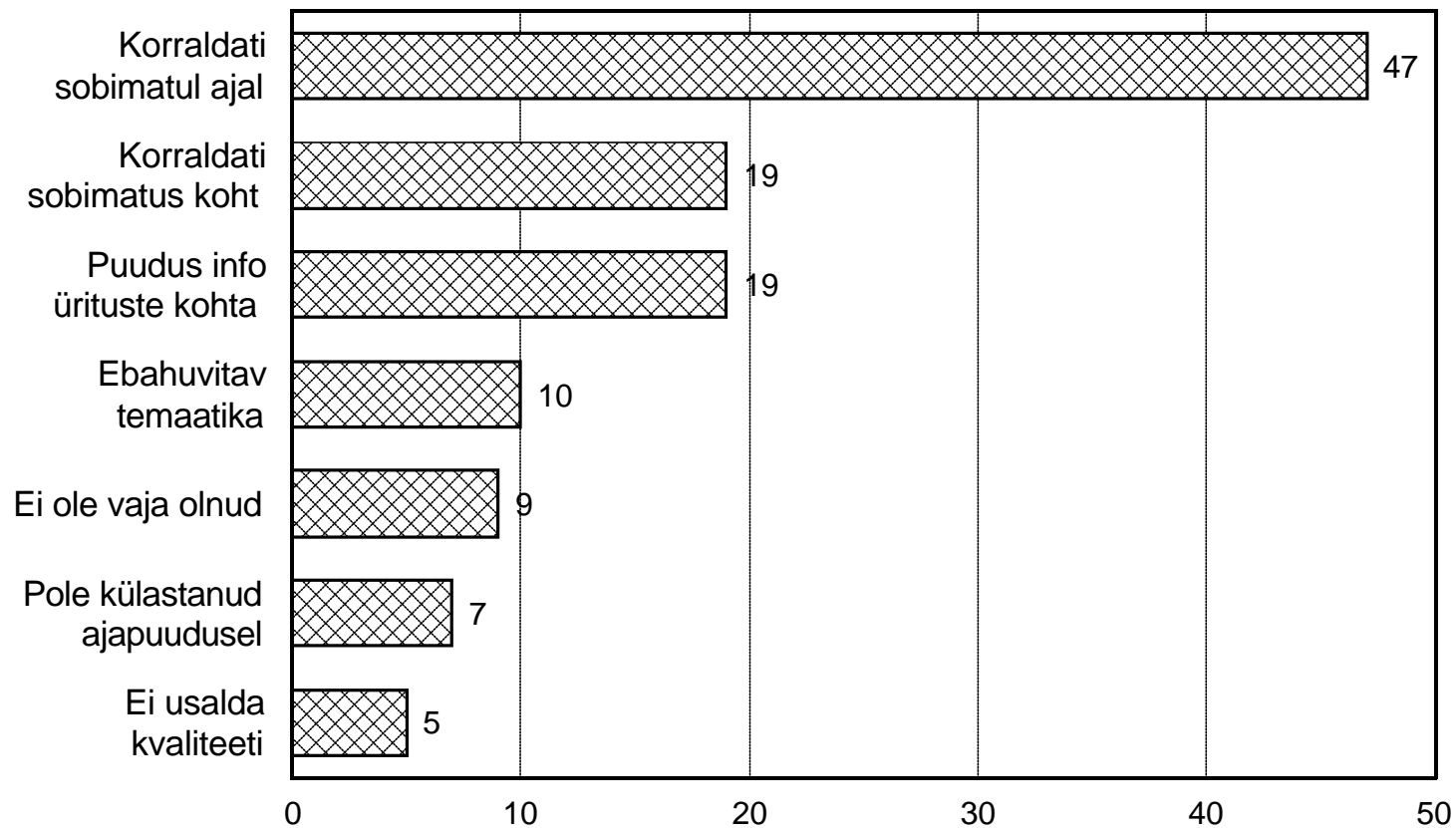
Nõuandeteenuste kasutamine maakonnas

(% küsitletutest)

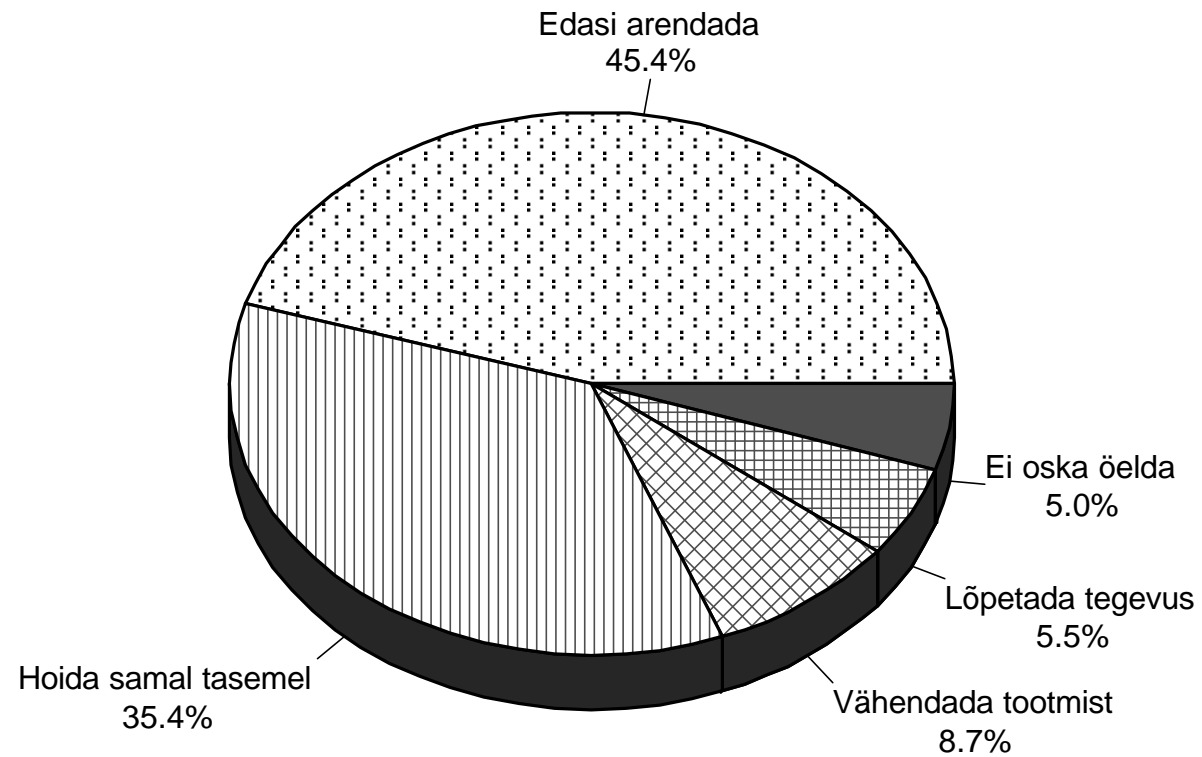
Grupinõuannete mittekasutamise põhjused

(% grupinõuannet mittekasutanutest)

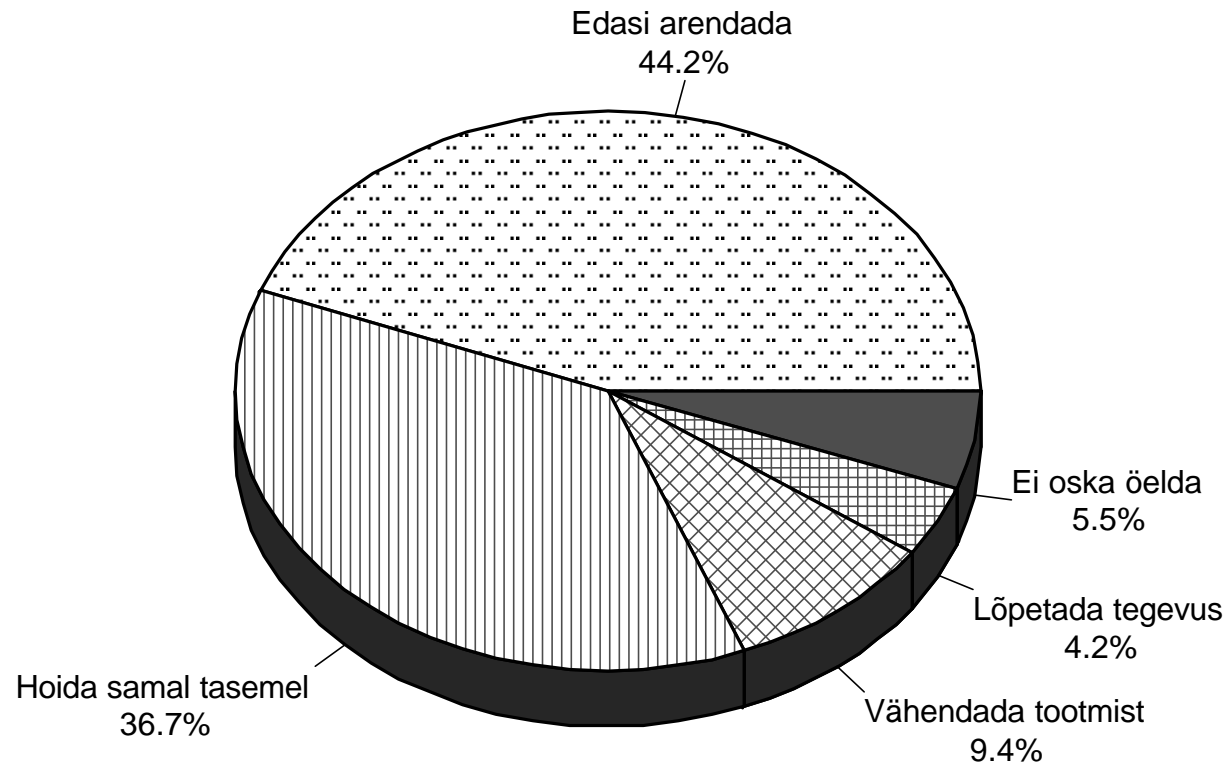

Põllumajandusettevõtete tootmisplaanid lähiaastatel

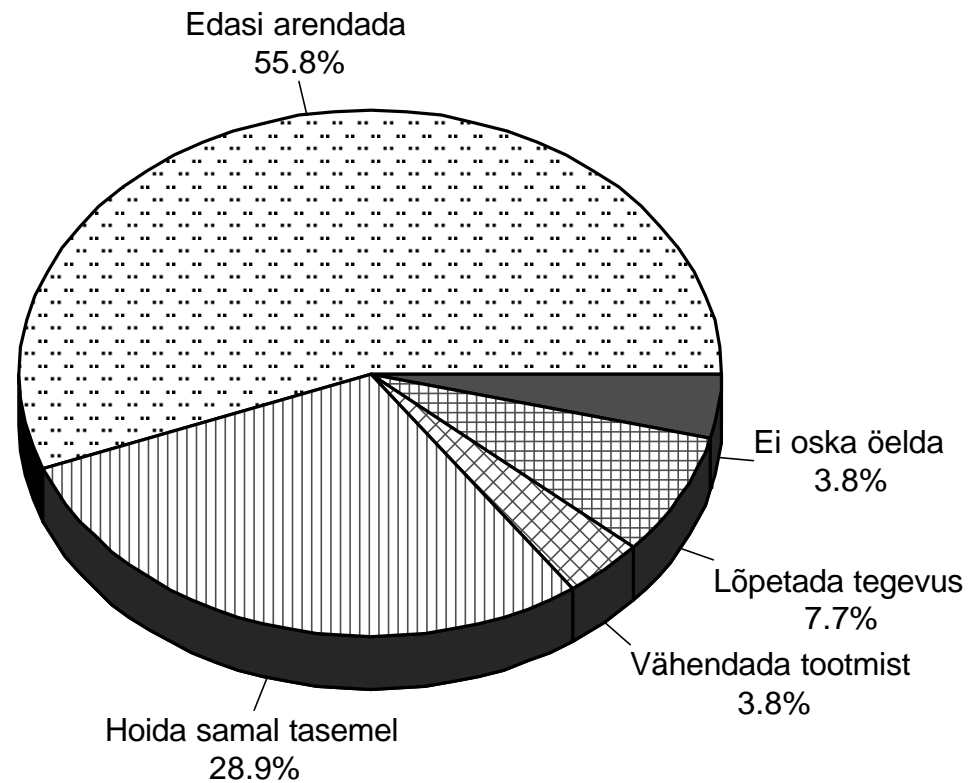
(% vastanutest)

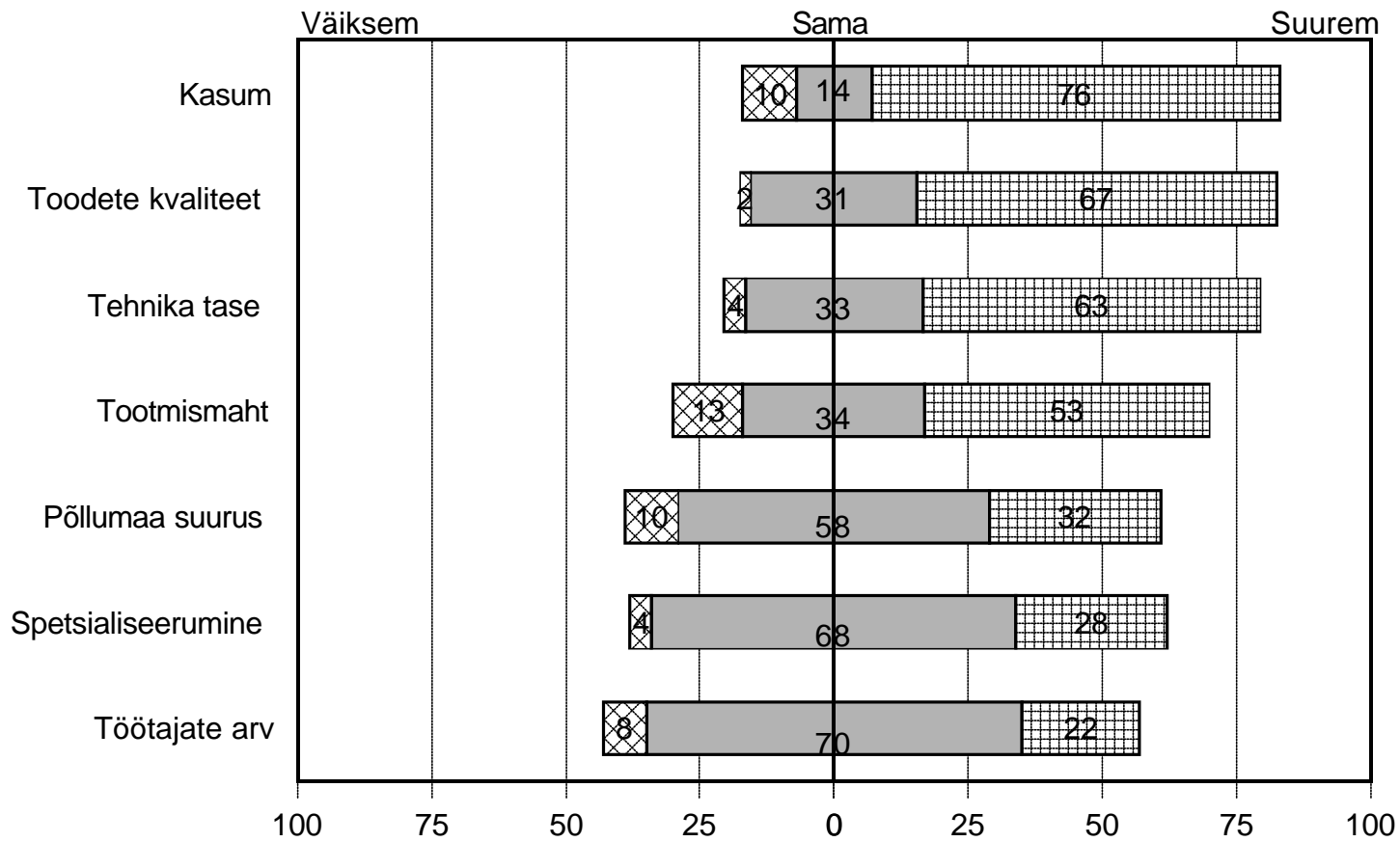
Füüsilisest isikust põllumajandus- ettevõtjate tootmisplaanid lähiaastatel (% vastanutest)

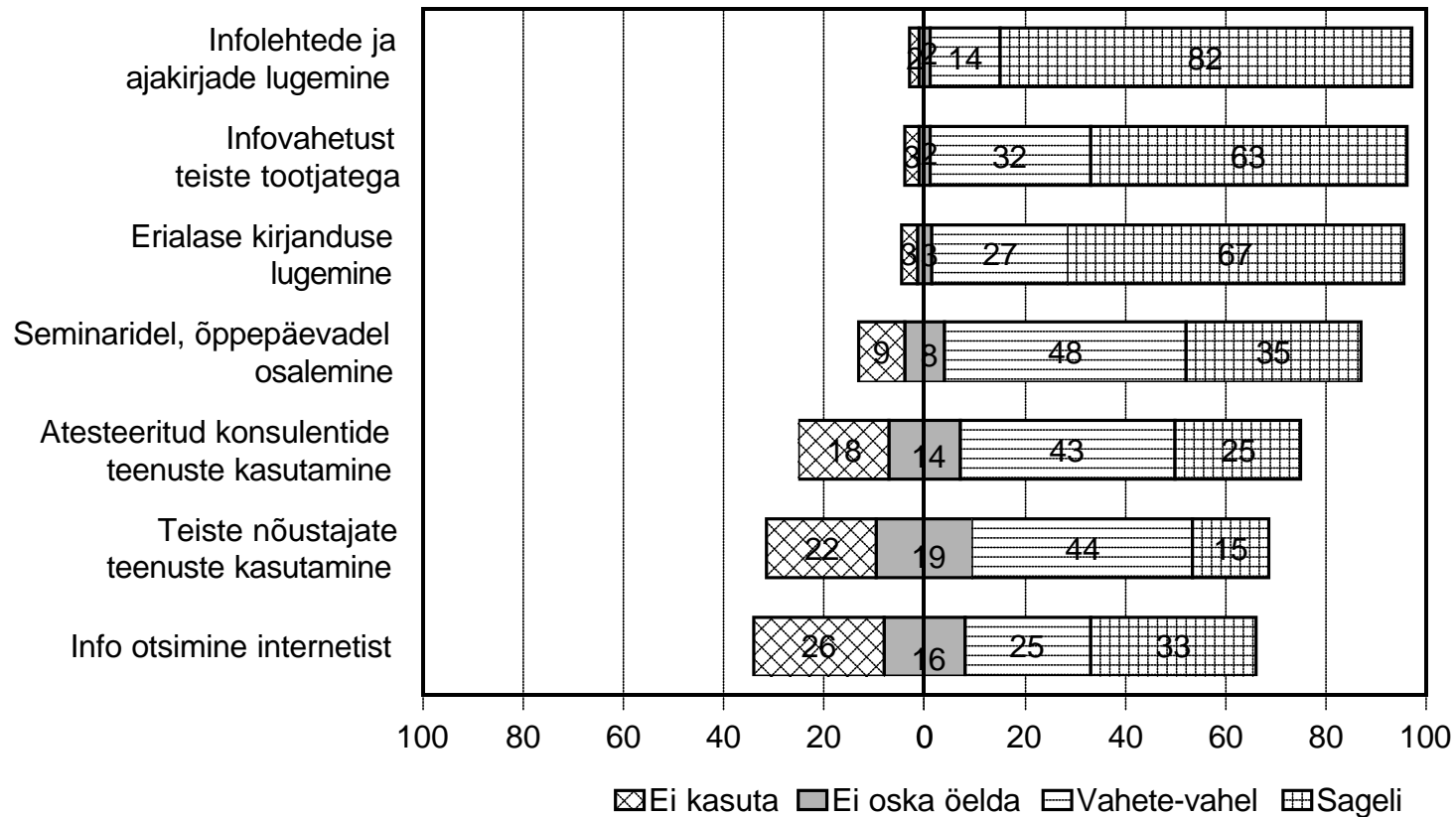
Kollektiivsete põllumajandus- ettevõtjate tootmisplaanid lähiaastatel (% vastanutest)

Põllumajandusettevõtete majandustulemused 2-3 aasta pärast (% vastanutest)

Infoteenuste kasutamine lähemal 2-3 aastal (% vastanutest)

Joonis 33 (8.3)

INTERVJUEERIJJA NIMI: .....
INTERVJUU LÄBIVIIMISE KUUPÄEV: .....
INTERVJUU LÄBIVIIMISE KOHT: (2) .....
INTERVJUEERITAVA NIMI: .....
ADDRESS: .....

TEIE TALU/ETTEVÖTTE ÜLDISELOOMUSTUS JA MAJANDUSLIK OLUKORD

1. MILLINE ON TALU/ETTEVÖTTE ETTEVÖTLUSVORM?

	Aktsiaselts	1
	Osühing	2
(3)	Füüsilisest isikust ettevõtja	3
	Ühistu	4
	Muu	5

2. MILLISTE PÕLLUMAJANDUSTEGEVUSTEGA TEIE TALU /ETTEVÖTE TEGELEB, KAS TOODATE PÕHILISELT MÜÜGIKS VÕI OMA TARBEKS JA MILLINE TEGEVUS ON TEIE JAOKS KÕIGE OLULISEM (nimetage ainult üks kõige olulisem).

	Arv (ha, loomad)	Põhiliselt müügiks	Põhiliselt oma tarbeks	Ei tegele	On kõige olulisem (30)
teraviljakasvatus	(4)	(5) 1	2	3	1
õlikultuuride kasvatus (raps jne.)	(6)	(7) 1	2	3	2
piimatootmine	(8)	(9) 1	2	3	3
veiselihatootmine	(10)	(11) 1	2	3	4
sealihatootmine	(12)	(13) 1	2	3	5
lambakasvatus	(14)	(15) 1	2	3	6
söödakultuuride kasvatus, rohumaaviljelus	(16)	(17) 1	2	3	7
kartulikasvatus	(18)	(19) 1	2	3	8
köögiviljakasvatus	(20)	(21) 1	2	3	9
marjakasvatus	(22)	(23) 1	2	3	10
puu- ja luuviljakasvatus	(24)	(25) 1	2	3	11
mesindus	(26)	(27) 1	2	3	12
mahepõllundus	(28)	(29) 1	2	3	13
muu					

3. KAS PÕLLUMAJANDUS ON TEIE TALU/ETTEVÖTTE PÕHILINE TEGEVUSALA?

(31)	põllumajandus on põhiline	1
	põllumajandus ei ole põhiline	2

4. MILLISTE TEGEVUSALADEGA PEALE PÕLLUMAJANDUSE TEIE TALU/ETTEVÖTE VEEL TEGELEB?

.....

5. KUI TEIE TALU/ETTEVÖTE TÖÖTLEB OMA PÕLLUMAJANDUSTOODANGUT MÜÜGIKS, SIIS MIDA TEETE?

.....

6. KUHU REALISEERITE OMA NII TÖÖTLEMATA KUI TÖÖDELDUD TOODANGUT(märkige palun ligikaudu protsentuaalne käibe jaotus (rahast tulenev) erinevate müügikohtade vahel ja kui antud müügikanalit ei kasutata märkige 0%)

(32) Müün töötlejale	
(33) Müün vahendajale – kokkuostjale-edasimüüjale	
(34) Müün edasi jaemüüjale (kauplus, turg)	
(35) Turustan ise otse tarbijatele oma lähiregioonis	
(36) Turustan ise otse tarbijatele mujal Eestis	
(37) Ekspordin	
(38)	
	100%

7. MITU INIMEST TÖÖTAS TEIE TALUS/ETTEVÖTTES PÕLLUMAJANDUSTOOTMISE ALAL 1999.aastal (arvestage palun lisaks palgatud tööjõule ka tootmises osalevaid pereliikmeid)

(39) täisajaga.....inimest	(40) s.h. palgalisi ..... inimest.
(41) osalise ajaga ..... inimest	(42) s.h. palgalisi ..... inimest.
(43) hooajal lisatööjõudu ..... inimest	(44) s.h. palgalisi ..... inimest.

8. KUI SUUR OLI TEIE TALU/ ETTEVÖTTE 1999.AASTA RAHALINE KÄIVE (käibe saamiseks liitke ligikaudu kokku 1999.a. müügilaekumised)

(45) ..... krooni – 1 ei soovi öelda -2

9. KAS TALU/ETTEVÖTE TÖÖTAS 1999.AASTAL KASUMI VÕI KAHJUMIGA?

saime kasumit	1
(46) tulime ots-otsaga välja	2
saime kahjumit	3
ei soovi öelda	4

10. KUIDAS HINDATE OMA TALU/ETTEVÖTTE 1999.AASTA MAJANDUSTULEMUSI

	Loomade produktiivsus (47)	Taimekasvatuse saagikus (48)	Käive (49)	Kasum (50)	Üldhinnang (51)
väga hea	1	1	1	1	1
hea	2	2	2	2	2
rahuldav	3	3	3	3	3
halb	4	4	4	4	4
väga halb	5	5	5	5	5
ei oska öelda	6	6	6	6	6

11. NIMETAGE PALUN MILLISED ON MOMENDIL KÕIGE ENAM TEIE TALU/ETTEVÖTTE ARENGUT TAKISTAVAD TEGURID? (nimetage palun 3 olulisemat)

(52) Väike nõudlus	1	(61) Mehhanismide, seadmete nappus	1
(53) Madalad hinnad	1	(62) Hoonete, rajatiste probleemid	1
(54) Töötlejate monopoolne seisund	1	(63) Halb energiavarustus	1
Finantsprobleemid s.h.		(64) Halb side ja infotehnoloogia	1
(55) töötleja võlad	1	(65) Maa nappus	1
(56) minu ettevõtte võlad	1	(66) Kohaliku infrastruktuuri puudus	1
(57) käibevahendite puudus	1	(67) Teadmiste puudus	1
(58) raskused laenu saamisel	1	(68) Info nappus	1
(59) madal rentaablus	1	(69) Seadusandlus ja riigi poliitika	1
(60) Tööjõu puudus	1	Muud	

INFO VAJADUS JA KASUTAMINE

12. MILLISTES VALDKONDADES VAJATE OMA IGAPÄEVATÖÖS UUT INFOT?

	Sageli	Vahete-vahel	Ei vaja
(70) teraviljakasvatus	1	2	3
(71) õlikultuuride kasvatus	1	2	3
(72) piimatootmine	1	2	3
(73) veisekasvatus	1	2	3
(74) seakasvatus	1	2	3
(75) lambakasvatus	1	2	3
(76) söödakultuuride kasvatus	1	2	3
(77) köögiviljakasvatus	1	2	3
(78) marjakasvatus mis marjad	1	2	3
(79) mesindus	1	2	3
(80) metsandus	1	2	3
(81) taluturism	1	2	3
muu			

13. MILLISEST INFOST TUNNETE IGAPÄEVASELT KÕIGE ROHKEM PUUDUST JA MILLISTEST ALLIKATEST SOOVIKSITE ANTUD INFOT HANKIDA

(punktiiriga tähistatud kohta märkida variandid infoallikate kohta:

K-konsulendilt, S –seminaridelt, T –trükitud materjalidest, ajakirjadest, I-internetist)

TOOTMINE

- (82) tehnika ja seadmete kasutamine ning ost 1 .....
- (84) taimehaigused, tõrje/profülaktika 1 .....
- (86) loomahaigused, tõrje/profülaktika 1 .....
- (88) väetised, taimekaitsevahendid 1 .....
- (90) söödatootmine 1 .....
- (92) sordiaretus 1 .....
- (94) tõuaretus 1 .....
- (96) uued tehnoloogiad 1 .....

.....

- (98) **ökoloogiline (mahe) tootmine** 1 .....

- (100) **põllumajandussaaduste töötlemine** 1 .....

- (102) **ehitamine** 1 .....

raamatupidamise korraldus s.h.

- (104) raamatupidamisteenuse tellimise võimalused 1 .....

- (106) maksude arvestamine 1 .....

- (108) konkreetset näpunäited 1 .....

- (110) abi arvutiprogrammi valikul 1 .....

.....

ÖKONOOMIKA KOHTA s.h

- (112) ettevõtte juhtimine 1 .....

- (114) äriplaani koostamine 1 .....

- (116) tasuvuse arvestused 1 .....

- (118) muu majandusanalüüs ja arvestused 1 .....

.....

TURU KOHTA s.h.

(120) info pakkumise kohta (kui palju toodetakse)	1
(122) info nõudluse kohta (kui palju tarbitakse)	1
(124) kokkuostuhinnad	1
(126) jaehinnad	1
(128) maailmaturu hinnad	1
(130) sisendite hinnad (väetised, seemned)	1
(132) prognoosidest turu arengu kohta	1

TURUSTAMISE KOHTA s.h.

(134) marketingikulude arvestus	1
(136) reklaami tegemine	1
(138) pakendi probleemid	1
(140) erinevate turustuskanalite leidmine	

RIIGI (PÕLLU)MAJANDUSPOLIITIKA KOHTA s.h.

(142) muutused seadusandluses	1
(144) maksupoliitikast	1
(146) erinevatest toetusprogrammidest	1
(148) otsetoetustest	1
(150) rahvusvaheliste lepete kohta	1

EUROOPA LIIDU KOHTA s.h.

(152) seadusandluse kohta	1
(154) Eesti läbirääkimiste käigu kohta	1
(156) ühtse põllumajanduspoliitika kohta	1

muu .....

14. MILLISEID INFOALLIKAID JA KUI SAGELI KASUTATE KÄESOLEVAL AJAL PÕLLUMAJANDUST JA MAAELU KÄSITLEVA INFO SAAMISEKS?

	Kasutan sageli	Kasutan harva	Ei kasuta
(158) Nõustaja	1	2	3
(159) Teised tootjad	1	2	3
(160) Tootjate liidud, taluliidud	1	2	3
(161) "Maaleht"	1	2	3
(162) "Maamajandus"	1	2	3
(163) Põllumajandus-Kaubanduskoja väljaanded	1	2	3
(164) "Hüva Nõu"	1	2	3
(165) Päevalehed (.....)	1	2	3
(166) Raadio	1	2	3
(167) TV	1	2	3
(168) Internet s.h.	1	2	3
(169) www.epk.ee	1	2	3
(170) www.agri.ee	1	2	3
(171) www.ki.ee	1	2	3
(172) www.epkk.ee	1	2	3
(173) Seminarid, õppepäevad (.....)	1	2	3
muu			

15. KAS TEIE TALUL/ETTEVÕTTEL ON ARVUTI JA INTERNETIÜHENDUS VÕI ON PLAANIS SEE LÄHEMA AASTA JOOKSUL HANKIDA ?

	(174) arvuti	(175) internetiühendus
on olemas	1	1
kavatseme hankida	2	2
ei ole ja ei kavatse hankida	3	3

16. KUI TEIL ON ARVUTI JA INTERNETIÜHENDUS, SIIS MILLEKS JA KUI SAGELI SEDA KASUTATE?

	Sageli	Vahete-vahel	Ei
(176) raamatupidamise korraldamiseks	1	2	3
(177) suhtlemiseks pangaga	1	2	3
(178) ökonoomiliste tasuvus-arvestuste teostamiseks	1	2	3
(179) ajalehtede lugemiseks	1	2	3
(180) põllumajandusinfo otsimiseks	1	2	3
(181) kirjavahetuse pidamiseks	1	2	3
(182) mängude mängimiseks	1	2	3
muu			

NÕUSTAJATE KASUTAMINE

17. KAS OMA TALU/ETTEVÕTTE ARENDAMISEKS OLETE VIIMASE 2 AASTA JOOKSUL KASUTANUD NÕUSTAJATE TEENUSEID?

(183)	jah	1
	ei	2

18. KUI OLETE KASUTANUD, SIIS MILLISTE NÕUSTAJATE TEENUSEID?

	2000 a.		1999 a.	
atesteeritud erakonsulendi	(184)	1	(188)	1
taluliidu konsulendi	(185)	1	(189)	1
..... tööstuse nõustaja	(186)	1	(190)	1
ettevõtlikonsultandi	(187)	1	(191)	1
muu				

19. MIS SEKTORI(TE) KOHTA TE OLETE KASUTANUD NÕUSTAJATE ABI?

	2000. a	1999. a	1998. a	1997.a
teraviljakasvatus	(192) 1	1	1	1
õlikultuuride kasvatus (raps...)	(196) 1	1	1	1
piimatootmine	(200) 1	1	1	1
veiselihtootmine	(204) 1	1	1	1
sealihtootmine	(208) 1	1	1	1
lambakasvatus	(212) 1	1	1	1
söödakultuuride kasvatus, rohumaaviljelus	(216) 1	1	1	1
kartulikasvatus	(220) 1	1	1	1
köögiviljakasvatus	(224) 1	1	1	1
marjakasvatus	(228) 1	1	1	1
puu- ja luuviljakasvatus	(232) 1	1	1	1
mesindus	(236) 1	1	1	1
taluturism	(240) 1	1	1	1
muu				

20. MILLISTE VALDKONDADE KOHTA OLETE VIIMASTE AASTATE JOOKSUL NÕUSTAJATE TEENUSEID KASUTANUD ?

TOOTMINE

- (244) tehnika ja seadmete kasutamine ning ost..... 1
 (245) taimehaigused, tõrje/profülaktika 1
 (246) loomahaigused, tõrje/profülaktika 1
 (247) väetised, taimekaitsevahendid 1
 (248) söödatootmine 1
 (249) sordiaretus..... 1
 (250) tõuaretus..... 1
 (251) uued tehnoloogiad..... 1

muu. . . . .

- (252) mahe põllumajandus 1
 (253) põllumajandussaaduste töötlemine 1
 (254) ehitamine 1

RAAMATUPIDAMISE KORRALDUS

- (255) raamatupidamisteenuse tellimise võimalused..... 1
 (256) maksude arvestamine..... 1
 (257) konkreetsed näpunäited..... 1
 (258) abi arvutiprogrammi valikul 1

muu. . . . .

ÖKONOOMIKA KOHTA

- (259) ettevõtte juhtimine 1
 (260) äriplaanide koostamine 1
 (261) tasuvusarvestused 1
 (262) muu majandusanalüüs ja arvestused..... 1

muu. . . . .

TURU JA TURUSTAMISE KOHTA

- (263) info pakkumise kohta (kui palju toodetakse)..... 1
 (264) info nõudluse kohta (kui palju tarbitakse, hinnad) . 1

muu . . . . .

. . . . .

Edasi küsimustele nr. 21- 36 vastavad vaid need, kes on 1999. ja 2000.aasta jooksul nõustajate abi kasutanud. Kui intervjueeritaval oli antud ajaperioodil rohkem kui üks leping nõustajaga, siis vastab ta küsimustele nr.21-36 viimasena sõlmitud lepingu kohta

21. KELLEGA OLI VIIMANE LEPING SÕLMITUD?

	2000. a	1999. a
	(265)	(266)
atesteeritud erakonsulent	1	1
taluliidu konsulent	2	2
. . . . . tööstuse nõustaja	3	3
ettevõtluskonsultant	4	4
muu	5	5

22. MIS VALDKONNAS (valite kasti (267) numbril lisatud 1. koodide lehelt) JA PROBLEEMI OSAS (valite kasti (268) numbril 2. koodide lehelt) NÕU VAJASITE ?

.....

(267)

(268)

23. MITU TUNDI NÕUSTAJA TEIE PROBLEEMIGA LEPINGU RAAMES TEGELES?

(269) . . . . . tundi

24. KAS LEPINGU AJALINE KESTVUS OLI PIISAV TEIE PROBLEEMI LAHENDAMISEKS?

(270) Kestvus oli piisav - 1
Kestvus jäi napiks - 2

25. KAS SELLE ÜHE LEPINGU RAAMES KASUTASITE ÜHE VÕI MITME NÕUSTAJA ABI?

(271) Ühe nõustaja nõuannet 1
Mitme nõustaja kompleksnõuannet 2

26. KAS TEIE KOOSTÖÖ ANTUD NÕUSTAJAGA OLI

(272) esmakordne 1
teistkordne 2
koostöö on kestnud aastaid 3 (mitu aastat . . . . .)

27. KUST SAITE INFORMATSIOONI, ET SÕLMIDA LEPING JUST KONKREETSE TEID NÕUSTANUD ISIKUGA?

(273) nõustaja ise pakkus oma abi 1
lugesin atesteeritud konsulentide nimekirja 2
tuttav talunik/ettevõtja soovitas 3
Taluliidust soovitati 4
töötleja soovitas 5
lugesin ajakirjandusest 6
muu variant . . . . .

RAHULOLU NÕUSTAJA TÖÖGA

28. KUIDAS JÄITE NÕUSTAJA TÖÖGA RAHULE?

(274) jäin väga rahule 1
jäin rahule 2
pigem ei jäänud rahule 3
ei jäänud üldse rahule 4

29. KUI TE EI JÄÄNUD RAHULE, SIIS MIKS?

.....
.....
.....

30. PALUN ANDKE HINNANG TEID NÕUSTANUD SPETSIALISTI TÖÖ KVALITEEDILE ?

	väga head	head	rahuldavad	halvad	ei oska öelda
(275) erialased teadmised	1	2	3	4	5
(276) kursisolek uute ideede ja võimalustega	1	2	3	4	5
(277) huvitatus teie probleemidest	1	2	3	4	5
(278) situatsioonianalüüsi teostamine	1	2	3	4	5
(279) oskus teile asju seletada	1	2	3	4	5
(280) soovitude rakendatavus	1	2	3	4	5
(281) suhtlemisoskused	1	2	3	4	5

31. KUIVÕRD SAITE KASUTADA (PRAKTIKASSE RAKENDADA) SEDA NÕUANNET MIDA NÕUSTAJA TEILE ANDIS?

(282)	Sain oluliselt rakendada	1
	Sain osaliselt rakendada	2

miks .....

	Ei saanud rakendada	3

miks .....

32. KAS SOOVITE ANTUD NÕUSTAJAGA EDASPIDIGI KOOSTÖÖD JÄTKATA?

	Jah, sooviks	1
(283)	Pigem ei sooviks	2
	Ei oska öelda	3

33. KUI TE EI SOOVI ANTUD NÕUSTAJAGA KOOSTÖÖD JÄTKATA, SIIS MIKS?

(284)	Minu probleem sai lahendatud	1
(285)	Soovin teise eriala spetsialisti abi	1
(286)	Ma ei jäänud rahule antud nõustaja töö kvaliteediga	1
(287)	Ma pettusin nõustajates üldiselt	1
(288)	Mul ei ole rohkem raha nõustaja töö eest maksta	1
	Muu	

34. KAS TASU, MIDA NÕUANNE KOKKU MAKSIS OLI NÕUANNET VÄÄRT?

(289)	Tasu oli liialt kõrge	1
	Tasu oli paras	2
	Tasu oli liialt väike	3

35. MILLISE OSA (%-des) MAKSITE NÕUANDE EEST ISE?

(290) ..... %

36. KUI TASUSITE VAID OSA NÕUANDE KOGUMAKSUMUSEST, SIIS KAS OLEKSITE NÕUSTAJA ABI KASUTANUD KA SIIS, KUI OLEKSITE PIDANUD ISE TASUMA KOGU TÖÖ MAKSUMUSEST 50% VÕI KOGU SUMMA?

	(291) 50%	(292) kogu summa
Jah, kindlasti	1	1
Võib olla	2	2
Kindlasti mitte	3	3
Ei oska öelda	4	4

Järgnevad küsimused nr. 37 ja 38 on mõeldud neile, kes viimase 2 aasta jooksul põllumajandusnõustajate teenuseid ei ole kasutanud

NÕUSTAJATE TEENUSTE SENISE MITTEKASUTAMISE PÕHJUSED

37. KUI TE EI SOOVI NÕUSTAJATE ABI KASTUTADA, SIIS MIKS?

- (293) Ma ei vaja nõuandeid, olen ise piisavalt haritud 1
(294) Kardan, et nõustaja räägib liialt keerukat juttu, millest ma aru ei saa 1
(295) Mul pole raha nõustaja töö eest tasumiseks 1
(296) Ma pole rahul nõustaja teadmiste kvaliteediga 1
(297) Mul puudub informatsioon, kuidas sobivat nõustajat leida 1
(298) Eestis pole olemas mulle vajaliku probleemi nõustajat 1
(nimetage . . . . .)
Muu . . . . .

38. KAS OLETE TEADLIK VÕIMALUSEST KASUTADA RIIKLIKKU TOETUST ATESTEERITUD KONSULENDI NÕUANDE EEST TASUMISEL?

- (299) Jah, olen teadlik 1
Ei ole teadlik 2

Järgnevad küsimused on mõeldud jälle kõigile intervjueritavatele

39. KAS TEATE KUIDAS EESTIS PÕLLUMAJANDUSTOOTJATE NÕUANDETEGEVUS KORRALDATUD ON?

	Jah, tean hästi	Üldjoontes tean	Ei tea
(300) individuaalnõuande kasutamine ja toetus	1	2	3
(301) grupi- ja massinõuande kasutamine ja toetus	1	2	3
(302) projektide korraldamine ja toetus	1	2	3
(303) taluliitide nõuandekorraldus	1	2	3
(304) ettevõtluskeskuste teenused	1	2	3
(305) tööstuste nõustajate kasutamine	1	2	3
(306) maainfokeskuste teenused	1	2	3
(307) Jäned ja Õppe Nõuande Keskuse teenused	1	2	3

40. KUI OLETE TEADLIK NÕUANDETEENUSTE KORRALDUSEST, SIIS MIS ON TEIE ARVATES SELLE HEAD JA NÕRGAD KÜLJED?

Hinnake nõuandetegevuse korraldust oma maakonnas tervikuna.

	väga nõrk	puudulik	rahuldav	hea	väga hea	ei tea
(308) Nõustamislepingute sõlmimise reeglid ja kord	1	2	3	4	5	6
(309) Nõuande rahalise toetamise ja tasustamise põhimõtted	1	2	3	4	5	6
(310) Pakutava nõuande vastavus tootja vajadustele	1	2	3	4	5	6
(311) Valikuvõimalused nõuande otsimisel	1	2	3	4	5	6
(312) Teave ja reklaam nõustajate ja nõuandeteenuse kohta	1	2	3	4	5	6

SEMINARID -INFOPÄEVAD

41. KAS KASUTASITE 1999. ja 2000. AASTAL GRUPINÕUANNET –s.t. KÜLASTASITE LOENGUID, SEMINARE, KOOLITUSPÄEVI?

- (313) Jah, kasutasin 1
Ei kasutanud 2

47. KUIDAS TEIE ARVATES MUUTUB TEIE TALU/ETTEVÕTTE OLUKORD, KUI EESTI LIITUB EUROOPA LIIDUGA.

- (327) Olukord läheb oluliselt paremaks 1
 Olukord läheb mõnevõrra paremaks 2
 Olukord läheb mõnevõrra halvemaks 3
 Olukord läheb oluliselt halvemaks 4
 Ei oska öelda 5

48. PÕHJENDAGE PALUN, MIKS TE NII ARVATE:

.....

.....

.....

.....

49. KUIDAS TEIE TALU/ETTEVÕTE PLAANIB INFOTEENUSEID KASUTADA LÄHEMA 2-3 AASTA JOOKSUL VÕRRELDES PRAEGUSEGA?

	Sageli	Vahete- vahel	Ei kasuta	Ei oska öelda
(328) kasutame atesteeritud konsulentide teenuseid	1	2	3	4
(329) kasutame teiste nõustajate teenuseid	1	2	3	4
(330) osaleme seminaridel, õppepäevadel	1	2	3	4
(331) loeme infolehti ja ajakirju	1	2	3	4
(332) loeme erialast kirjandust	1	2	3	4
(333) vahetame infot teiste tootjatega	1	2	3	4
(334) otsime infot internetist	1	2	3	4
muu				

50. MILLINE PEAKS OLEMA NÕUANNE, MIDA TULEVIKUS ROHKEM SOOVIKSITE?

- (335) Nõuanne peaks olema võimalikult kitsa erialase probleemi kohta 1
 Soovin nõuannet nii kitsa eriala spetsialistilt kui ka laiemat kogu
 minu tootmist (tootmine + ökonomika + turustus) arvestavat nõuannet 2
 Sooviksin enam just laiemat - kogu minu tootmist arvestavat nõuannet
 (tootmine + ökonomika + turustus) 3

51. KUI SUURE OSA TOOTJATE POOLT NÕUSTAJATEGA SÕLMITUD LEPINGUTE TASUST PEAKS LÄHEMATE AASTATE JOOKSUL TOETUSENA KINNI MAKSMATA RIIK?

(336) .....%

52. KUI OLETE HUVITATUD TULEVIKUS PÕLLUMAJANDUSNÕUSTAJATE KASUTAMISEST, SIIS KAS TEIE JAOKS ON OLULINE, ET NÕUSTAJA OLEKS RIIKLIKULT ATESTEERITUD?

- (337) Jah, väga oluline 1
 Mõnevõrra oluline 2
 Ei ole oluline 3
 Ei oska öelda 4

53. KUI ARVATE , ET ATESTEERIMINE ON OLULINE , SIIS MILLISEID OSKUSI JA TEADMISI ON VAJA ATESTEERIMISEL JÄLGIDA?

	Jah, kindlasti vajalik	Mõnevõrra vajalik	Ei ole vajalik	Ei oska öelda
(338) erialateadmised	1	2	3	4
(339) suhtlemisoskus	1	2	3	4
(340) nõustamisoskus	1	2	3	4
muu				

Lõpuks mõned küsimused teie kohta

54. SUGU:

- (341) mees 1
naine 2

55. VANUS:

- (342) kuni 30 1
31-40 2
41-50 3
51-65 4
üle 65 5

56. TEIE POSITSIOON ETTEVÖTTES

- (343) Omanik 1
(344) Palgaline töötaja 1
. . . . .

57. KUI KAUA OLETE TÖÖTANUD PÕLLUMAJANDUSES:

- (345) alla 5 aasta 1
5-10 aastat 2
üle 10 aasta 3

58. HARIDUS:

- (346) Põhiharidus 1
Kesk-, keskeriharidus 2
Kõrgem haridus 3

59. KAS TEIL ON PÕLLUMAJANDUSLIK HARIDUS?

- (347) Jah 1
Ei. 2

60. KUI TEIL ON VEEL MIDAGI LISADA NÕUSTAJATE TÖÖ JA ENDA INFOVAJADUSTE KOHTA , SIIS PALUN . . . . .

.....
.....

TÄNAME

Antud intervjuu plaan on välja töötatud Eesti Konjunkturiinstituudi (EKI) teadusdirektori Marje Josingu poolt .

Plaan on läbi arutatud EKI ekspertnõupidmisel ja kooskõlastatud

1. Eesti Talupidajate Keskliiduga.
2. Eesti Konsulentide Ühinguga.
3. Eesti Maaelu Arengu Instituudi eksperdi Arno Lõoga.
3. Eesti Põllumajandusministeeriumi esindajate H. Tamsalu ja I. Lemettiga

Kinnitan intervjuu plaani antud kujul.

Tellijä esindaja: Hanna Tamsalu .....

Kuupäev: 6. sept. 2000

KOODITABEL 1 (tunnus 267)

MIS SEKTORI(TE) KOHTA ON KASUTANUD
VIIMASE LEPINGU RAAMES NÕUSTAJA ABI?

teraviljakasvatus	1
õlikultuuride kasvatus (raps...)	2
piimatootmine	3
veiselihatootmine	4
sealihatootmine	5
lambakasvatus	6
söödakultuuride kasvatus, rohumaaviljelus	7
kartulikasvatus	8
köögiviljakasvatus	9
marjakasvatus	10
puu- ja luuviljakasvatus	11
mesindus	12
taluturism	13
muu	14

KOODITABEL 2 (tunnus 268)

MILLISE VALDKONNA KOHTA VIIMASE LEPINGU RAAMES NÕUSTAJA TEENUST KASUTAS ?

TOOTMINE

tehnika ja seadmete kasutamine ning ost.....	1
taimehaigused, tõrje/profülaktika	2
loomahaigused, tõrje/profülaktika	3
väetised, taimekaitsevahendid	4
söödatootmine	5
sordiaretus.....	6
tõuaretus.....	7
uued tehnoloogiad.....	8
mahe põllumajandus	9
põllumajandussaaduste töötlemine	10
ehitamine	11

RAAMATUPIDAMISE KORRALDUS

raamatupidamisteenuse tellimise võimalused.....	12
maksude arvestamine	13
konkreetsed näpunäited.....	14
abi arvutiprogrammi valikul	15

ÖKONOOMIKA KOHTA

ettevõtte juhtimine	16
äriplaanide koostamine	17
tasuvusarvestused	18
muu majandusanalüüs ja arvestused	19

TURU JA TURUSTAMISE KOHTA

info pakkumise kohta (kui palju toodetakse).....	20
info nõudluse kohta (kui palju tarbitakse, hinnad).....	21

EESTI KONJUNKTUURIINSTITUUT

ESTONIAN INSTITUTE
OF ECONOMIC RESEARCH

Rävala 6 19080 Tallinn tel. 645 4450, fax 667 8399, e-mail eki@ki.ee

INTERVJUEERIJAJA MEELESPEA

1. Käesoleva uurimistöö eesmärgiks on **uurida põllumajandustootjate vajadust erineva erialase informatsiooni järele, infot pakkuva nõuandesüsteemi kasutamiste ja rahulolu selle süsteemiga. Kokku küsitletakse üle Eesti 600 tootjat.**
2. Töö tellijaks on **Eesti Põllumajandusministeerium.**
3. Töö teostajaks on **Eesti Konjunkturiinstituut.**
4. Eesti Konjunkturiinstituut ei kasuta ühegi vastaja vastuseid eraldi, vaid kõik ankeedid kodeeritakse ja töödeldaks koos ning analüüsi teostatakse Eesti erinevate regioonide, tootjate tegevusalade ja ettevõtete suurusgruppide kaupa.
5. Eesti Konjunkturiinstituut tagab kõigi vastajate isikuandmete ja vastusete anonüümsuse ja salastatuse.
6. Olete kohustatud kõike intervjuudes kuulnud hoidma konfidentsiaalsena ning mitte avaldama infot antud uuringuga mitteseotud isikutele.
7. Küsimustiku täidate teie, esitades küsimused ankeedis toodud järjekorras loomuliku ja sujuva vestluse käigus intervjueeritavale.
8. Küsitluslehe täitmiseks tõmmake pastapliiatsiga ring ümber sobivale vastusevariandile või kirjutage vastusevariantidest erinev vastus lisaks "muu".
9. Intervjueerige teile ettenähtud talus/ettevõttes inimest, kes on kõige paremini kursis talu toomise, infovajaduse, nõustajate kasutamise ja ettevõtte arengu tulevikuperspektiividega.
10. Küsimustik koosneb 7 osast:
  - Talu/ettevõtte üldiseloomustus ja majanduslik olukord
  - Info vajadus ja kasutamine
  - Nõustajate kasutamine
  - Rahulolu nõustaja tööga
  - Nõustajate teenuste senise mittekasutamise põhjused
  - Tulevikuprognosis
  - Vastaja sotsiaal-demograafilised tunnused
11. Küsimustes talu/ettevõtte majandusseisu kohta on vajalik tähelepanu pöörata, et siin uuritaks ainult põllumajandustootmisega seonduvat. Kui näiteks ühistu omab veel saeveskit ja õmblustöökoda, siis neid käibe arvestamisel ega töötajate arvu nimetamisel arvesse mitte võtta.
12. Küsimuse 6. osas hindab tootja ainult oma kõige olulisema tegevusala (nimetas selle lk.1, tunnus (30)) produkti müügi jagunemist erinevate kanalite vahel.
13. Püüidke vastused saada ankeedi kõigile küsimustele (s.t et kõik read oleksid täidetud. Kui ei toodeta või ei vajata midagi, siis nii märkige. Ainult küsimuse 11 osas laske vastajal ise 3 oma arengut takistavat tegurit ise välja pakkuda ja märkige need siis ringiga loetelus või lisage puuduv tegur "muu" alla.
14. Kui küsitlav räägib probleemidest, mis haakuvad antud ankeediga, kuid ei sisaldu ankeedi küsimustikus, siis lisage need ankeedi lõppu.

ÜLDINFORMATSIOON EESTI PÕLLUMAJANDUSTOOTJATE NÕUSTAMISSÜSTEEMIST¹

AJALUGU

TAUSTSÜSTEEM

Nõukogude ajal baseerus nõuandetegevus põllumajanduslike ja veterinaaria instituutide ja katsejaamade tegevusele. Peamised teabe levitamise meetodid olid publikatsioonid, spetsialistide kogunemised, näitused ja võistlused. Tegevus oli üles ehitatud ülalt-alla mehhanismile. Piirkondlikud kokkusaamised löid hea keskkonna teabevõrgu arenguks.

Spetsialistidel olid head teadmised oma kitsal erialal, neil olid vähesed teadmised terviklikust põllumajandustootmisest. Põllumajanduskoolituse kitsas spetsialiseerumine peegeldus põllumajanduse struktuuris.

Kui süsteem muutus, pidid uustalunikud muutma oma mõtlemist ja suhtumisi. Neil oli vähe teadmisi tootmisest ja ei olnud võimelised mõistma kõiki aspekte otsuste tegemiseks. Uue teenindussüsteemi loomine oli vältimatu.

KOLM AJAJÄRKU

1. Uut tüüpi institutsionaalne ülesehitus ehk nõuandetegevuse käivitamise periood (1989-1993)

1989 algatati Põllumajandusministeeriumi poolt kaks tööd, mida teostas Juhtimise Kõrgem Kool (alates 1993. aastast Maaelu Arengu Instituut). Korraldati esimesed nõuandekoolitused ning algatati teadus ja arendusprojekt põllumajandusliku nõuandetegevuse kontseptsiooni väljatöötamiseks. Esimesed nõuandevalased õppused põllumajandusspetsialistidele toimusid samuti 1989.

Uute perefarmide loomisega tundsid tootjad vajadust oma organisatsiooni järele ning esimene Taluliit loodi 1989. Esimene nõuandesüsteem iseseisvas uuesti iseseisvuvas Eestis loodi Talupidajate Keskliidu poolt 1991. Süsteem liitis piirkondlike taluliitude nõuandekeskused, õppekeskused kahe taluliidu (Harju ja Viljandi) juurest ning Jäneda Õppe- ja Nõuandekeskuse.

1992.aastal otsustati ehitada nõuandesüsteem üles Taluliitude baasil.

2. Taluliidu nõuandesüsteemi kujundamine (1992-)

Aastatel 1992 - 1995 katsetati Eestis mitmeid erinevaid teiste riikide nõuandesüsteemide mudeleid. Mitmed riigid toetasid läbi erinevate projektide eesti nõuandesüsteemi arengut. Osa neist projektide ei osutunud kestvateks, kuna üritati kunstlikult Eestis kinnistada mõne konkreetse riigi nõuandemudelit. Siiski olid need projektid väärtuslikud, kuna pakkusid koolitusvõimalust ja arendasid uut mõtlemisviisi.

Talupidajate Keskliidu nõuandesüsteem arendati välja koostöös Taani Põllumajanduse Nõuandekeskusega ja Taani riigi tehnilisel toel. Antud süsteemi kohaselt on nõuandeteenistus on iga maakonna taluliidus (kokku on neid 16). Jäneda Õppe- ja Nõuandekeskus on taluliitude nõuandeteenistuste õppe-, nõuande, metoodika ja arengukeskus. Kui paljud head spetsialistid kaotasid oma töökoha suuramajandite privatiseerimisega, siis hakkasid taluliidud kasutama neid inimesi nõuandeteenistuses. Algusaegadel töötas selles süsteemis umbes 65 nõustajat, praeguseks on see arv vähenenud 34-ni. Taani mudeli idee oli, et kogu nõuandeteenistus peab olema taluliitude ja riigi nõukogu kontrolli all. Siiski praktiliselt see

¹ Antud infomaterjal on koostatud Põllumajandusministeeriumi Teaduse ja nõuande büroo poolt nende töötajate Kristel Jalaku, Maris Säga ja Hanna Tamsalu artiklite ning Jäneda ÖNK infomaterjalide alusel.

idee täielikult ei realiseerunud. Näitena läks Jäneda Õppe ja Nõuandekeskus 1998.aastal riigi valdusesse ja ei kuulu enam taluliidu nõuandesüsteemi.

3. Vabaturu põhimõtted nõuandeteenistuses ehk programmline nõuandetegevuse arendamine ja riigipoolne juhtimine (1995-2000)

Eesti Valitsus tunnistas vajadust korraliku põllumajandusala nõustamisteenuse järele. Finantseeriti nii Jäneda Õppe ja Nõuandekeskust, samuti toetati riigieelarvest taluliite. Siiski ei soovinud riik ise olla nõustamise pakkuja. Seega oli eesmärgiks luua teatud vaba turumajanduse reegleid arvestav nõuandesüsteem. Oli märke, et taluliitude nõustajad ei olnud võimelised andma küllaldast nõuannet laia profiiliga taludele. Talunikud kaebasid ka nõuande kvaliteedi üle. Nii tõdes riik vajadust muudatuste järele.

1994.aastal asutati Eesti Konsulentide Ühing. Korraldati seminar riigi rollist nõuandetegevuse arengus ja Põllumajandusministeeriumis asus tööle nõustamisteenuste probleemiga tegelev spetsialist.

Esimese sammuna uues nõuandepoliitikas eraldati 1995. aastal riigieelarvest 2,3 miljonit krooni nõuandeteenistuse arendamiseks. 40 % sellest summast oli mõeldud toetuseks talunikele nõuande ostmisel. Üks tootja võis taotleda toetust 500 krooni ulatuses ja 10% summast pidi talunik ise tasuma. Need vahendid eraldati maakondadele, kes olid osalised toetuse skeem funktsioneerimisel.

1995. aasta suvel pakkus Maailmapank Põllumajandusministeeriumile võimalust luua nõuande arengu fond. Järgnevate kuude jooksul arutati PHARE nõuandeprojekti konsultantide abil ja koostöös erinevate maakondade ja taluliitude spetsialistidega võimalusi põllumajandustootjate nõustamisteenustega varustamisel. Eesti riik soovis näha konkureeriva nõuandeteenistuse arengut vabal turul, kus tootjatel oleks vaba võimalus osta vajalikku nõuannet kokkulepitud hinnaga. Arvestades põllumajandussektori äärmiselt madalat rentaablust mõisteti samas, et kuna nõuande ostuvõime on madal, tuleks nõuande ostmist subsideerida.

MILLEKS ON VAJA NÕUANDETEENISTUST?

Nõuandeteenistus aitab erasektori põllumajandustegevust parandada s.t.

- Aitab talunikel arendada selliseid tegevusvaldkondi, mis on vabaturu tingimustest efektiivsemad, väiksemate riskiteguritega, aitab toota konkurentsivõimelisi tooted;
- Aitab maaomanikel leida neile kuuluva omandi kasutamiseks kõige sobivam ning tulusam valdkond;
- Edastab tootjatele arusaadavas keeles informatsiooni Eesti valitsuse poolt vastuvõetud ja planeeritavate poliitiliste otsustuste koha ning nende mõju tootmistegevusele.

Erasektoril on võimalik kiiremini tõsta tootmise efektiivsust, kui seda toetavad tugevad nõustamisteenistused. Vaatamata sellele, et vajalike oskuste arendamisel on märgata edasiminekut ning Põllumajandusministeerium toetab nõustajaid erinevate projektide kaudu, tuleb siiski tunnistada, et nõuandeteenistus on veel kaugel sellest, et teda tugevaks pidada.

Alustada tuleks sellest, et tootjal aidatakse välja selgitada tema ettevõtte tugevad ja nõrgad küljed, võimalused ja ohud. Selleks on vajalik hetkeolukorra ja tulevikuperspektiivide analüüsimise oskus, majandamise põhiprintsiipide mõistmine. See eeldab, et nõustajal peavad olema lisaks eriala tundmisele ka laialdased teadmised põllumajandusökonoomikast, teadmised uutest tehnoloogiatest, talumajanduse ja investeringute planeerimisest jne.

Riigi roll on nõustamisteenistuste tegevust igati soodustada ning finantseerida tegevusi, millest saab kasu ühiskond tervikuna.

Tootjad kasutavad nõustaja abi sagedamini, kui nad on kindlad, et nõustaja tegutseb nende huvidest lähtuvalt ning suudab pakkuda praktilist ja arukat nõuannet.

EESMÄRGID JA EELISTUSED

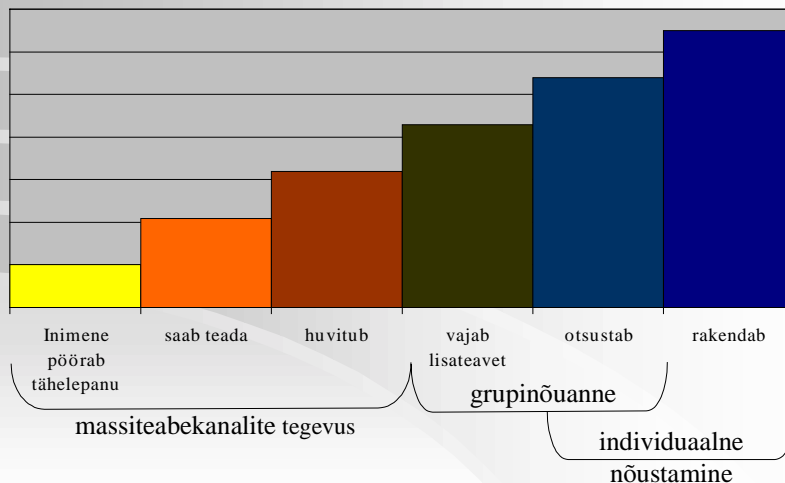
NÕUANDEKOMPLEKSI PIKAAJALISED ARENGUEESMÄRGID:

- Pakutav nõuande ja teabe sisu lähtub tootjate ja Eesti ühiskonna üldistest arenguprioriteetide tasakaalustatud vajadustest
- Tootjatele (erinevad grupid) ja erinevatele tootmissektoritele on vajalik nõuanne ja teave kättesaadav
- Nõuandele vajalikud tegevused on tagatud tugevate institutsioonidega ja professionaalsete tegijatega
- Nõuandekompleksis on selge rollijaotus, rollide täitmine on tagatud vajaliku finantseerimisega

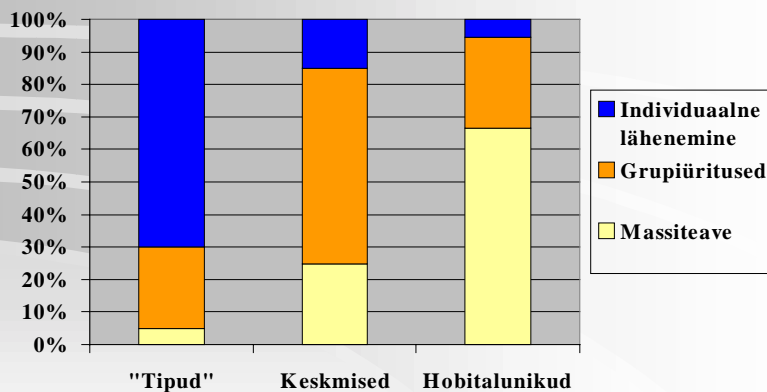
Toodud põhimõtete teostamiseks toetatakse põllumajandusliku nõuandetegevuse arendamise raames

- individuaalnõuannet,
- grupinõuannet,
- massinõuannet,
- nõuandekampaaniaid ja programme.

Erinevate teabekanalite koht nõustamissüsteemis

Tootjate vajaduste rahuldamine

NÕUANDEMEETODID

INDIVIDUAALNÕUSTAMINE

Individuaalnõuannet on praegusel kujul põllumajandustootjatele pakutud juba 1996 aastast. Samal aastal alustati ka nõuandetoetuse kasutamise, mille raames on riigieelarvest ette nähtud vahendid, mida põllumajandustootja saab kasutada ainult nõuande ostmiseks. Nõuandetoetuse saamise aluseks on nõustamisleping, mis vaadatakse üle maakondades maavalitsuste nõustamisspetsialistide poolt. Nõustamislepingu heakskiitmise järel toimub konkreetne nõustamine.

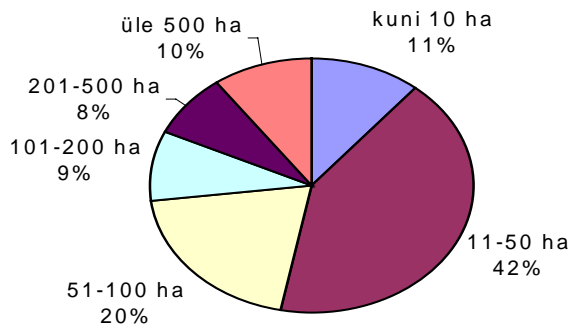
Kui ühe tootjaga sõlmitud individuaallepingute maksumus on alla 3000 krooni, tasub nõustaja ise 15%. Lisaks eelpoolnimetatud summale toetatakse täiendavalt lepinguid kogumaksumusega kuni kuus tuhat krooni, millest tootja tasub 50 % nõustajale ise.

1999. aastal sõlmisid põllumajandustootjad individuaalnõuandetoetuse kasutamiseks 2689 nõustamislepingut koguväärtusega 7 936 330 krooni. Suurem osa tootjaid piirdus ainult ühe lepinguga.

Tabel 1. Lepingute arv tootjate järgi

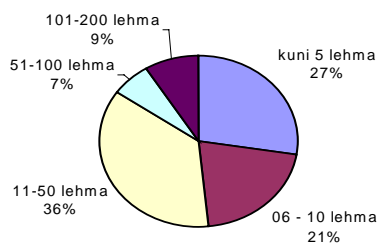
Lepinguid	Tootjate arv	Lepingu keskmine kestvus (h)	Lepingute keskmine maksumus
1	1819	19	2910
2	343	18	3139
3	56	15	2695
4	4	14	2343

Tootmisüksuste suurus nõuandelepingu sõlminud tootjate hulgas; haritavat maad omas 2180 tootjat, keskmiselt oli neil 179 ha haritavat maad.

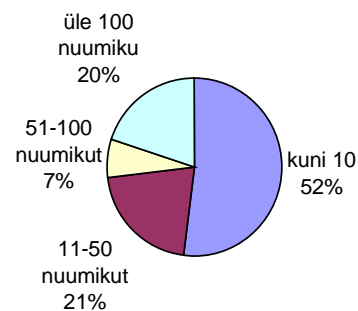

Joonis 1. Nõuandetoetuse kasutajate jagunemine haritava maa suuruse alusel.

Lüpsilehmi oli 1355 tootjal, keskmine karja suurus oli 65 lüpsilehma. Nuumsigu pidas 523 tootjat keskmiselt 267 nuumikuga karjas.

Joonis 2. Karja suurus lehmi omavatel tootjatel

Joonis 3. Karja suurus nuumikuid omavatel tootjatel

Muudest tootmisharudest olid nõuandetoetuse kasutamisel aktiivsemad kalakasvatus, mesindus ja marjakasvatus.

Nõustajaid osales 1999. aasta nõuandetoetuse skeemis kokku **131** üksikisikut. Neist 107 sõlmisid ainult individuaalleminguid, 21 osales ka komplekslemingutes koos teis(te) nõustaja(te)ga ning 3 konsulenti osales ainult komplekslemingute täitmisel.

Keskmiselt sõlmis üks konsulent aastas 19 lepingut kokku 56 916 krooni väärtuses ja keskmine lepingu maksumus oli 2905 krooni. Konsulentide aastakäive lepingute alusel varieerus 1500 kroonist 375 000 kroonini.

Tabel 2. Konsulentide jagunemine lepingute arvu alusel 1999. a.

Individuaal-lepinguid	Konsulentide arv	Komplekslepinguid	Konsulentide arv
1	4	1	8
2-5	17	2-5	3
6-10	30	6-10	3
11-20	41	11-20	4
21-40	21	21-40	2
41-60	6	41-60	-
Üle 60	9	Üle 60	4

Suurim sõlmitud individuaallepingute arv ühel inimesel oli 100, komplekslepingute arv aga 83.

Tabel 3. 1999. aastal sõlmitud nõustamislepingute arv maakondade lõikes.

Maakond	Lepinguid kinnitatud	Lepingute kogusumma	Kogusummast nõuandetoetus
Harjumaa	132	387 100	308 455
Hiiumaa	39	114 550	93 868
Ida-Virumaa	90	260 200	199 925
Jõgevamaa	142	361 000	292 500
Järvamaa	264	737 700	602 475
Läänemaa	76	236 050	177 175
Lääne-Virumaa	180	541 250	424 800
Põlva	172	503 450	397 080
Pärnu	218	645 000	514 125
Rapla	453	1 349 900	1 034 750
Saare	215	621 380	510 183
Tartu	100	513 170	387 195
Valga	136	629 100	448 425
Viljandi	206	588 480	487 958
Võru	153	446 500	367 100
KOKKU	2576	7 934 830	6 246 013

Tabelist 3. selgub, et kõige aktiivsemad nõustajad olid Rapla- ja Järvamaal, kus sõlmiti vastavalt 453 ja 264 lepingut. Alla saja nõustamislepingu sõlmiti Hiiumaal ning Lääne- ja Ida- Virumaal vastavalt 39, 76 ja 90 lepingut.

Nõuande kvaliteedi tagamiseks alustati 1997. aastal konsulentide atesteerimist. Nõuandetoetust makstakse vaid juhul, kui teenust osutab atesteeritud konsulent.

2000. aastal eraldati riigieelarvest toetusteks 1 540 000.- krooni. See summa jagatakse maavalitsuste vahel vastavalt maakonna suurusele, tootjate arvule, maavalitsuse taotlusele ja eelmise aasta rahade kasutamisele. 1997. aastast on lisaks Eesti riigi rahadele kasutada ka Maailmapanga laenu vahendid (umbes 4,5 miljonit aastas).

GRUPINÕUSTAMINE, MASSINÕUSTAMINE, NÕUANDEKAMPAANIAD

Massi- ja grupinõustamise ning kampaaniate abil on võimalik levitada infot laiadele huvigruppidele.

Grupinõuandetoetuse saamiseks peab ürituse organiseerija esitama maavalitsusse kirjalikult vormistatud taotluse. Ürituse toimimise järel esitab organiseerija detailse aruande, mille alusel makstakse välja toetus. Aruandele peab olema lisatud osavõtjate nimekiri ja arve makse teostamiseks. Osalejad peavad tasuma minimaalselt 20 % ürituse maksumusest. Grupinõustamise toetuseks eraldati 2000.a. 575 000 krooni. See summa jagatakse samadel alustel kui individuaalnõustamise toetuski. Lisaks eraldati maakondlikele projektidele sarnastel tingimustel 1 186 300 krooni

Nõuandeprojektide kaudu finantseeritakse konkreetseid nõustamisalaseid tegevusi: piirkondlikke õppepäevi ja õppusi põllumajandustootjatele, tootjatele valmistatavaid nõustamisalaseid trükiseid, nõustajate koolitust, nõuannet läbi massiteabevahendite ja muud. Igal aastal kuulutatakse välja nõuandeteenistuse arendamise projektide konkurss. Projekt peab haakuma nõuandevajadusega ja olema esitatud etteantud teemadel. 2000.a. eraldati nõuandeprojektidele 1,4 miljonit krooni. Lisaks on kasutada publikatsioonide toetamiseks ja infoürituste korraldamiseks 3,2 miljonit krooni.

1999. põllumajandusliku nõuandeprogrammi vahenditest finantseeriti grupiüritusi maakondades 500 000 krooni ulatuses. Kokku viidi läbi 167 üritust, kus osales 4281 inimest ja grupinõuande kogukestvus oli 1354 tundi. Keskmiselt oli ühe ürituse pikkuseks 8 tundi, osalejate arvuks 25, kogumaksumuseks 3885 krooni ning keskmine toetussumma ühe ürituse kohta oli 2980 krooni.

Tabel 5. Grupinõustamisürituste jagunemine maakondades 1999. aastal.

Maakond	Ürituste arv	Osalejaid keskmiselt üritusel	Ürituse keskmine kestvus (h)	Maksumus ürituse kohta (kr)	Välja-makstud toetus (kr)	Osavõtu-tasu (kr)	Osavõtutasu osaleja kohta (kr)
Harju	7	49	7	5529	29566	9138	27
Hiiu	5	24	13	2920	11675	3165	33
Ida.-Viru	8	12	5	3125	18000	7296	64
Jõgeva	4	21	6	7965	25000	6772	78
Järva	8	27	7	3483	22000	5688	34
Lääne-Viru	3	47	5	4180	10000	2541	25
Lääne	14	23	5	3265	36000	9711	33
Põlva	7	22	6	3576	20000	5035	34
Pärnu	7	41	5	3573	20000	5011	24
Rapla	21	24	7	3875	49406	32336	59
Saare	12	34	23	6667	64000	16000	60
Tartu	10	30	15	6880	55040	13760	54
Valga	17	22	8	3313	44966	11350	30
Viljandi	15	25	6	2705	31895	8191	24
Võru	29	19	6	2601	60000	15145	30
KOKKU	167				497548	151139	
Keskmine		25	8	3885			40

Maakondadest toimus grupiüritusi kõige rohkem Võru- ja Raplamaal (üle 20). Kõige vähem oli üritusi Lääne-Virumaal, Jõgevamaal ja Hiiumaal, vastavalt 3, 4 ja 5.

Ürituste teemade poolest oli jagunemine üsna ühtlane: majandusteemadel viidi läbi 28 üritust (raamatupidamine, äriplaanid), taimekasvatuse teemadel toimus 25 ja loomakasvatuse alal 19 grupiüritust. Muudel teemadel oli kokku 28 üritust: populaarseimad olid mesinduse ja metsandusega seotud üritused, aga oli õppepäevi ka juriidilistes küsimustes, toetuste ja EL programmide alal, ühistegevusest ning töökaitsest.

NÕUANDETEENISTUS 2000. AASTAL

2000. aastal toetab riik põllumajandustootjat nõuande ostmisel 1,54 miljoni krooniga. Tootjad saavad nõustamislepinguid sõlmida samadel tingimustel kui oli eelneval aastal.

Seoses Euroopa Liiduga liitumise ettevalmistamisega on põllumajandustootjatel täiendav vajadus informatsiooni järele. Teavitamine nõuetest ja kriteeriumitest, mida tuleb arvestada oma tootmist korraldades, samuti nõuetest toodangu kvaliteedile – selle tegevuse finantseerimine on kõikides maades riigi kohustus. Eesti põllumajanduse ja maaelu sektori viimine Euroopa Liidu nõuetele vastavaks on aga vaieldamatult oluline etapp ühinemise ettevalmistamisel. Info ja teabe levitamisel põllumajandustootjani on põllumajandusnõustajatel täita oma kindel roll.

Nende tegevuste optimaalseks läbi viimiseks on oluline omada adekvaatset ülevaadet olemasolevast situatsioonist. Seega on vaja täiendavalt uurida ja hinnata nõuande ja teabe vajadust nii põllumajanduses kui ka muudes sellega kaasnevates sektorites, samuti hinnata sektori olukorda.

NÕUANDETEENISTUSE SÜSTEEMI TOIMIMINE

Põllumajandustootja toetamine nõuande ostmisel.

Toetatakse Eestis tegutsevaid registreeritud põllumajandustootjaid, kes tegelevad põllumajandustootmisega vähemalt riikliku tööajanormi ulatuses. Erandjuhtudel toetatakse ka maapiirkonnas tavapõllumajandusest erineva suunaga tegelevaid isikuid ning tegevuse käivitamist.

Toetatav nõuanne peab olema **orienteeritud** tootja ettevõtte tegevuse efektiivistamiseks, oma toodangu kvaliteedi parandamiseks või muuks maaelu arendamisega seotud tegevuseks.

Tootjal on õigus toetust saada nõuande ostmisel vaid atesteeritud **konsulentidelt**. Praegusel hetkel on Eestis 183 atesteeritud konsulenti. (Ühe lepingu kohta kulutati 5-100, keskmiselt 23 tundi. Tunnihinnad varieerusid 28-306 kroonini, olles keskmiselt 142 krooni.)

Toetuse saamiseks tuleb tootjal sõlmida konsulendiga **nõustamisleping**, mis kinnitatakse maavalitsuses. Leping sõlmitakse kolmes eksemplaris, millest üks jääb tootjale, üks konsulendile ja üks maavalitsusse.

2000. aastal makstakse toetust kogusummas kuni 3000.- krooni, tootjapoolse osalusega 15 %, ning täiendavalt summas kuni 6000.-, tootja osalusega 50 %. Tootja poolt kasutatud **limiidi** arvestus toimub tootja ettevõtte asukoha järgses maakonnas.

Nõustaja peab nõuande esitama tootjale nii suuliselt kui **kirjalikult**. Siis on tootjal võimalik üle vaadata, milliseid lahendusi konsulent pakkunud on.

Tööde lõpetamisel esitatakse **aruanne**, mille alusel makstakse toetus nõustajale välja. Aruande täidab tootja ja esitab selle koos nõustajale enda osa maksmist kinnitava dokumendi koopiaga maavalitsusse. (Aruande kättetoimetajat pole märgitud!)

Kviitungile märgitakse lepingu number, mille alusel töid teostati.

Aruanne täidetakse peale lepingus fikseeritud tööde teostamist.

Kui tööde teostamine kestab kauem kui 3 kuud, täidetakse aruanne peale iga kvartali lõppu ja edastatakse maavalitsusse järgneva kuu 5. kuupäevaks. Maavalitsused esitasid palve aasta lõpul neid mitte üle koormata.

Kui tootja poolt makstud osalus on üle 50%, võib nõustajale tasuda proportsionaalselt teostatud töödele.

Nii nõustamislepingul kui selle aruandel on oma **vormid**.

Lepingu tingimuste täitmata jätmise või ebaõigete andmete esitamise korral tootja poolt **kaotab** tootja **õiguse** nõuandetoetusele.

2000. aastal **eraldati** riigieelarvest 1 540 000.- krooni. See summa jagatakse maavalitsuste vahel vastavalt maakonna suurusele, tootjate arvule, maavalitsuse taotlusele ja eelmise aasta rahade kasutamisele.

1997. aastast on lisaks Eesti riigi rahadele kasutada ka **Maailmapanga** laenu vahendid. Nendest vahenditest toetuse tasumiseks sõlmib konsulent Põllumajandus-ministeeriumiga lepingu.

1999 aastal kasutas nõuandetoetust 2711 erinevat põllumajandustootjat ja talunikku. Enamus sõlmis perioodi jooksul 1 lepingu, kuid oli ka neid, kel oli 2 või rohkem lepingut.

Grupinõustamise toetus

Grupinõustamise **organiseerija** peab olema atesteeritud konsulent või mõni muu maavalitsuse ja Põllumajandusministeeriumiga kooskõlastatud vastava ettevõtmisega isik s.t. ka talunike ja tootjate liidud.

Toetuse saamiseks peab ürituse organiseerija esitama maavalitsusse kirjalikult vormistatud **taotluse**. Taotlus peab sisaldama: ürituse nimetus ja temaatika, organiseerija nimi, kontaktandmed, pangarekviisiidid, päevakava, lektorite/juhendajate nimed ja töökohad, prognoositav osalejate arv, eelarve koos põhjendustega, organiseerija senise nõuandetegevuse lühikirjeldus.

Ürituse toimimise järel esitab organiseerija detailse **aruande**, mille alusel makstakse välja toetus. Aruandele peab olema lisatud osavõtjate nimekiri ja arve makse teostamiseks.

Osalejad peavad tasuma minimaalselt 20 % ürituse maksumusest.

Grupinõustamise toetuseks eraldati 2000.a. 0,57 miljonit krooni. See summa jagatakse samadel alustel kui individuaalnõustamise toetuski.

Projektide finantseerimine

Igal aastal kuulutatakse välja nõuandeteenistuse arendamise projektide **konkurss**.

Projekti **esitaja** võib olla juriidiline isik või füüsilisest isikust ettevõtja. See tähendab: nii taluliidud, tootjate liidud, ühingud, konsulendid, teadusinstituudid, põllumajanduskoolid ja kõik teisedki soovijad.

Projekt peab haakuma nõuandevajadusega ja olema esitatud etteantud teemadel. Projekt peab sisaldama nimetust, esitaja kontaktandmeid, projekti tööülesannet ja oodatavaid tulemusi, teostamise viisi, projekti ja nõustamise esitajaid, nõuande saajaid või kasutajaid, projekti eelarvet ning senise nõuandevalase tegevuse lühikirjeldust.

Finantseeritavad **tegevused** võivad olla nõustamisalased grupiüritused, massinõustamine, nõustajate koolitus, trükiste või töövahendite valmistamine.

NÕUANDE KONTROLL

Nõuandetoetuse **kasutamise** kontroll toimub esiteks maakondade tasandil. Kõik nõustamislepingud ja aruanded registreeritakse, 4 korda aastas saadetakse andmed Põllumajandusministeeriumisse analüüside tegemiseks. Analüüsilt on näha nii konsulendi kui ka tootjate aktiivsus nõuandetoetuse kasutamisel.

Nõuande **kvaliteedi** kontrollijaks on Eesti tingimustes eelkõige nõuande kasutaja, põllumajandustootja. Peale halva nõuande saamist tootja ei kasuta enam sama konsulenti.